

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Η ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ**

του

ΠΕΤΡΟΥ Κ. ΣΑΣΣΑΡΗ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του
μεταπτυχιακού διπλώματος στις

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

© ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, Έτος 2020

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (Μ.Δ.Ε.), η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών: Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια και τα λοιπά αποτελέσματα αυτής αποτελούν συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και του φοιτητή, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και αναπαραγωγής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα και το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, όπου εκπονήθηκε η Μ.Δ.Ε. καθώς και τον Επιβλέποντα Καθηγητή και την Επιτροπή Αξιολόγησης.

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Όνοματεπώνυμο: Πέτρος Κυριάκου Σάσσαρης

Θέμα Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας (Ελληνικά):

Η Νέα Πολιτική Κατάσταση στα Δυτικά Βαλκάνια.

Ο Ρόλος του Διεθνούς Παράγοντα.

Θέμα Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας (Αγγλικά):

The New Political Situation in the Western Balkans.

The Role of the International Factor.

Επιβλέπων Καθηγητής: Νικόλαος Βασιλειάδης

Υπογραφή : _____

Εξεταστής 1: _____

Υπογραφή: _____

Εξεταστής 2: _____

Υπογραφή: _____

ΤΕΛΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ: _____

Ημερομηνία: _____

**Στα παιδιά μου, Κυριάκο & Βενετία
και στους γονείς μου, Κυριάκο & Βενετσιάνα**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία με θέμα: «Η Νέα Πολιτική Κατάσταση στα Δυτικά Βαλκάνια. Ο Ρόλος του Διεθνούς Παράγοντα.» εκτελέστηκε στο πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας, που ανήκει στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών σε συνεργασία με το Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Η εργασία αυτή δεν είναι η πρώτη, η οποία μελετά την «εύθραυστη» πολιτική ισορροπία των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων. Μελετά, όμως, υπό το άγρυπνο βλέμμα ενός Αξιωματικού των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και παράλληλα επίδοξου μελετητή των Διεθνών Σχέσεων, την αξία της εξωτερικής πολιτικής, της «ήπιας» ισχύος και των διεθνών συνεργασιών, και μέσω της επαγωγικής μεθόδου καταλήγει πώς πραγματικά υπάρχει ευθεία σύνδεση μεταξύ του ρόλου του διεθνούς παράγοντα και της πολιτικής αστάθειας μίας περιοχής του εγγύς περιβάλλοντος της Ελλάδας, όπου παρέμεινε ανεπηρέαστη από τα ιδεώδη του ελληνικού πνεύματος.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλλαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή μου, κύριο Νικόλαο Βασιλειάδη, Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, για την εμπιστοσύνη, αναθέτοντάς μου το συγκεκριμένο θέμα, την επιστημονική του καθοδήγηση, τις υποδείξεις του και την ουσιαστική του υποστήριξη που μου επέδειξε εξ' αρχής έως το τέλος.

Επίσης, ευχαριστώ τον Κοσμήτορα και Καθηγητή του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, κύριο Ηλία Κουσκουβέλη, καθώς και όλες/όλους τους καθηγητές του Προγράμματος για τη μεταλαμπάδευση των απαραίτητων γνώσεων τους και την επιστημονική μου διέγερση που οδήγησαν στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου και τη σύζυγό μου, Μαρία Μικέδη, για όλη τη στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόησή τους, καθ' όλη τη διάρκεια του μετεωρισμού μου μεταξύ επαγγελματικών υποχρεώσεων και σπουδών.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο ρόλος του διεθνούς παράγοντα, διαμέσου της ιστορίας της ανθρωπότητας, έως σήμερα, έχει διαδραματίσει ίσως το σπουδαιότερο ρόλο στη δημιουργία συμπεριφορών και πολιτικών, με άμεση επίδραση στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον κάθε ορθολογικού δρώντος, είτε για λόγους προάσπισης της ακεραιότητας μίας χώρας ή μίας εθνότητας από αλλότριες επιβουλές, είτε για την ειρήνευση, την ευημερία και την πρόοδο των μελών της, στο πλαίσιο ενός διευρυμένου «κοινωνικού συμβολαίου». Τα πλέον πρόσφατα διδάγματα (lessons learned), βασισμένα στους πολέμους του τελευταίου αιώνα, καθιστούν αναγκαία τη σύναψη συμμαχιών με ισχυρούς δρώντες για την επιβίωση της χώρας ή της εθνότητας. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και μέσω της επαγωγικής μεθόδου, στην παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, επιχειρείται να παρουσιαστεί συνεκτικά η πολιτική κατάσταση στις χώρες που συγκροτούν την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, δηλαδή της γειτονιάς της Ελλάδας, και να διερευνηθεί ο ρόλος του διεθνούς παράγοντα και πιο συγκεκριμένα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ) / NATO, της Ρωσίας, της Τουρκίας και της Κίνας. Η ένταξη των Δυτικών Βαλκανίων στις ευρωατλαντικές και ευρωπαϊκές δομές έχει ήδη εδραιωθεί πολύ, με στενούς δεσμούς και αλληλεξαρτήσεις. Πλέον, όμως, η Ρωσία, η Κίνα και η Τουρκία αυξάνουν την πολιτική, οικονομική και πολιτιστική τους επιρροή στην περιοχή, προσπαθώντας να καλύψουν ένα κενό που έχουν αφήσει οι ΗΠΑ, λόγω της συνεχιζόμενης μετατόπισης της γεωστρατηγικής τους εστίασης, και το οποίο η ΕΕ μέχρι στιγμής δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει επαρκώς. Το αποτέλεσμα των ανωτέρω είναι η Δύση -κυρίως η ΕΕ και οι ΗΠΑ/NATO - να μην είναι πλέον αδιαμφισβήτητες κυρίαρχες δυνάμεις στα Δυτικά Βαλκάνια.

ABSTRACT

The role of the international factor, through the history of mankind, to date, has played perhaps the most important role in the creation of attitudes and policies, with a direct impact on the internal and external environment of any rational actor, whether to defend the integrity of a country or a nation from other people's intrigues, or for the peace, prosperity and progress of its members, in the context of an extended "social contract". The most recent lessons learned, based on the wars of the last century, make it necessary to form alliances with powerful actors for the survival of the country or ethnicity. Taking into account the above and through the inductive method, in the present postgraduate thesis, an attempt is made to consistently present the political situation in the countries that constitute the region of the Western Balkans, inasmuch the neighborhood of Greece, and to investigate the role of the international factor and more specifically European Union (EU), the United States of America (USA) / NATO, Russia, Turkey and China. The integration of the Western Balkans into Euro-Atlantic and European structures is already well established, with close bonds and interdependencies. Now, however, Russia, China and Turkey are increasing their political, economic and cultural influence in the region, trying to fill a gap left by the US, due to the continuing shift in their geostrategic focus, and which the EU until that moment could not cope adequately. The result is that the West - especially the EU and the US / NATO - is no longer the undisputed dominant powers in the Western Balkans.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	4
1.1 Εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια έως τον Ψυχρό Πόλεμο	4
1.2 Εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου	5
1.3 Εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ (ΝΑΤΟ) ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	60
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	65

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα Δυτικά Βαλκάνια, τα οποία περιλαμβάνουν την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Κοσσυφοπέδιο, το Μαυροβούνιο, τη Σερβία και τη Βόρεια Μακεδονία (παλαιότερη ονομασία Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας), βρίσκονται σε μία ιδιαίτερα σημαντική γεωστρατηγική και γεωπολιτική θέση, καθώς αντιπροσωπεύουν μία γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης, και ιστορικά το σύνορο τριών πρώην αυτοκρατοριών: οθωμανική, ρωσική και αυστριακή (Regional Cooperation Council, 2018, σελ. 7).

Εξωτερικοί παράγοντες διαχρονικά διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στην περιοχή, σε μία προσπάθεια επίτευξης των δικών τους συμφερόντων. Η ένταξη των Δυτικών Βαλκανίων στις ευρωατλαντικές και ευρωπαϊκές δομές έχει ήδη εδραιωθεί πολύ, με στενούς δεσμούς και αλληλεξαρτήσεις. Πλέον, όμως, η Ρωσία, η Κίνα και η Τουρκία αυξάνουν την πολιτική, οικονομική και πολιτιστική τους επιρροή στην περιοχή, προσπαθώντας να καλύψουν ένα κενό που έχουν αφήσει οι Ηνωμένες Πολιτείες (ΗΠΑ), λόγω της συνεχιζόμενης μετατόπισης της γεωστρατηγικής τους εστίασης, και το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) μέχρι στιγμής δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει επαρκώς. Η Δύση, κυρίως η ΕΕ και οι ΗΠΑ/NATO, δεν είναι πλέον αδιαμφισβήτητες κυρίαρχες δυνάμεις στα Δυτικά Βαλκάνια (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 4). Παράλληλα, υπάρχουν σημαντικές εσωτερικές προκλήσεις για τα κράτη αυτά, όπως ο λαϊκισμός και ο ευρωσκεπτικισμός, διαμόρφωση του μέλλοντος της νομισματικής ένωσης, αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης και εφαρμογή του Brexit, οι οποίες διαμορφώνουν μία ιδιαίτερη πολιτική κατάσταση στην περιοχή και επηρεάζουν, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν παράγωγο, της πολιτικής των προαναφερθέντων εξωτερικών παραγόντων (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 4).

Κατά συνέπεια, υπάρχει μία αρκετά περίπλοκη πολιτική κατάσταση στα Δυτικά Βαλκάνια σήμερα. Από τη μία πλευρά υπάρχουν στενοί δεσμοί και εξαρτήσεις μεταξύ όλων των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων και των ευρωατλαντικών και ευρωπαϊκών δομών. Επιπλέον, το εμπόριο και οι επενδύσεις στην περιοχή κυριαρχούνται από τα κράτη της ΕΕ. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, εξωτερικοί παράγοντες αποκτούν επιρροή στην περιοχή, με κυριότερη την είσοδο της Κίνας τα τελευταία χρόνια. Η είσοδος νέων εξωτερικών παραγόντων (Κίνα), το ανανεωμένο ενδιαφέρον παλαιότερων

παραδοσιακών δρώντων στην περιοχή (Τουρκία, Ρωσία), φαίνεται ότι έρχονται σε σύγκρουση με τις επιδιώξεις παραδοσιακά εμπλεκόμενων παραγόντων (ΗΠΑ, ΕΕ).

Ωστόσο, εσωτερικοί παράγοντες, στη βάση της ιστορίας της κάθε χώρας όπως αυτή διαμορφώθηκε σε σημαντικό βαθμό από την παρέμβαση των ξένων παραγόντων, έχει οδηγήσει σε σημαντική πολιτική αστάθεια και έλλειψη δημοκρατικών θεσμών. Για παράδειγμα, η Σερβία, η οποία επαινέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως «πρωτοπόρος» στη διαδικασία ένταξης, έχει καταγράψει μία σημαντική πτώση της πολιτικής ελευθερίας, καθώς ο Πρόεδρος Vučić ενισχύει τη θέση του στα μέσα ενημέρωσης, στους θεσμούς του κράτους και συνολικά στην πολιτική ζωή (Vogel, 2018). Το Μαυροβούνιο, το οποίο η ΕΕ ανέφερε πως αποτελεί, αντίστοιχα, μία από τις χώρες «πρωτοπόρους» στη διαδικασία της ένταξης, χαρακτηρίζεται από τη διακυβέρνηση ενός -μόνο- ατόμου, του Milo Djukanović, από το 1991 (Vogel, 2018).

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη αντιμετώπισε τις μεγαλύτερες δυσκολίες, εξαιτίας δυσλειτουργικής συνταγματικής οργάνωσης αυξανόμενης φυγοκεντρικής δυναμικής μεταξύ των σερβικών και κροατικών κοινοτήτων της χώρας. Ο Βόσνιος ηγέτης Dragan Čović και ο Πρόεδρος της Republika Srpska, Milorad Dodik, προσπάθησαν να διχάσουν περαιτέρω τη χώρα σε πολιτικό επίπεδο, χωρίς να υπάρχει απάντηση από την ΕΕ, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που προέβησαν σε κυρώσεις εναντίον του Dodik το 2017. Αξιωματούχοι της ΕΕ απέρριψαν τη διχαστική ρητορική ως απλή εκστρατεία πριν από τις γενικές εκλογές στις 07 Οκτωβρίου 2017 (Vogel, 2018). Στο Κοσσυφοπέδιο υπάρχουν σημαντικές διαμάχες μεταξύ του Προέδρου Hashim Thaçi και του Πρωθυπουργού Ramush Haradinaj, η οποία ενισχύει την κακή διακυβέρνηση, τη διαφθορά και την οικονομική κρίση. Ταυτόχρονα, η χώρα -που δεν αναγνωρίζεται από πέντε κράτη μέλη της ΕΕ- δεν έχει καν σαφή προοπτική ένταξης στην ΕΕ (Vogel, 2018; Bajrami, 2018).

Ως εκ τούτου, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η μελέτη του ρόλου των εξωτερικών δυνάμεων στα Δυτικά Βαλκάνια, τα οποία βρίσκονται στη γειτονιά της Ελλάδας. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να παρουσιαστεί η πολιτική κατάσταση στις χώρες που συγκροτούν την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων και να διερευνηθεί ο ρόλος του διεθνούς παράγοντα και πιο συγκεκριμένα της ΕΕ, των ΗΠΑ (NATO), της Ρωσίας, της Κίνας και της Τουρκίας.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από επτά κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί μία εισαγωγή-ιστορική αναδρομή, όπου περιγράφονται οι εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια σε τρεις περιόδους: έως τον Ψυχρό Πόλεμο, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου έως σήμερα. Τα επόμενα πέντε κεφάλαια επιχειρούν να εξετάσουν την επιρροή του διεθνούς παράγοντα στην πολιτική κατάσταση στα Βαλκάνια, τόσο γενικά όσο και πιο συγκεκριμένα ανά χώρα της περιοχής των Δυτικών Βαλκανίων, με την εξής σειρά: Ευρωπαϊκή Ένωση, ΗΠΑ, Ρωσία, Τουρκία και Κίνα, αντίστοιχα. Το τελευταίο κεφάλαιο συνοψίζει τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας, ενώ καταληκτικές επισημάνσεις περιλαμβάνονται στον επίλογο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1 Εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια έως τον Ψυχρό Πόλεμο

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθεί ότι η δημιουργία μικρών εθνικών κρατών στα Δυτικά Βαλκάνια ανταγωνίζεται τον «αυτοκρατορισμό» ή τον «εθνικισμό των Μεγάλων Δυνάμεων», τον 19^ο αιώνα. Τα αυτοκρατορικά συμφέροντα της δυναστείας των Αψβούργων, των «εθνικών δυνάμεων» της Αγγλίας και της Γαλλίας καθώς και της Ρωσίας -για πολιτιστικούς λόγους και πιο συγκεκριμένα της σλαβικής ενότητας- και του Γερμανικού Ράιχ (Deutsche Reich) μετά το 1871, προκάλεσαν σημαντικές αναταραχές στην περιοχή. Οι ανταγωνισμοί οδήγησαν στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913, όπως και στον Πρώτο (Α΄ ΠΠ) και στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (Β΄ ΠΠ). Αποτέλεσμα αυτών ήταν η ενίσχυση των εθνικών ταυτοτήτων των κοινοτήτων στα Δυτικά Βαλκάνια (Zörel, 2018, σελ. 4). Οι προσπάθειες για την ανάπτυξη δημοκρατικών κρατών μεταξύ του Α΄ ΠΠ και του Β΄ ΠΠ δεν ήταν επιτυχείς, κυρίως εξαιτίας της ανόδου του φασισμού σε Γερμανία και Ιταλία. Μετά το 1945, η Νοτιοανατολική Ευρώπη χωρίστηκε πολιτικά μετά από συμφωνία μεταξύ του Stalin και του Churchill και η περιοχή ακολούθησε κομμουνιστική πορεία, με πολλές χώρες, ιδίως τη Γιουγκοσλαβία, να προσπαθούν να ανεξαρτητοποιηθούν από τη «σοβιετική υποταγή» (Zörel, 2018, σελ. 4).

Επί παραδείγματι, ως αποτέλεσμα των Βαλκανικών Πολέμων και της επακόλουθης Διάσκεψης του Λονδίνου (1913), το Κοσσυφοπέδιο διαιρέθηκε μεταξύ του Βασιλείου της Σερβίας και του Βασιλείου του Μαυροβουνίου και αργότερα έγινε μέλος του Βασιλείου των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων. Κατά τη διάρκεια του Β΄ ΠΠ βρισκόταν υπό ιταλική και στη συνέχεια γερμανική κατοχή, και μετά το τέλος του ιδρύθηκε ως αυτόνομη επαρχία του Κοσσυφοπεδίου και της Μετόχια (Stojanová, 2010, σελ. 151).

Επίσης, το Μαυροβούνιο προσχώρησε στη Γιουγκοσλαβία ως ανεξάρτητη χώρα το 1918. Το Μαυροβούνιο είχε ήδη καθιερώσει αυτονομία υπό την οθωμανική κυριαρχία, έχοντας επίσημα γίνει ανεξάρτητο το 1878. Ωστόσο, ο αυταρχικός κανόνας του πρίγκιπα Nikolai δεν επέτρεψε την εμφάνιση σύγχρονων πολιτικών κομμάτων. Επί της ουσίας, το Μαυροβούνιο δεν απολάμβανε καμία πολιτική αυτονομία. Ορισμένες εσωτερικές

πολιτικές δυνάμεις υποστήριξαν μία ομοσπονδιακή ρύθμιση και αντιτάχθηκαν στις συγκεντρωτικές πολιτικές του νέου κράτους, ενώ άλλες επέλεξαν τα κεντρικά κόμματα. Ωστόσο, μόνο μετά τον Β΄ΠΠ το Μαυροβούνιο αποκαταστάθηκε ως μία από τις έξι δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας (Bieber, 2010, σελ. 119).

Επιπρόσθετα, το έδαφος που προσαρτήθηκε από τη Σερβία κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913) και ονομάστηκε Vardar Macedonia είναι η γεωγραφική περιοχή της σημερινής Βόρειας Μακεδονίας. Μετά τον Α΄ΠΠ, το τότε Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων διευρύνθηκε με ένα δυτικό τμήμα της Βόρειας Μακεδονίας που ανήκε αρχικά στη Βουλγαρία. Η Βόρεια Μακεδονία ανακηρύχθηκε δημοκρατία της μελλοντικής Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας κατά τον Β΄ΠΠ και αποτέλεσε μία από τις δημοκρατίες της Ομοσπονδιακής Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (Šedo, 2010α, σελ. 167).

Τέλος, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους εμφανίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος και η Αλβανία. Η αναζήτηση της δημοκρατίας, μαζί με τις εσωτερικές κοινωνικές διαρρέσεις, οδήγησε στην ανακήρυξη της μοναρχίας το 1928 και το επακόλουθο αυταρχικό καθεστώς του Ahmed Bey Zogu. Ο νέος βασιλιάς ζήτησε την προστασία της Ιταλίας, αλλά εν συνεχεία η ιταλική προστασία μετατράπηκε σε προτεκτοράτο. Μετά τον Β΄ΠΠ, το Κομμουνιστικό Κόμμα σφετερίστηκε την εξουσία, και υπό τον Enver Hoxha η Αλβανία κυβερνήθηκε από ένα από τα πιο ολοκληρωτικά καθεστώτα στην Ευρώπη, μέχρι το θάνατό του τον Απρίλιο του 1985 (Stojaroná, 2010α, σελ. 180).

1.2 Εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου

Ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα στα Δυτικά Βαλκάνια κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ήταν η υπογραφή μίας Συνθήκης Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας Βοήθειας, γνωστή ως Σύμφωνο της Βαρσοβίας (Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance) στις 14 Μαΐου 1955¹. Οι συμμετέχουσες χώρες ήταν: Αλβανία, Βουλγαρία, Τσεχοσλοβακία, Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία και Σοβιετική Ένωση. Η Συνθήκη (η οποία ανανεώθηκε στις 26 Απριλίου 1985)

¹ https://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/b1234dbc-f53b-4505-9d86-277e4f5c20d4/publishable_en.pdf

προέβλεπε μία ενοποιημένη στρατιωτική διοίκηση και τη διατήρηση σοβιετικών στρατιωτικών μονάδων στα εδάφη των άλλων συμμετεχόντων κρατών. Καλούσε, δε, τα κράτη-μέλη να υπερασπιστούν κάθε μέλος που δέχεται επίθεση από εξωτερική δύναμη και δημιούργησε μία ενοποιημένη στρατιωτική διοίκηση υπό τον Στρατάρχη Ivan S. Konev της Σοβιετικής Ένωσης (History, χ.χ.). Η αφορμή για το Σύμφωνο της Βαρσοβίας ήταν η Συμφωνία του Παρισιού μεταξύ των δυτικών δυνάμεων που αποδέχονταν τη Δυτική Γερμανία στο NATO (Encyclopaedia Britannica, χ.χ.; History, χ.χ.).

Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας ήταν, ωστόσο, το πρώτο βήμα σε ένα πιο συστηματικό σχέδιο για την ενίσχυση της σοβιετικής κατοχής των «χωρών-δορυφόρων», ένα πρόγραμμα που ανέλαβαν οι Σοβιετικοί ηγέτες Nikita Khrushchev και Nikolay Bulganin μετά την ανάληψη της εξουσίας τους στις αρχές του 1955. Η Συνθήκη χρησίμευσε επίσης ως ένας μοχλός για την ενίσχυση της διαπραγματευτικής θέσης της Σοβιετικής Ένωσης στη διεθνή διπλωματία, ένα συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί από το τελικό άρθρο της Συνθήκης, το οποίο ορίζει ότι το Σύμφωνο θα λήξει όταν θα ετίθετο σε ισχύ ένα γενικό σύμφωνο συλλογικής ασφάλειας Ανατολής-Δύσης. Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, ιδίως η πρόβλεψή του για τη φρουρά σοβιετικών στρατευμάτων σε «δορυφορική» επικράτεια, έγινε στόχος εθνικιστικών εξεγέρσεων στην Πολωνία και την Ουγγαρία το 1956. Η Σοβιετική Ένωση επικαλέστηκε το Σύμφωνο όταν αποφάσισε να εισβάλει με στρατεύματα στην Τσεχοσλοβακία τον Αύγουστο του 1968. Η Αλβανία εγκατέλειψε το Σύμφωνο το 1962 επειδή, πιστεύοντας ότι ο Ρώσος ηγέτης Nikita Khrushchev παρεκκλίνει πάρα πολύ από την αυστηρή μαρξιστική ορθοδοξία, στράφηκε στην κομμουνιστική Κίνα για βοήθεια και εμπόριο. Το 1990, η Ανατολική Γερμανία εγκατέλειψε το Σύμφωνο και επανενώθηκε με τη Δυτική Γερμανία (History, χ.χ.). Μετά τις δημοκρατικές επαναστάσεις του 1989 στην Ανατολική Ευρώπη, την 1^η Ιουλίου 1991 κηρύχθηκε επίσημα η λήξη του Συμφώνου της Βαρσοβίας, σε μία τελική σύνοδο κορυφής των ηγετών του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Πράγα της Τσεχοσλοβακίας. Τα αναπτυγμένα σοβιετικά στρατεύματα αποσύρθηκαν σταδιακά από τις πλέον πολιτικά ανεξάρτητες χώρες (Encyclopaedia Britannica, χ.χ.; History, χ.χ.).

Αρχικά, η οικοδόμηση κομμουνιστικών κρατών είχε ως συνέπεια ισχυρή οικονομική ανάπτυξη που συμβάδιζε με μία τεχνολογική και οικονομική μετάβαση από μία γεωργική σε μία βιομηχανική οικονομία και μία διαρκή αστικοποίηση. Η κομμουνιστική δύναμη και η ολοκληρωμένη κρατικοποίηση μειώθηκαν καθώς τα κομμουνιστικά κράτη

δεν ήταν πλέον σε θέση να επιλύσουν τις κρίσεις τους που οφείλονται κυρίως στην οικονομική τους ολοκλήρωση στην παγκόσμια οικονομία και στα εξωτερικά ελλείμματα από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 (Zöpel, 2018, σελ. 4). Ως παράδειγμα, αναφέρεται το Μαυροβούνιο. Σύμφωνα με τον κανόνα του Συνδέσμου των Κομμουνιστών [Savez Komunista Jugoslavije (SKJ)] - το μέχρι το 1952 Κομμουνιστικό Κόμμα της Γιουγκοσλαβίας [Komunistička Partija Jugoslavije (KPJ)]- το Μαυροβούνιο χαρακτηρίστηκε από ταχύτατο οικονομικό εκσυγχρονισμό, αλλά εξακολουθούσε να χαρακτηρίζεται από υποανάπτυξη σε σχέση με τις άλλες δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας. Σε αντίθεση με άλλα μέρη της Γιουγκοσλαβίας, δεν υπήρξε σημαντικό κίνημα αντιφρονούντων ή αντίθεση στην κομμουνιστική κυριαρχία. Το 1989 η ηγεσία του Συνδέσμου των Κομμουνιστών του Μαυροβουνίου [Savez Komunista Crne Gore (SK CG)] έπρεπε να παραιτηθεί μετά από μία σειρά διαμαρτυριών και πιέσεων από τη Σερβία, όπου το καθεστώς του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς επιδίωξε να φέρει υπό τον έλεγχό του άλλες περιοχές της Γιουγκοσλαβίας. Ενώ η νέα ηγεσία προσπάθησε να παρουσιαστεί ως δημοκρατική, διεξήχθησαν ελεύθερες και δίκαιες εκλογές τη δεκαετία του 1990 σε μεγάλο βαθμό λόγω της εξωτερικής πίεσης και των εκλογών σε άλλες γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες. Ενώ οι άλλες γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες ζήτησαν την ανεξαρτησία τους, το Μαυροβούνιο παρέμεινε σύμμαχος με τη Σερβία, υποστηρίζοντας τη συνέχιση της Γιουγκοσλαβίας (Bieber, 2010, σελ. 119).

Σημαντικό είναι επίσης να αναφερθεί πως, στη δεκαετία του 1970 και του 1980, η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (SFRY) ήταν εκείνη η χώρα της Ανατολικής Ευρώπης που συνεργάστηκε με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Για παράδειγμα, στις 17 Μαρτίου 1970 υπογράφηκε η πρώτη εμπορική συμφωνία μεταξύ της ΕΟΚ και της SFRY (διάρκειας τριών ετών). Το 1973 υπογράφηκε η δεύτερη εμπορική συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της SFRY (διάρκειας πέντε ετών). Το 1983 τέθηκε σε ισχύ η συμφωνία συνεργασίας μεταξύ της ΕΟΚ και της SFRY, μετά την επικύρωση και από τα 12 μέλη τους. Το 1987, υπογράφηκε ένα πρόσθετο πρωτόκολλο για το εμπόριο καθώς και το δεύτερο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο μεταξύ της ΕΟΚ και της SFRY για την περίοδο 1987-1991. Τέλος, στις 4 Ιουλίου 1990, η SFRY ενσωματώθηκε στο σχέδιο αναδιάρθρωσης στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, το PHARE, που είναι το de facto μέσο για να διευκολύνει την ένταξη στην ΕΕ (Babić & Wojnicki, 2012, σελ. 179).

1.3 Εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου

Επιγραμματικά, τα γεγονότα που συντελέστηκαν μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου είχαν ως εξής (Gazdag et al., 2007, σελ. 13):

- Η Συμφωνία της Ουάσιγκτον (18 Μαρτίου 1994), η οποία έθεσε τέρμα στον πόλεμο Βοσνίας-Κροατίας και ίδρυσε την Ομοσπονδία Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

- Το Γενικό Πλαίσιο για την Ειρήνη στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (η Ειρηνευτική Συμφωνία «Dayton»), που υπεγράφη μεταξύ της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, της Δημοκρατίας της Κροατίας και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας στις 21 Νοεμβρίου 1995, για τον τερματισμό του εμφυλίου πολέμου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και τη θέσπιση του νομικού πλαισίου της δομής της χώρας.

- Η Συμφωνία για τον Υποπεριφερειακό Έλεγχο των Όπλων μεταξύ Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Κροατίας και Γιουγκοσλαβίας, που υπεγράφη από τη Γιουγκοσλαβία και την Κροατία στις 14 Ιουνίου 1996, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις της ειρηνευτικής συμφωνίας του Dayton. Ακολουθώντας το πρότυπο της Συνθήκης για τις Συμβατικές Δυνάμεις στην Ευρώπη (CFE), η Συμφωνία έθεσε ένα ποσοτικό όριο σε πέντε κατηγορίες εξοπλισμών των Ενόπλων Δυνάμεων των Κρατών Μερών της Συμφωνίας (τεθωρακισμένα, πυροβολικό, αεροσκάφη και επιθετικά ελικόπτερα), καθώς και στρατιωτικό προσωπικό. Η κυριότητα όπλων κατανεμήθηκε σε αναλογία 5:2:2 μεταξύ της Γιουγκοσλαβίας, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και της Κροατίας αντίστοιχα, και σε ποσοστό 2:1 στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη μεταξύ της μουσουλμανικής-κροατικής ομοσπονδίας και της Σερβικής Δημοκρατίας (Republika Srpska).

- Η κατάρρευση του αλβανικού κράτους τον Φεβρουάριο του 1997 και η αναρχία που ακολούθησε, με αποτέλεσμα να σημειωθούν μεταναστευτικές ροές, αλλά και απώλεια στρατιωτικού εξοπλισμού, που διοχετεύθηκαν τόσο στο Κοσσυφοπέδιο, όσο και στη Βόρεια Μακεδονία.

- Η ένοπλη σύγκρουση το 1998 μεταξύ Αλβανών και Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο.
- Η αεροπορική επιδρομή του NATO εναντίον της Γιουγκοσλαβίας, η οποία ξεκίνησε για τον τερματισμό της αλβανικής-σερβικής σύγκρουσης στο Κοσσυφοπέδιο (21 Μαρτίου - 10 Ιουνίου 1999).
- Το Σύμφωνο Σταθερότητας που θεσπίστηκε στις 10 Ιουνίου 1999 -ακολουθώντας το μοντέλο CSCE- και ξεκίνησε να υποστηρίζει συστηματικά τις βαλκανικές κοινότητες στους κύριους τομείς που επηρεάζουν τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την οικονομική ανασυγκρότηση, τη συνεργασία και ανάπτυξη, καθώς και την ασφάλεια (ασφάλεια και άμυνα, εσωτερική πολιτική, δικαιοσύνη).
- Η πτώση του καθεστώτος Milosevic το φθινόπωρο του 2000, που τερμάτισε τη серβική πολιτική, η οποία προκάλεσε περιφερειακούς πολέμους και συγκρούσεις.
- Η εσωτερική ένοπλη σύγκρουση Αλβανίας-Βόρειας Μακεδονίας στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονία που ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 2001 και η Συμφωνία Πλαίσιο της Οχρίδας, η οποία την έλυσε, σύμφωνα με την οποία τα πολιτιστικά και πολιτικά δικαιώματα των Αλβανών που ζουν στη δεύτερη διευρύνθηκαν. Ζητήθηκε από το NATO να παρακολουθήσει τη διαδικασία αποστράτευσης του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου [Ushtria Çlirimtare e Kosovës (UÇK), αγγλικό ακρωνύμιο (KLA)] και αυτό δημιούργησε τη δυνατότητα για 170.000 εκτοπισμένους να επιστρέψουν στις οικίες τους. Η πρόσκληση επεκτάθηκε στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Μαυροβούνιο και τη Σερβία στο πλαίσιο του προγράμματος Σύμπραξης για την Ειρήνη στη Σύνοδο Κορυφής του NATO στη Ρίγα το Νοέμβριο του 2006.
- Επέκταση της Συμφωνίας Ελεύθερων Συναλλαγών με την Κεντρική Ευρώπη, που προτάθηκε το 2006, προς τα Δυτικά Βαλκάνια, με αποτέλεσμα την προοπτική ένταξης σε όλες τις ενδιαφερόμενες χώρες.

- Διάλυση της Γιουγκοσλαβίας

Ένα εξαιρετικά σημαντικό γεγονός που έλαβε χώρα αμέσως μετά τον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου ήταν η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Όπως επισημαίνουν οι Gazdag et al. (2007, σελ. 10), η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας προκλήθηκε από την ιστορική κατάρρευση της διπολικής παγκόσμιας τάξης το 1989-1990. Κατά τη διάρκεια των 70 και πλέον χρόνων ύπαρξής της, η Γιουγκοσλαβία ιδρύθηκε στη βάση της διπλής συναίνεσης. Η πρώτη ήταν η συναίνεση μεταξύ των νότιων σλαβικών εθνών και εθνικών ομάδων που επιθυμούσαν να ζήσουν σε ένα πολυεθνικό αλλά κοινό κράτος. Αυτή η εσωτερική συναίνεση οφείλεται εν μέρει στην κοινή γλωσσική και πολιτιστική τους ταυτότητα και σε διάφορες μορφές «Γιουγκοσλαβισμού» (Yugoslavinism), και εν μέρει στο γεγονός ότι η απειλή του ιταλικού και του γερμανικού φασισμού, και αργότερα του σοβιετικού ιμπεριαλισμού, ένωσε τους νότιους σλαβικούς λαούς στη βάση κοινών συμφερόντων. Η δεύτερη αφορά σε μία διεθνή διάσταση σχετικά με τη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία, δηλαδή εκείνη των νικηφόρων Μεγάλων Δυνάμεων των δύο Παγκοσμίων Πολέμων για την υποστήριξη και την ενθάρρυνση της ίδρυσης της Γιουγκοσλαβίας στο πλαίσιο της παγκόσμιας τάξης που καθορίστηκε βάση της Συνθήκης των Βερσαλλιών και της Συμφωνίας της Γιάλτας, αντίστοιχα. Παράλληλα με αυτό, η διεθνής συναίνεση προσπάθησε να καταστείλει τον αποσχιστικό εθνικισμό των νότιων σλαβικών εθνών. Τα στοιχεία αυτής της διπλής συναίνεσης είχαν εξαλειφθεί μέχρι τη δεκαετία του 1990 (Gazdag et al., 2007, σελ. 10).

- Πόλεμος της Βοσνίας

Δεύτερο σημαντικό γεγονός στην ιστορία των Δυτικών Βαλκανίων μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ήταν ο Πόλεμος στη Βοσνία (1992-1995). Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη ιδρύθηκε μετά τον Β΄ ΠΠ ως δημοκρατία εντός της Ομοσπονδιακής Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Τα σύνορά της ακολουθούσαν περίπου το πρότυπο των πρώην συνόρων που σχεδιάστηκαν στο Συνέδριο του Βερολίνου το 1878 και ίσχυαν μέχρι το 1929. Η διαδικασία εκδημοκρατισμού της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990 κατέρρευσε οδηγώντας στην αποσύνθεση του κράτους. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη έγινε ανεξάρτητο κράτος μετά το δημοψήφισμα του 1992. Ωστόσο, οι Σέρβοι διεξήγαγαν νωρίτερα το δικό τους δημοψήφισμα για διατήρηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης εντός της Γιουγκοσλαβίας. Η σταθερότητα του νεοσυσταθέντος κράτους υπονομεύθηκε περαιτέρω από τις προσπάθειες των Κροατών, οι οποίοι ήθελαν το δυτικό τμήμα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης να ενταχθεί στην

Κροατία. Ο πόλεμος ξέσπασε το 1992 και διήρκησε έως το 1995. Η χώρα χωρίστηκε στην πραγματικότητα σε δύο de facto ανεξάρτητες οντότητες -τη Δημοκρατία Σέρπσκα (Republika Srpska) και την Ομοσπονδία Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (FBiH), που αποτελούνται από την αυτοανακηρυχθείσα Κροατική Δημοκρατία και το τμήμα της χώρας που ελέγχεται από Βόσνιους. Η συγχώνευση πραγματοποιήθηκε το 1994. Ο πόλεμος έληξε μετά τις διαπραγματεύσεις στο Dayton το 1995, όπου υπεγράφη η ομώνυμη ειρηνευτική Συμφωνία του Dayton (DPA). Η Συμφωνία αυτή επιβεβαίωσε την αυτονομία τόσο της FBiH όσο και της RS. Από το 1999, η περιοχή Βrčko (στο βορειοανατολικό τμήμα της Βοσνίας) έχει ιδιαίτερο καθεστώς -είναι μία αυτοδιοικούμενη περιοχή που υπάρχει εκτός των οντοτήτων αλλά εντός της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Η κατάσταση σε ολόκληρη την περιοχή εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από ένταση, καθώς καμία από τις εθνικές ομάδες δεν επέτυχε πραγματικά όλους τους στόχους για τους οποίους αγωνίστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Τα αιτήματα για ανεξαρτησία (Σερβία), μία προσπάθεια ίδρυσης τρίτης οντότητας (Κροατία) ή η επιθυμία για κατάργηση των οντοτήτων και ενίσχυση των εθνικών θεσμών (Βοσνία) χρησιμοποιούνται συχνά για την πολιτική αστάθεια στην περιοχή (Šedo, 2010, σελ. 85). Ο πόλεμος στη Βοσνία και η ατελής εφαρμογή της ειρηνευτικής συμφωνίας του Dayton το 1995 οδήγησαν στην αδυναμία της χώρας να εξασφαλίσει μία βιώσιμη διαδικασία επιστροφής προσφύγων και σε προβλήματα που σχετίζονται με τις διαδικασίες οικονομικής και πολιτικής μετάβασης (Palinkasev, 2007, σελ. 75).

- Πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου

Σημαντικό γεγονός αποτέλεσε και ο Πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου (1998-1999). Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1974, το Κοσσυφοπέδιο ήταν ουσιαστικά αυτοδιοικούμενο. Η εκτεταμένη αυτονομία του μειώθηκε σημαντικά το 1989 και μόλις ένα χρόνο αργότερα ανακηρύχθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Αρχικά ο τοπικός πληθυσμός προσπάθησε να αποκτήσει ανεξαρτησία με ειρηνικό τρόπο, αλλά από το 1995 είχε αναδυθεί ο παραστρατιωτικός Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσσυφοπεδίου (UÇK). Η σύγκρουση κλιμακώθηκε το 1998 και κορυφώθηκε με την αεροπορική εκστρατεία του NATO την άνοιξη του 1999 (Stojaroná, 2010, σελ. 151). Η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου ήταν το αποτέλεσμα του χειρισμού με τον οποίο η σερβική κυβέρνηση υπό τον Milosevic αντιμετώπισε τους Αλβανούς που διέμεναν εκεί με δικτατορικό και διακριτικό τρόπο, καθώς και της επιτυχούς επέμβασης του NATO σύμφωνα με την ιδέα του «Ευθύνη για προστασία», βάσει του Διεθνούς Δικαίου. Στη συνέχεια, αποδείχθηκε αδύνατη η περαιτέρω ένταξη των Αλβανών Κοσοβάρων στο σερβικό κράτος. Το 1999, το

Κοσσυφοπέδιο τέθηκε υπό την προσωρινή διοίκηση του ΟΗΕ, έως ότου γίνει κυρίαρχο κράτος το 2008. Από τον Ιούνιο του 1999, η αποστολή στο Κοσσυφοπέδιο ασκείται από την αποστολή διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών (UNMIK), με επικεφαλής έναν ειδικό απεσταλμένο του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ καθώς και (από τον επόμενο μήνα) από την αποστολή του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (OSCE), αλλά και, από το 2008, την αποστολή «κράτους δικαίου» της Ευρωπαϊκής Ένωσης [European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX)]. Επιπλέον, οι πρεσβείες παρεμβαίνουν σχεδόν καθημερινά, ειδικά η αμερικανική (Zörel, 2018, σελ. 6).

Το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών για το Κοσσυφοπέδιο της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 2010, που εγκρίθηκε με την υποστήριξη των ΗΠΑ, παρείχε στην ΕΕ την ευκαιρία να ηγηθεί των προσπαθειών διαμεσολάβησης μεταξύ Βελιγραδίου και Πρίστινας. Αυτή ήταν μία στιγμή-ορόσημο και σήμαινε ότι η ΕΕ είχε πλέον ηγετικό ρόλο να διαδραματίσει στα Δυτικά Βαλκάνια, επιβλέποντας την επίλυση της πιο βίαιης σύγκρουσης που είχε συμβεί στο ευρωπαϊκό έδαφος μετά τον Β΄ΠΠ, με τις ΗΠΑ να υποστηρίζουν πλήρως αυτόν τον ρόλο. Οι συνομιλίες μεταξύ Βελιγραδίου και Πρίστινας που ξεκίνησαν στις Βρυξέλλες τον Μάρτιο του 2011, με τη μεσολάβηση της Catherine Ashton, της τότε Υπατης Εκπροσώπου, για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, οδήγησαν δύο χρόνια αργότερα στην υπογραφή της Συμφωνίας των Βρυξελλών τον Απρίλιο του 2013 (Vejvoda, 2017, σελ. 38).

Ο Fouéré (2019, σελ. 4) αναγνωρίζει ως σημαντικό πρόβλημα στην περιοχή την επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ Κοσσυφοπεδίου και Σερβίας. Η επιβολή από το Κοσσυφοπέδιο δασμών 100% στις εισαγωγές τόσο από τη Σερβία όσο και από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη είναι ένα παράδειγμα των σχέσεων μεταξύ των κρατών. Η υιοθέτηση ακόμα πιο σκληρής στάσης από μέρους της Σερβίας όσον αφορά τον αποκλεισμό της συμμετοχής του Κοσσυφοπεδίου από την Interpol και άλλων διεθνών οργανισμών, καθώς και οι συνεχιζόμενες καθυστερήσεις της ΕΕ στη χορήγηση ελευθέρωσης των θεωρήσεων, παρά το γεγονός ότι το Κοσσυφοπέδιο πληροί όλες τις προϋποθέσεις, συμπεριλαμβανομένης της επικύρωσης της συμφωνίας οριοθέτησης των συνόρων με το γειτονικό Μαυροβούνιο, συνέβαλε σε μία αρνητική στάση από το Κοσσυφοπέδιο προς την ΕΕ και τη Σερβία (Fouéré, 2019, σελ. 4).

Η διαμάχη μεταξύ Σερβίας και Κοσσυφοπεδίου προέκυψε από την προτεινόμενη μεταξύ τους ανταλλαγή γης ή «διόρθωση συνόρων», όπως ισχυρίστηκε ο Πρόεδρος του τελευταίου, Hashim Thaci. Αυτό θα συνεπαγόταν την εκ νέου σχεδίαση του χάρτη με το βόρειο τμήμα του Κοσσυφοπεδίου να κατοικείται από μία πλειοψηφία περίπου 70.000 Σέρβων, που μεταφέρθηκαν στη Σερβία ως αντάλλαγμα για την κοιλάδα του Presevo, όπου διαμένει ένας μικρότερος αριθμός Αλβανών (περίπου 55.000). Αυτό αποτέλεσε αντικείμενο εκτεταμένων συζητήσεων μεταξύ του Προέδρου του Κοσσυφοπεδίου, Thaci, και του Προέδρου της Σερβίας, Vucic. Παρόλο που η Γερμανίδα Καγκελάριος Merkel έχει υπογραμμίσει πολλές φορές το απαραβίαστο της εδαφικής ακεραιότητας των Δυτικών Βαλκανίων, υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις τόσο εντός της ΕΕ όσο και των ΗΠΑ ότι θα αποδεχθούν οποιαδήποτε λύση έχει συμφωνηθεί μεταξύ των δύο ηγετών ως αντάλλαγμα για την αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου από τη Σερβία. Το πρόβλημα, όμως, που υφίσταται σε αυτήν την περίπτωση είναι πως, ενώ οι δύο ηγέτες μπορεί να συμφωνήσουν για μία ανταλλαγή εδαφών, μία τέτοια ρύθμιση είναι πιθανό να απορριφθεί από ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού και από τις δύο χώρες. Ήδη πολλές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών έχουν εκφράσει ανοιχτά σοβαρές επιφυλάξεις σχετικά με αυτήν την προτεινόμενη ρύθμιση, οδηγώντας ενδεχομένως σε εδαφική και διασυνοριακή εθνοτική διαμάχη (Fouéré, 2019, σελ. 5).

- Συμφωνία-Πλαίσιο της Οχρίδας

Η Συμφωνία-Πλαίσιο της Οχρίδας το 2001 αποτέλεσε ένα ακόμη σημαντικό γεγονός στην ιστορία των Δυτικών Βαλκανίων μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η εν λόγω Συμφωνία υπεγράφη μεταξύ της κυβέρνησης της τότε πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ) και των εθνοτικών Αλβανών αντιπροσώπων, θέτοντας τέλος στην ένοπλη σύγκρουση μεταξύ του Εθνικού Απελευθερωτικού Στρατού και των δυνάμεων ασφαλείας της τελευταίας. Η Συμφωνία προώθησε την πρακτική της θεσμικής προσαρμογής μεταξύ των πολιτικών ελίτ ως έναν συνταγματικό μηχανισμό, κεντρικό για την αντιμετώπιση της απειλής μεταξύ των εθνοτικών συγκρούσεων της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, οι τέσσερις πυλώνες της Συμφωνίας αποσκοπούσαν: (1) στην άρση της καταστολής του επιχειρήματος εθνικής ταυτότητας για πολιτική κινητοποίηση Αλβανών κατά του κράτους, επιτρέποντας ένα πολύ μεγαλύτερο πεδίο έκφρασης, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης της εθνικής γλώσσας και συμβόλων στην επίσημη επικοινωνία και στην εκπαίδευση, (2) στη διασφάλιση όλων των διακρατικών διαφορών εντός των κρατικών θεσμικών οργάνων με τη θέσπιση μηχανισμών για μεγαλύτερη θεσμική

προστασία μεταξύ των εθνοτήτων που θα αποτρέψουν την επιβεβαίωση αποφάσεων για ορισμένα θέματα, οι οποίες λαμβάνονται από την πλειοψηφία των βουλευτών, χωρίς όμως τη συμφωνία της πλειοψηφίας των βουλευτών που εκπροσωπούν εθνικές μειονότητες (μέσω της εισαγωγής της αρχής «Badinter»), (3) στην παροχή εγγύησης ότι τα συμφέροντα των Αλβανών και άλλων μειονοτήτων εκπροσωπούνται (και δεν παραβιάζονται) στην κεντρική διοίκηση με τη μεταρρύθμιση του κράτους και των οργανισμών ασφαλείας σε οργανισμούς χωρίς αποκλεισμούς, όπου τα μέλη των εθνοτικών ομάδων εκπροσωπούνται σε επίπεδα ανάλογα με το μέγεθος των κοινοτήτων τους στη χώρα, (4) στην αντιμετώπιση των απαιτήσεων για αυτοδιοίκηση χωρίς να υπονομεύεται ο ενιαίος χαρακτήρας του κράτους, αποκεντρώνοντας ουσιαστικά τη διοικητική εξουσία, συμπεριλαμβανομένων των φορολογικών εξουσιών στις τοπικές αρχές (Matovski, 2007, σελ. 105).

- Αλβανία

Παρόλο που υπάρχει μία αργή διαδικασία ελευθέρωσης μέχρι το 1985, οι πρώτες (ημι-)δημοκρατικές εκλογές στην Αλβανία πραγματοποιήθηκαν το 1991. Κατά την περίοδο 1992-1997 η χώρα κυβερνήθηκε από το Δημοκρατικό Κόμμα της Αλβανίας (PDSh), αλλά με όχι απολύτως δημοκρατικό τρόπο. Το 1997 σηματοδότησε την κατάρρευση του κράτους της Αλβανίας. Οι εκλογές διοργανώθηκαν στη συνέχεια με τη βοήθεια του ΟΑΣΕ. Το Σοσιαλιστικό Κόμμα της Αλβανίας (PSSH) αναδείχθηκε νικητής των εκλογών, και το οποίο ήταν το κυβερνών κόμμα μέχρι το 2005, όταν αντικαταστάθηκε από έναν συνασπισμό κομμάτων υπό την ηγεσία του PDSh, με τον Sali Berisha (Stojarová, 2010, σελ. 180).

- Βόρεια Μακεδονία

Καθώς υπήρχαν αυξανόμενοι εμφύλιοι στην περιοχή, η ΠΓΔΜ διεξήγαγε ένα δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της το οποίο πραγματοποιήθηκε τον Σεπτέμβριο του 1991 και με το οποίο αποχώρησε από την ομοσπονδία (Šedo, 2010a, σελ. 167).

- Μαυροβούνιο

Η αυτονόμηση του Μαυροβουνίου επίσης θα πρέπει να αναφερθεί. Μεταξύ 1998 και 2002, το Μαυροβούνιο δημιούργησε τα χαρακτηριστικά ενός de facto κράτους, αντικαθιστώντας το δηνάριο με το γερμανικό μάρκο (αργότερα ευρώ), δεν

συνέβαλε ουσιαστικά στη σερβική πλευρά κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Βοσνία την περίοδο 1992-1995, ενώ παρέμεινε ουδέτερο κατά τη διάρκεια του πολέμου του Κοσσυφοπέδιου το 1999, ακολουθώντας μία διαφορετική εξωτερική πολιτική από τη Σερβία. Η πτώση του Milošević το 2000 δεν επέφερε μετατόπιση στην κυβέρνηση του Μαυροβουνίου για ανεξαρτησία, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η Κρατική Ένωση της Σερβίας και του Μαυροβουνίου το 2002. Το Μαυροβούνιο διατήρησε το δικαίωμα διεξαγωγής δημοψηφίσματος για ανεξαρτησία τρία χρόνια μετά τη δημιουργία της κρατικής ένωσης, το 2003. Το δημοψήφισμα τον Μάιο του 2006 κατέδειξε την επιθυμία ανεξαρτησίας, η οποία αναγνωρίστηκε γρήγορα διεθνώς, συμπεριλαμβανομένης της Σερβίας. Μετά την ανεξαρτησία, το Μαυροβούνιο διεξήγαγε κοινοβουλευτικές εκλογές (2006) και προεδρικές εκλογές (2008) και ψήφισε ένα νέο σύνταγμα το 2007 (Bieber, 2010, σελ. 120).

- Σερβία

Εκτός των παραπάνω θα πρέπει να αναφερθεί και ο πλήρης εκδημοκρατισμός στη Σερβία, που όμως χρονολογείται από το 2000, δέκα χρόνια αργότερα του μετακομμουνιστικού εκδημοκρατισμού το 1990. Όταν η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας διαλύθηκε το 1990-1991, η Σερβία υπό τον Milošević καθοδηγήθηκε για μία δεκαετία από μία εθνικιστική ιδεολογία, επιθετικότητα εναντίον των γειτόνων και των εσωτερικών μειονοτήτων, και ένα αυταρχικό σύστημα με εκλογές που δεν ανταποκρίνονταν στα δημοκρατικά πρότυπα. Αφότου τέσσερις πρώην Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες (Σλοβενία, Κροατία, ΠΓΔΜ και Βοσνία-Ερζεγοβίνη) δήλωσαν ανεξαρτησία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο παρέμειναν ενωμένες στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, την οποία διαδέχτηκε το 2004 το ενοποιημένο κράτος της Σερβίας και του Μαυροβουνίου, πριν καταστούν ανεξάρτητα κράτη το 2006. Ωστόσο, τα κράτη αυτά ανέπτυξαν πλήρως αυτόνομα κομματικά συστήματα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Bochsler, 2010, σελ. 99).

- Συμφωνία των Πρεσπών

Τέλος, αναφορά θα πρέπει να γίνει και στο ζήτημα της ονομασίας της Βόρειας Μακεδονίας (πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας) και στη Συμφωνία των Πρεσπών το 2018, η οποία έθεσε τέλος σε αυτή τη διαμάχη μεταξύ ΠΓΔΜ και Ελλάδας. Βάσει της Συμφωνίας των Πρεσπών, η ΠΓΔΜ δέχθηκε να αλλάξει το

συνταγματικό της όνομα (από πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας σε Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας) ως αντάλλαγμα για την ελληνική υποστήριξη προς τις φιλοδοξίες της χώρας για ένταξη στην ΕΕ και στο ΝΑΤΟ, μία συμφωνία που επαινείται από τη διεθνή κοινότητα. Εθνικιστικά και ακροδεξιά στοιχεία στην Ελλάδα σε επίπεδο κοινωνίας και πολιτικής έχουν καταδικάσει σθεναρά τη συμφωνία. Αυτό συνέβη και στη Βόρεια Μακεδονία, αν και σε μεγαλύτερο βαθμό, τόσο σε κοινωνικό επίπεδο, όσο και σε πολιτική, καθώς δεν υπήρξε μία εποικοδομητική πολιτική αντιπολίτευση. Για παράδειγμα, υπήρξαν πληροφορίες ότι η κυβέρνηση έδινε αμνηστία σε μεμονωμένα μέλη του κόμματος της αντιπολίτευσης για τα αδικήματά τους κατά τη διάρκεια της προηγούμενης κυβέρνησης σε αντάλλαγμα για την υποστήριξή τους στο Κοινοβούλιο. Αυτό υπονόμωσε περαιτέρω την αξιοπιστία της δέσμευσης της κυβέρνησης για το κράτος δικαίου (Fouéré, 2019, σελ. 5). Η Συμφωνία των Πρεσπών αποτελεί ένα κείμενο που, όχι μόνο θέτει τέλος σε μία μακροχρόνια διαμάχη σχετικά με το όνομα της γειτόνας χώρας, αλλά παράλληλα επιλύει και εδαφικές διαφορές (Δρίβας, 2018), καθώς και τυχόν μελλοντικές αξιώσεις στη βάση εθνοτικών μειονοτήτων (Υπουργείο Εξωτερικών, 2019). Τα κύρια σημεία της Συμφωνίας των Πρεσπών είναι τα εξής:

- Το επίσημο, συνταγματικό όνομα της ΠΓΔΜ είναι θα είναι «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας» και το σύντομο όνομα θα είναι «Βόρεια Μακεδονία» (παρ. 3α, άρθρο 1). Το επίσημο όνομα θα χρησιμοποιείται *erga omnes*, ήτοι εσωτερικά, σε όλες τις διμερείς σχέσεις τους και σε όλους τους περιφερειακούς και διεθνείς Οργανισμούς και θεσμούς (παρ. 8, άρθρο 1).

- Η ιθαγένεια των κατοίκων της ΠΓΔΜ θα είναι μακεδονική/πολίτης της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας (παρ. 3β, άρθρο 1).

- Η επίσημη γλώσσα του Δεύτερου Μέρους θα είναι η «μακεδονική γλώσσα» (παρ. 3γ, άρθρο 1), η οποία ανήκει στην ομάδα των νότιων σλαβικών γλωσσών (παρ. 4, άρθρο 7).

- Η ΠΓΔΜ θα επιδιώκει ένταξη σε διεθνείς, πολυμερείς και περιφερειακούς Οργανισμούς και θεσμούς υπό το όνομα και τις ορολογίες του Άρθρου 1 (3) της

παρούσας Συμφωνίας (παρ. 2, άρθρο 2) και συγκεκριμένα στο ΝΑΤΟ και στην ΕΕ (παρ. 4, άρθρο 2).

□ Τα Μέρη (οι δύο χώρες) δια της Συμφωνίας επιβεβαιώνουν το υφιστάμενο κοινό τους σύνορο ως διαρκές και απαραβίαστο διεθνές σύνορο. Κανένα από τα Μέρη δεν θα προβάλλει ή υποστηρίξει οιοσδήποτε διεκδικήσεις για οιοδήποτε τμήμα της επικράτειας του άλλου Μέρους ή διεκδικήσεις για αλλαγή στο υφιστάμενο κοινό τους σύνορο. Επιπροσθέτως, κανένα από τα Μέρη δεν θα υποστηρίξει οιοσδήποτε παρόμοιες διεκδικήσεις που μπορεί να εγερθούν από οιοδήποτε τρίτο μέρος (παρ. 1, άρθρο 3).

□ Έκαστο Μέρος δεσμεύεται να σέβεται την κυριαρχία, την εδαφική ακεραιότητα και την πολιτική ανεξαρτησία του άλλου Μέρους. Κανένα από τα Μέρη δεν θα υποστηρίξει οιοσδήποτε δράσεις οιοδήποτε τρίτου μέρους που στρέφονται κατά της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας του άλλου Μέρους (παρ. 2, άρθρο 3).

□ Έκαστο Μέρος δεσμεύεται να μην προβαίνει σε ή επιτρέπει οιοσδήποτε αλυτρωτικές δηλώσεις (παρ. 2, άρθρο 4).

□ Τα Μέρη αναγνωρίζουν ότι η εκατέρωθεν αντίληψή τους ως προς τους όρους «Μακεδονία» και «Μακεδόνας» αναφέρεται σε διαφορετικό ιστορικό πλαίσιο και πολιτιστική κληρονομιά (παρ. 1, άρθρο 7).

□ Τα Μέρη συμφωνούν ότι η στρατηγική τους συνεργασία θα επεκταθεί σε όλους τους τομείς όπως η γεωργία, η πολιτική προστασία, η άμυνα, η οικονομία, η ενέργεια, το περιβάλλον, η βιομηχανία, οι υποδομές, οι επενδύσεις, οι πολιτικές σχέσεις, ο τουρισμός, το εμπόριο, η διασυνοριακή συνεργασία και οι μεταφορές. Αυτή η στρατηγική συνεργασία θα αφορά όχι μόνον τους τομείς που περιλαμβάνονται στην παρούσα Συμφωνία αλλά επίσης και εκείνους που μπορεί στο μέλλον να κριθούν επωφελείς και απαραίτητοι σε αμφότερες τις χώρες. Όλοι αυτοί οι τομείς πρέπει να ενσωματωθούν σε ένα συνολικό Σχέδιο Δράσης κατά την πορεία ανάπτυξης των διμερών σχέσεων (παρ. 1, άρθρο 9).

▫ Τα Μέρη θα συνεργάζονται στενά, διμερώς και στο πλαίσιο περιφερειακών Οργανισμών και πρωτοβουλιών με σκοπό να διασφαλιστεί η εξέλιξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σε μία περιοχή ειρήνης, ανάπτυξης και ευημερίας για τους λαούς της. Θα προάγουν και θα συνεργάζονται στη διαμόρφωση συνεργασιών σε περιφερειακό επίπεδο, καθώς και μεταξύ άλλων στην αμοιβαία υποστήριξη υποψηφιοτήτων στο πλαίσιο διεθνών, πολυμερών και περιφερειακών Οργανισμών και θεσμών, όπως τα Ηνωμένα Έθνη, ο ΟΑΣΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης (άρθρο 11).

▫ Τα Μέρη (1) θα αναπτύξουν περαιτέρω την οικονομική συνεργασία τους σε όλους τους τομείς, (2) θα ενθαρρύνουν αμοιβαίες επενδύσεις, θα απέχουν από την επιβολή εμποδίων στη μετακίνηση ανθρώπων και αγαθών μεταξύ των εδαφών τους ή διαμέσου του εδάφους καθενός από τα Μέρη προς το έδαφος του άλλου, (3) θα αναπτύξουν και θα ενισχύσουν τη συνεργασία τους όσον αφορά στην ενέργεια, (4) θα προωθούν, θα επεκτείνουν και θα βελτιώνουν συνέργειες στους τομείς των υποδομών και των μεταφορών, καθώς και, στη βάση της αμοιβαιότητας, στους τομείς των οδικών, σιδηροδρομικών, θαλάσσιων, αεροπορικών και επικοινωνιακών διασυνδέσεων, αξιοποιώντας τις καλύτερες διαθέσιμες τεχνολογίες και πρακτικές, (5) θα επιδιώξουν τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων διασυννοριακών σημείων διέλευσης, (6) θα λάβουν μέτρα για την εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος, (7) θα υποστηρίξουν τη διεύρυνση των τουριστικών ανταλλαγών, (8) θα θεσπίσουν μία Κοινή Υπουργική Επιτροπή (ΚΥΕ) για να επιτύχουν την καλύτερη δυνατή συνεργασία στους ανωτέρω τομείς της οικονομικής εταιρικής σχέσης, περιλαμβανομένης της οργάνωσης μεικτών επιχειρηματικών fora (άρθρο 14).

▫ Προβλέπεται συνεργασία σε τομείς της εκπαίδευσης, της επιστήμης, του πολιτισμού, της έρευνας, της τεχνολογίας, της υγείας και του αθλητισμού (άρθρο 15), της αστυνομίας και πολιτικής προστασίας (άρθρο 16), της αμυντικής συνεργασίας (άρθρο 17).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα για την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων είναι η εύκολη και δωρεάν πρόσβαση στις αγορές της ΕΕ. Αυτό έχει επιτραπεί από τη γεωγραφική της γειτνίαση με τις μεγάλες ευρωπαϊκές αγορές και τις συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου, που έχουν υπογράψει οι χώρες της περιοχής με την ΕΕ. Η περιοχή συνδέεται με την υπόλοιπη Ευρώπη μέσω των πανευρωπαϊκών διαδρόμων X (σύνδεση της Κεντρικής Ευρώπης με την Τουρκία μέσω Αυστρίας, Σλοβενίας, Κροατίας, Σερβίας, Βόρειας Μακεδονίας και Ελλάδας), VII (σύνδεση της Μαύρης Θάλασσας με το Ιόνιο Πέλαγος και διέλευση μέσω της Βουλγαρίας, της Βόρειας Μακεδονίας και της Αλβανίας) και VC (σύνδεση της Κεντρικής Ευρώπης με την Αδριατική Θάλασσα μέσω Ουγγαρίας, Κροατίας, Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και Κροατίας) (Sanfey et al., 2016, σελ. 13). Επομένως, υπάρχουν σημαντικά οικονομικά οφέλη για την ΕΕ στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. Η ένταξη στην ΕΕ είναι ένα σημαντικό εργαλείο άσκησης επιρροής της ΕΕ στην περιοχή, αλλά και ένα μέσο δημιουργίας μίας πολιτικής σταθερότητας.

Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα δεν κατάφεραν να αντιμετωπίσουν την εξελισσόμενη κρίση της δεκαετίας του 1990 στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. Ο Jacques de Roos, υπουργός Εξωτερικών του Λουξεμβούργου και Πρόεδρος του Συμβουλίου Υπουργών στην αρχή της κρίσης τον Ιούνιο του 1991, ανακοίνωσε την ετοιμότητα της Ευρώπης να αντιμετωπίσει το γιουγκοσλαβικό πρόβλημα. Η Ευρώπη, ωστόσο, δεν διέθετε την απαραίτητη ενότητα και αποφασιστικότητα να το πράξει. Εν μέρει, αυτή η αποτυχία είχε στρατιωτικό χαρακτήρα και εν μέρει αντανάκλούσε την έλλειψη πολιτικής συνοχής μεταξύ βασικών διεθνών/ευρωπαϊκών παραγόντων. Σε στρατιωτικό επίπεδο, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα δεν είχαν τις δυνατότητες να αναπτύξουν αξιόπιστη δύναμη για να αποτρέψουν ή να σταματήσουν την κλιμάκωση του πολέμου. Επιπλέον, πολλές αλυσίδες διοίκησης κατέστησαν πολύ δύσκολο να καλυφθεί το κενό μεταξύ της απειλής παρέμβασης και της πραγματικής χρήσης βίας. Η δομή διοίκησης που απαιτεί την έγκριση τόσο του ΟΗΕ όσο και του NATO για τη χρήση της αεροπορικής δύναμης οδήγησε σε αδράνεια την ΕΕ, έως ότου οι ΗΠΑ αποφάσισαν να δράσουν (Belloni, 2009, σελ. 314). Σε επίπεδο ενότητας, ενώ ο Λόρδος Carrington, ο Βρετανός πρώην υπουργός Εξωτερικών, προσπάθησε να βρει μία ολοκληρωμένη πολιτική λύση στην εξελισσόμενη πολιτική

κρίση στη Γιουγκοσλαβική διάσκεψη στη Χάγη, η Γερμανία υποστήριξε την πλήρη αναγνώριση της Κροατίας στο όνομα του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης και ως αποτρεπτικό παράγοντα για τη σερβική επιθετικότητα. Επομένως, η κύρια πολιτική στρατηγική της Ευρώπης κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 ήταν να συγκρατήσει τη σύγκρουση, αποτρέποντας παράλληλα τις διασυνοριακές συνέπειές της (Belloni, 2009, σελ. 315). Ένας τρίτος παράγοντας που οδήγησε στη μη επίλυση της κρίσης από την ΕΕ ήταν η περιορισμένη εμπειρία της. Κατά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία στην αντιμετώπιση ένοπλων συγκρούσεων, ούτε θεώρησαν τη διεύρυνση ως ένα χρήσιμο εργαλείο σταθεροποίησης. Αντίθετα, κατά την κρίση του Κοσσυφοπέδιου το 1999, η ΕΕ αναγνώρισε τη διεύρυνση ως εργαλείο για την επίτευξη πολιτικών αλλαγών και απάντησε με τη δημιουργία του Συμφώνου Σταθερότητας (Belloni, 2009, σελ. 315).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 η ΕΕ ανέπτυξε πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Κοσσυφοπέδιο και την ΠΓΔΜ με ένα νέο μέσο, την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), που τέθηκε σε εφαρμογή ως αντίδραση σε παρελθόντα γεγονότα στα Βαλκάνια. Με την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών, από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 η Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρεί την προοπτική ένταξης για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Στόχος είναι να ενδυναμώσει τις προοδευτικές δυνάμεις σε αυτές τις χώρες που θα δημιουργούσε χώρο για μεταρρυθμίσεις, προκειμένου να μετασχηματίσει τον τρόπο λειτουργίας της πολιτικής, των οικονομικών και των κοινωνιών, αλλά και να προστατεύσει τους θεσμούς της φιλελεύθερης δημοκρατίας (Vogel, 2018). Πράγματι, η υπόσχεση για ένταξη στην ΕΕ έχει οδηγήσει στην απουσία (σημαντικών) βίαιων συγκρούσεων στην περιοχή από τη δεκαετία του 2000. Επιπλέον, η Αλβανία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Κοσσυφοπέδιο, η Βόρεια Μακεδονία, το Μαυροβούνιο και η Σερβία έχουν δημοκρατικούς θεσμούς και τακτικές εκλογές, με την εξουσία να εναλλάσσεται ειρηνικά και δημοκρατικά (εξαίρεση παρουσιάζει το Μαυροβούνιο, όπως θα αναφερθεί παρακάτω). Επομένως, η πολιτική της ΕΕ στην περιοχή από το 2000 και έπειτα οδήγησε στον επαναπροσανατολισμό των χωρών σε θεμελιώδεις δημοκρατικές αξίες και στον εξευρωπαϊσμό τους, καθώς και στη δημιουργία μίας πολιτικής σταθερότητας στην περιοχή, τουλάχιστον σε επίπεδο αποφυγής πολεμικών συγκρούσεων (Gyarmati, 2007, σελ. 1; Vogel, 2018; Zöpel, 2018, σελ. 17).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης τον Ιούλιο του 2003 επιβεβαίωσε ότι η ένταξη στην ΕΕ θα εξαρτηθεί από την εκπλήρωση των ίδιων απαιτήσεων που ισχύουν για τα κράτη της Κεντρικής Ευρώπης. Είναι σημαντικό ότι, στα τέλη του 2004, η ευθύνη για τα Δυτικά Βαλκάνια μεταβιβάστηκε στον νέο Επίτροπο Διεύθυνσης της ΕΕ, Olli Rehn. Η μετάβαση από τη μεταπολεμική σταθεροποίηση σε μία ατζέντα διεύθυνσης παρείχε δύο σημαντικά πλεονεκτήματα σε σύγκριση με τις προηγούμενες πολιτικές διαχείρισης συγκρούσεων. Πρώτον, αντιμετωπίζοντας την κατάσταση στα Δυτικά Βαλκάνια ως ζήτημα διεύθυνσης και όχι ως εξωτερική πολιτική, επέτρεψε στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και στα κράτη μέλη της ΕΕ να μειώσουν τις ασάφειες και τις αποκλίνουσες προτιμήσεις. Δεύτερον, η υπόσχεση ένταξης έδωσε στην ΕΕ την ευκαιρία να αναπτύξει την πλήρη δύναμη των πολιτικών προϋποθέσεων για τη διαδικασία αυτή (Belloni, 2009, σελ. 319).

Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις σε αυτό το πεδίο. Η πρώτη πρόκληση προέρχεται από το εσωτερικό της ΕΕ, καθώς ορισμένες χώρες (π.χ. Ολλανδία, Αυστρία και ιδίως Γαλλία) έχουν εκφράσει την αντίθεσή τους στη διεύθυνση (Gray, 2018; Vogel, 2018), ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο, ένας από τους κύριους υποστηρικτές της διεύθυνσης, αποχώρησε από την ΕΕ (Vogel, 2018; Hall, 2018; Kütük, 2020), κάτι που ενέχει παράλληλα σημαντικούς κινδύνους ακόμα και για εκμηδένιση της επιρροής της Μεγάλης Βρετανίας στην περιοχή (Tanner, 2019). Ο αποκλεισμός για την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τη Βόρεια Μακεδονία και την Αλβανία φαίνεται επίσης να οφείλεται σε εσωτερικές πολιτικές ανησυχίες. Όπως δήλωσε ο Γάλλος πρόεδρος Macron, ο επίσημος λόγος για μία τέτοια απροθυμία είναι ότι πριν από την ανάληψη νέων μελών, θα χρειαζόταν μία πραγματική μεταρρύθμιση που θα επέτρεπε μία εμβάθυνση στην καλύτερη λειτουργία της ΕΕ. Επιπρόσθετα, η απόφαση της κυβέρνησής του οφείλεται εν μέρει στις ανησυχίες των ιδίων των Γάλλων για τα λαϊκιστικά και αντιδημοκρατικά συναισθήματα των πολιτών και των πολιτικών των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων (Baczynska & Emmott, 2018; Gray, 2018; Tregoures, 2018; Zweers, 2019, σελ. 3).

Αυτό οδηγεί στη δεύτερη πρόκληση, η οποία προέρχεται από το εσωτερικό των ιδίων των κρατών, όπου επικρατεί ευρωσκεπτικισμός, οδηγώντας τις εθνικές κυβερνήσεις να μη θέτουν πάντοτε ως προτεραιότητα τη διεύθυνση και επομένως τις αντίστοιχες απαιτούμενες πολιτικές (Vogel, 2018). Αρκετοί μελετητές έχουν αναφερθεί σε δημοκρατικό έλλειμμα στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, οργανωμένο έγκλημα, οικονομική

υστέρηση, κρατικές αποτυχίες, διαφθορά και πελατειοκρατία, αλλά και σε εθνικιστικές τάσεις που υπονομεύουν την πολιτική σταθερότητα στην περιοχή (Gyarmati, 2007, σελ. 1; Gazdag et al., 2007, σελ. 15; Bieri, 2015, σελ. 2; European Bank for Reconstruction and Development, 2018, σελ. 1; Fouéré, 2019, σελ. 3). Η σκληρή εθνικιστική ρητορική συνεχίζει να υφίσταται. Οι αδύναμοι κοινοβουλευτικοί θεσμοί σε συνδυασμό με την απουσία μίας κουλτούρας πολιτικού διαλόγου και συμβιβασμού έχουν καταστήσει την κοινωνία ακόμη πιο κατακερματισμένη και πολωμένη. Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί, αφενός, όσον αφορά τους νόμους και τους κανονισμούς που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο της ενταξιακής διαδικασίας, υπήρξε μικρός αντίκτυπος, αφετέρου, όσον αφορά την αλλαγή των συνηθειών και της νοοτροπίας των πολιτικών κύκλων και της κοινωνίας των πολιτών.

Το έτος 2018 φάνηκε να δημιουργείται νέα δυναμική στις σχέσεις ΕΕ-Δυτικών Βαλκανίων, καθώς στη δημοσίευση της νέας στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Δυτικά Βαλκάνια τον Φεβρουάριο του 2018 καταδείχθηκε η αυξημένη προσοχή της ΕΕ για την περιοχή. Η Σύνοδος Κορυφής ΕΕ-Δυτικών Βαλκανίων τον Μάιο ήταν η πρώτη του είδους της από το 2003 και ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Juncker δήλωσε ότι η Σερβία και το Μαυροβούνιο θα μπορούσαν να ενταχθούν στην ΕΕ από το 2025. Ωστόσο, η Σύνοδος Κορυφής ΕΕ-Δυτικών Βαλκανίων δεν κατέληξε σε μία δήλωση πιο φιλόδοξη από ότι το 2003 (European Council, 2018). Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να μην αρχίσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τη Βόρεια Μακεδονία και την Αλβανία, παρά τις θετικές συμβουλές της Επιτροπής και μία προκαταρκτική συμφωνία για την επίλυση του ζητήματος της ονομασίας της Βόρειας Μακεδονίας (European Council, 2018α; Zweers, 2019, σελ. 2).

Αυτό που παρατηρείται, επομένως είναι, από τη μία πλευρά, την ΕΕ να έχει απωλέσει σε σημαντικό βαθμό την εμπιστοσύνη των κρατών-πολιτών των Δυτικών Βαλκανίων και της επιρροής της στην περιοχή και από την άλλη, η πολιτική αστάθεια στα Βαλκάνια συνεχίζεται. Μάλιστα, οι εγχώριες πολιτικές ελίτ στα Βαλκάνια, υιοθετώντας τη γλώσσα ΕΕ -της μεταρρύθμισης, του κράτους δικαίου, της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών- εδραιώνουν την εξουσία τους μέσω του συνεχώς αυστηρότερου ελέγχου του αστικού χώρου, των μέσων ενημέρωσης, μείωση των δημοκρατικών πρακτικών και έναν συνδυασμό αυταρχισμού και ελίτ (Vogel, 2018; Zamfir, 2018, σελ. 8). Επί της ουσίας, χρησιμοποιούν τη διαδικασία ένταξης στην ΕΕ ως εργαλείο για τη «νομιμοποίηση»

των δικών τους πολιτικών (Vogel, 2018; Zweers, 2019, σελ. 3). Η στάση της ΕΕ υπονομεύει την ίδια την έννοια της «ήπιας» ισχύος (soft power) που είναι τόσο κεντρική για τον αυτοπροσδιορισμό της και τον σχεδιασμό της εξωτερικής της πολιτικής στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων (Vogel, 2018; Zamfir, 2018, σελ. 8). Επιπλέον, στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έχει εμφανιστεί μία «κόπωση εξευρωπαϊσμού», ενώ εμπειρογνώμονες αμφισβητούν τους πραγματικούς στόχους της ΕΕ, στη βάση του εάν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη της ΕΕ αγωνίζονται πραγματικά για μεταρρύθμιση στα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων ή προσπαθούν μέσω της ενταξιακής διαδικασίας να διατηρήσουν το status quo (Zweers, 2019, σελ. 3).

Ως αποτέλεσμα, αρκετά χρόνια μετά τη σύνοδο κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Θεσσαλονίκη το 2003, η υπόσχεση για ένταξη στην ΕΕ παραμένει ανεκπλήρωτη στα Δυτικά Βαλκάνια. Αν και η διαδικασία ένταξης στην ΕΕ συνεχίζεται, ο ρυθμός αυτής της διαδικασίας θέτει υπό αμφισβήτηση την υπόσχεση της Θεσσαλονίκης. Ταυτόχρονα, η μετασχηματιστική δύναμη της ΕΕ είναι πολύ αδύναμη για να επηρεάσει θετικά τις μέχρι τώρα δημοκρατικές και οικονομικές αποτυχίες στην περιοχή. Τα τελευταία χρόνια, η ΕΕ δεν κινητοποιήθηκε -αν και αναγνώριζε- προκειμένου να επιλύσει ζητήματα που σχετίζονται με τη δημοκρατία και την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης στα Δυτικά Βαλκάνια. Η εντύπωση που δίνει η ΕΕ είναι ότι είναι μάλλον πρόθυμη να παράσχει υποστήριξη σε καθεστώτα που έχουν σημαντικές ελλείψεις όσον αφορά στη δημοκρατική διακυβέρνηση για χάρη μίας (ψευδούς) υπόσχεσης σταθερότητας. Σε ένα περιφερειακό πλαίσιο, αυτή η πρακτική οδήγησε στη δημιουργία ενός νέου τύπου μη φιλελεύθερου πολιτικού συστήματος που δεσμεύεται επίσημα για την ένταξη στην ΕΕ και εσωτερικεύει τη συζήτηση για τις σχετικές απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις, αλλά συνεχίζει να κυβερνά μέσω ανεπίσημων κανόνων και πελατειακού χαρακτήρα πολιτικών, στο πλαίσιο μίας αυταρχικής και λαϊκίστικης πολιτικής (Kmezić, 2020, σελ. 56).

Αυτός είναι και ένας σημαντικός λόγος για τον οποίον η ΕΕ σήμερα αντιμετωπίζει σημαντικό πρόβλημα αναξιοπιστίας στην περιοχή. Για παράδειγμα, σε σχετική έρευνα το 2018 στα Δυτικά Βαλκάνια ως μέρος του Βαλκανικού Βαρόμετρου βρέθηκε πως το 28% των ερωτηθέντων δεν θέλουν πλέον να ενταχθούν στην ΕΕ και μόνο το 42% πιστεύει ότι η αναζήτηση της ένταξης στην ΕΕ είναι ένα θετικό βήμα, και δεδομένων των ανεπίλυτων οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων, οι κυβερνήσεις και η κοινωνία στο σύνολό τους στρέφουν το

βλέμμα τους προς τα ανατολικά προς εξωτερικούς παράγοντες όπως η Ρωσία, η Κίνα και η Τουρκία (Hänsel & Feyereabend, 2018, σελ. 5).

Ωστόσο, η ΕΕ διαπίστωσε τις προκλήσεις από τη στροφή αυτή των κρατών προς τους ανατολικούς εξωτερικούς παράγοντες. Η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία τον Μάρτιο του 2014 και η μεταναστευτική κρίση του καλοκαιρινούς μήνες του 2015 αποκατέστησαν το ενδιαφέρον της Δύσης για τα Δυτικά Βαλκάνια όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική. Αυτό εκφράστηκε στη Διαδικασία του Βερολίνου, που ξεκίνησε από την Καγκελάριο Merkel το 2014, και την πρόσφατη στρατηγική της ΕΕ για τα Δυτικά Βαλκάνια, η οποία επιβεβαιώνει μία αξιόπιστη προοπτική διεύρυνσης, υποδεικνύοντας το 2025 ως πιθανή ημερομηνία ένταξης για τη Σερβία και το Μαυροβούνιο (Hänsel & Feyereabend, 2018, σελ. 5). Για την ΕΕ, μία αξιόπιστη πολιτική διεύρυνσης είναι μία γεωστρατηγική επένδυση στην ειρήνη, τη σταθερότητα, την ασφάλεια και την οικονομική ανάπτυξη σε ολόκληρη την Ευρώπη. Βασίζεται σε δίκαιες και αυστηρές προϋποθέσεις και στην αρχή των ιδίων αξιών, καθώς απαιτεί σύνθετες μεταρρυθμίσεις, με γνήσια και βιώσιμα αποτελέσματα σε βασικά ζητήματα όπως το κράτος δικαίου, η μεταρρύθμιση της δικαιοσύνης, η καταπολέμηση της διαφθοράς και το οργανωμένο έγκλημα, η ασφάλεια, τα θεμελιώδη δικαιώματα, η λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και η μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης, καθώς και η οικονομική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα. Η συμφιλίωση, οι σχέσεις καλής γειτονίας και η περιφερειακή συνεργασία είναι επίσης καθοριστικής σημασίας (European Commission, 2019).

Μέσω της πολιτικής που εφαρμόζει η ΕΕ στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων διατηρεί ζωντανή την προοπτική ένταξης, αποκομίζοντας οφέλη σε επίπεδο σταθερότητας στην περιοχή, κάτι το οποίο απαιτείται (1) για να διευκολύνει την ειρήνευση περιφερειακών θεμάτων, όπως οι διμερείς σχέσεις, (2) για να αντιμετωπίσει εξωτερικές προκλήσεις, όπως η προσφυγική κρίση (Hänsel & Feyereabend, 2018, σελ. 5; Kmezić, 2020, σελ. 56).

Αλβανία

Οι σχέσεις μεταξύ της Αλβανίας και της ΕΕ χρονολογούνται από το 1991, όταν η πρώτη ήταν στη διαδικασία ανατροπής του κομμουνιστικού καθεστώτος και όδευε προς μία μεταβατική δημοκρατία. Την καθιέρωση διπλωματικών σχέσεων μεταξύ της

Αλβανίας και της ΕΟΚ το 1991 ακολούθησε η εντατική επικοινωνία και βοήθεια από την ΕΕ. Ωστόσο, μόλις στη δεκαετία του 2000, οι προοπτικές ένταξης στην ΕΕ διατυπώθηκαν δημόσια. Οι Σύνοδοι Κορυφής του Ζάγκρεμπ και της Θεσσαλονίκης (το 2000 και το 2003 αντίστοιχα) προσέφεραν μία σαφή ευρωπαϊκή προοπτική και πορεία ολοκλήρωσης. Η Αλβανία υπέγραψε τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης [Stabilisation and Association Agreement (SAA)] την 1^η Απριλίου 2009 και υπέβαλε ταυτόχρονα αίτηση για ένταξη στην ΕΕ (Llubani, 2016, σελ. 23).

Η πλειονότητα των Αλβανών τάσσεται υπέρ της ένταξης, επομένως η ΕΕ διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και έχει ισχυρή επιρροή στην πολιτική ζωή της χώρας. Όλα τα πολιτικά κόμματα είναι υπέρ της ΕΕ και κάθε δήλωση ή στάση που λαμβάνει η ΕΕ έχει αντίκτυπο στην πολιτική ατζέντα των Τιράνων. Η Γερμανία δραστηριοποιείται πολύ στην Αλβανία στον τομέα της αναπτυξιακής πολιτικής, ενώ και η Ιταλία είναι παρούσα σε κάθε τομέα της ζωής και άρα ασκεί συνεχή επιρροή στην Αλβανία (Glos, 2018, σελ. 12).

Βόρεια Μακεδονία

Ένα σημαντικό σημείο που αξίζει να αναφερθεί σχετικά με την επιρροή της ΕΕ, και ειδικότερα της Γερμανίας, στη Βόρεια Μακεδονία, αφορά την ονομασία της ΠΓΔΜ και την επίλυση του ζητήματος με τη Συνθήκη των Πρεσπών. Η Γερμανία επιθυμούσε την ύπαρξη του όρου «Μακεδονία» στην ονομασία της γείτονας χώρας, καθώς αυτό της επιτρέπει στο μέλλον να ανακατασκευάσει τον «ταυτοτικό μακεδονισμό» της Βόρειας Μακεδονίας προκειμένου να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της στον άξονα Βερολίνου-Μόσχας-Αγκύρας (Μάζης, 2018α), στη βάση της αλυτρωτικής διεκδίκησης της «μακεδονικής εθνικής ταυτότητας» (Μάζης, 2018δ). Με τον τρόπο αυτό μπορεί να επεκτείνει την πολιτική και οικονομική της επιρροή όσον αφορά στους ενεργειακούς αγωγούς Ρωσίας-Γερμανίας NordStream I και II. Μέσω της παρέμβασης της ΕΕ στην περίπτωση «αλυτρωτικών» τάσεων, η Γερμανία μπορεί να ζητήσει την ουδετεροποίηση της ζώνης Αξιού-Μοράβα και τον πλήρη έλεγχό αυτής, η οποία θα επεκτείνεται έως τον λιμένα Θεσσαλονίκης, μειώνοντας την επιρροή του ΝΑΤΟ σε αυτήν την περιοχή (Μάζης, 2018α).

Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη συμμετέχει στη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1999. Η χώρα αναγνωρίστηκε επίσης ως πιθανός υποψήφιος για πλήρη ένταξη στην ΕΕ, στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Θεσσαλονίκης το 2003. Η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και της ΕΕ τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο του 2015. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σημείωσε ότι η Βοσνία-Ερζεγοβίνη «επέστρεψε στον δρόμο των μεταρρυθμίσεων», στην ετήσια Έκθεση Προόδου που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2015 (Ćemalović, 2016, σελ. 35).

Κοσσυφοπέδιο

Μετά την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου τον Φεβρουάριο του 2008, που αναγνωρίστηκε από περισσότερα από 50 κράτη σε όλο τον κόσμο, ένας Διεθνής Πολιτικός Εκπρόσωπος αναπτύχθηκε υπό την αιγίδα της ΕΕ και του επιδόθηκε εκτελεστική εξουσία παρόμοια με εκείνη που κατέχει ο Ύπατος Εκπρόσωπος στη Βοσνία. Αν και ο απεσταλμένος της ΕΕ στο Κοσσυφοπέδιο δεν αναμένεται να εγκρίνει νόμους με διάταγμα, όπως στη Βοσνία, αλλά «μόνο» για να αποφευχθεί η υιοθέτηση μέτρων που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν τη διαδικασία σταθεροποίησης, αυτές οι εξουσίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μορφές εγχώριας εξάρτησης (Belloni, 2009, σελ. 316).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστήριζε πάντα την ευρωπαϊκή προοπτική του Κοσσυφοπεδίου. Με την υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης το 2015, με έναρξη ισχύος της το 2016, υπήρξαν βασικά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση. Για να υποστηρίξει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις, η ΕΕ παρέχει προ-ενταξιακή βοήθεια ύψους 645,5 εκατομμυρίων Ευρώ. Δύο αποστολές της ΕΕ λειτουργούν επί του παρόντος στο Κοσσυφοπέδιο: η αποστολή κράτους δικαίου (EULEX) και το Γραφείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης / Ειδικός Εκπρόσωπος της ΕΕ στο Κοσσυφοπέδιο (EEEE). Η αποστολή EULEX στο Κοσσυφοπέδιο είναι μία από τις μεγαλύτερες αποστολές της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Η συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς παραμένει μία από τις προτεραιότητες της κυβέρνησης, η οποία επιδιώκει την πλήρη ένταξη στον ΟΗΕ. Η εθνική ασφάλεια του Κοσσυφοπεδίου συνδέεται στενά με την περιφερειακή και ευρωατλαντική ασφάλεια. Η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου αναγνωρίζεται από 114 κράτη (συμπεριλαμβανομένων 23

κρατών της ΕΕ και τριών μόνιμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ) (Rey, 2018, σελ. 17).

Μαυροβούνιο

Το Μαυροβούνιο ανέκτησε την ανεξαρτησία του στις 21 Μαΐου 2006, αλλά οι αξιωματούχοι του ζήτησαν την εφαρμογή της διττής αρχής στις διαπραγματεύσεις με την ΕΕ, ενώ ήταν ακόμη μέλος της Κρατικής Ένωσης Σερβίας - Μαυροβουνίου. Αυτή η προσέγγιση σήμαινε ότι η οικονομική πρόοδος και τα επιτεύγματα των δύο δημοκρατιών θα αξιολογούνταν χωριστά στη διαδικασία διαπραγμάτευσης. Λίγο μετά την ανεξαρτησία του, το Μαυροβούνιο έκανε αυστηρότερα βήματα προς την ΕΕ, ξεκινώντας με την υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης τον Οκτώβριο του 2007. Υπέβαλε την αίτησή του για ένταξη στην ΕΕ τον Δεκέμβριο του 2008 και το Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να γνωμοδοτήσει σχετικά με την αίτηση του Μαυροβουνίου τον Απρίλιο του 2009 (Radulović & Brnović, 2016, σελ. 57).

Σερβία

Η Σερβία προσανατολίστηκε προς την ΕΕ στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, αφού ο Slobodan Milošević παραιτήθηκε στις 05 Οκτωβρίου 2000. Στη συνέχεια, οι νέες πολιτικές ελίτ καθόρισαν την ένταξη του κράτους στην ΕΕ ως τον κύριο εξωτερικό πολιτικό στόχο τους. Η Σερβία άρχισε να επιδιώκει αυτόν τον στόχο πρώτα στο πλαίσιο της πρώην Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (2000-2003) και στη συνέχεια της Κρατικής Ένωσης Σερβίας - Μαυροβουνίου (2003-2006). Τα πιο σημαντικά γεγονότα κατά τη διαδικασία ένταξης της Σερβίας στην ΕΕ περιλαμβάνουν την υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (2008) και ένα χρόνο αργότερα, την κατάργηση των θεωρήσεων Schengen για τους πολίτες της Σερβίας. Τον Μάρτιο του 2012, στη Σερβία χορηγήθηκε καθεστώς υποψήφιας για την ΕΕ. Στα μέσα του 2013, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις προσχώρησης μεταξύ της Σερβίας και της ΕΕ. Η απόφαση αυτή επισημοποιήθηκε στη συνέχεια στη Διακυβερνητική Διάσκεψη στα τέλη Ιανουαρίου 2014. Σε αντίθεση με την υπόλοιπη περιοχή, η Σερβία αντιμετωπίζει το συγκεκριμένο ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου, που ορίζεται ως η επαρχία της στο Σύνταγμά της, αλλά οι αρχές του οποίου κήρυξαν μονομερώς την ανεξαρτησία τους το 2008. Η δυναμική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης της Σερβίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πρόοδο των διαπραγματεύσεων μεταξύ Βελιγραδίου και

Πρίστινας. Η ΕΕ προσπάθησε να επέμβει ώστε να επιλυθεί αυτό το ζήτημα μέσα από τη Συμφωνία των Βρυξελλών της 19^{ης} Απριλίου 2013 (η πρώτη συμφωνία για την ομαλοποίηση των σχέσεων), σύμφωνα με την οποία τα δύο μέρη δεσμεύθηκαν ουσιαστικά να ρυθμίσουν συγκεκριμένα ανοιχτά ζητήματα, κυρίως εκείνα που αφορούν το καθεστώς των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο (Minić & Đukanović, 2016, σελ. 68).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ (ΝΑΤΟ) ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Η ύπαρξη συνέχειας υπήρξε το βασικό στοιχείο της αμερικανικής πολιτικής έναντι των Δυτικών Βαλκανίων από το 1989. Η Αμερική επιδίωξε με συνέπεια την προώθηση της ευρωατλαντικής ολοκλήρωσης των χωρών της περιοχής. Για τις ΗΠΑ, τα Δυτικά Βαλκάνια αποτελούν μέρος της βασικής Ευρώπης και επομένως, από την άποψη της Ουάσινγκτον, μία ΕΕ και μία ευρωατλαντική συμμαχία είναι ατελής χωρίς τη συμμετοχή αυτών των χωρών. Καθώς η κρίση που ακολούθησε τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας εξελίχθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και η ΕΕ και η διεθνής κοινότητα εμπλέκονταν όλο και περισσότερο, οι Ηνωμένες Πολιτείες εν τέλει αποφάσισαν να δραματίσουν έναν κρίσιμο ρόλο στα Δυτικά Βαλκάνια, με αποκορύφωμα τη Συμφωνία «Dayton» που έληξε τον πόλεμο στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, και αργότερα με την εκστρατεία βομβαρδισμού του ΝΑΤΟ την άνοιξη του 1999 που οδήγησε στη Συμφωνία του Κουμάνοβου τον Ιούνιο του 1999 (Vejvoda, 2017, σελ. 37). Οι διαδοχικές διοικήσεις του Λευκού Οίκου από το 1989 έως το 2017, ευνοούσαν μία συντονισμένη και ενοποιημένη διατλαντική προσέγγιση στα Δυτικά Βαλκάνια, και ως εκ τούτου την επιρροή των ΗΠΑ στην περιοχή μέσω της συμμετοχής των χωρών στο ΝΑΤΟ. Με την πάροδο του χρόνου, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέλαβε τον κύριο διαμεσολαβητικό ρόλο στην περιοχή, με την πλήρη υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών (Vejvoda, 2017, σελ. 37).

Κατά τη διάρκεια της πρώτης θητείας του Obama, η Αλβανία και η Κροατία έγιναν μέλη του ΝΑΤΟ το 2009, και υπό τη δεύτερη διοίκησή του ολοκληρώθηκε η διαδικασία ένταξης του Μαυροβουνίου. Η κύρωση της αμερικανικής Γερουσίας για την ένταξη του Μαυροβουνίου και η επίσημη τελετή ένταξης στο υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ στις αρχές Ιουνίου πραγματοποιήθηκαν υπό την επίβλεψη του Προέδρου Trump. Πρέπει να σημειωθεί ότι, η Σερβία είναι η μόνη χώρα της περιοχής που δεν επιδιώκει την πλήρη ένταξη στη Συμμαχία, παρά το γεγονός ότι διατηρεί έντονη συνεργασία με το ΝΑΤΟ (σε στρατιωτικό επίπεδο και επίπεδο ασφαλείας), με το οποίο έχει υπογράψει ένα ατομικό Σχέδιο Δράσης Εταιρικής Σχέσης [Partnership for Peace (PfP) Status of Forces Agreement (SOFA), εν συντομία (PfP SOFA)] από τον Ιανουάριο του 2015 (Vejvoda, 2017, σελ. 37).

Αλβανία

Οι Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησαν διπλωματικές σχέσεις με την Αλβανία το 1922, μετά την ανεξαρτησία τους το 1912 από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι διπλωματικές σχέσεις ΗΠΑ-Αλβανίας έληξαν το 1939 λόγω της κατοχής της Αλβανίας από την Ιταλία (1939-1943) και τη Γερμανία (1943-1944) κατά τη διάρκεια του Β΄ΠΠ. Μετά τον πόλεμο, η Αλβανία χαρακτηρίστηκε από 40 χρόνια απομόνωσης και υπανάπτυξης, έως το 1985. Με την πτώση του κομμουνισμού το 1991, η αλβανική κυβέρνηση επιδίωξε στενότερους δεσμούς με τη Δύση προκειμένου να βελτιώσει τις οικονομικές συνθήκες και να εισαγάγει βασικές δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις. Έτσι, οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Αλβανίας αποκαταστάθηκαν το 1991. Οι Ηνωμένες Πολιτείες υπήρξαν ισχυρός εταίρος και φίλος της Αλβανίας, καθώς σημείωσε πρόοδο για την εδραίωση της δημοκρατίας και για το άνοιγμα της οικονομίας της. Η Αλβανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν υπογράψει και επικυρώσει ορισμένες συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένης μίας Συνθήκης για την Πρόληψη της Διάδοσης Όπλων Μαζικής Καταστροφής και την προώθηση των αμυντικών και στρατιωτικών σχέσεων, καθώς και μία συμφωνία σχετικά με τη μη παράδοση προσώπων στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν τον στόχο ένταξης της Αλβανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως και την επιδίωξη της Αλβανίας για ένταξη στο ΝΑΤΟ. Η Αλβανία συμμετείχε στην επέμβαση του ΝΑΤΟ το 1999 κατά της τότε Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και υποστήριξε τις προσπάθειες διαμεσολάβησης των Ηνωμένων Εθνών στο Κοσσυφοπέδιο. Η Αλβανία υποστήριξε την αμερικανική πολιτική επέκτασης του αριθμού των χωρών που επεκτείνουν τη διπλωματική αναγνώριση στο Κοσσυφοπέδιο. Έχει παράσχει στρατιωτικά στρατεύματα για ενέργειες υπό την ηγεσία των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν και το Ιράκ και έχει υποστηρίξει τις αμερικανικές αντιτρομοκρατικές προσπάθειες συμβάλλοντας στον Παγκόσμιο Συνασπισμό για την Καταπολέμηση του ISIS (U.S. Department of State, 2019γ).

Πιο αναλυτικά, για τις ΗΠΑ, προτεραιότητα είναι η δημοκρατική σταθερότητα και ο πολιτικός ρόλος της Αλβανίας στην περιοχή. Ως πλήρες μέλος του ΝΑΤΟ, η Αλβανία συμμετείχε με ανθρώπινο δυναμικό σε αποστολές στο Ιράκ και το Αφγανιστάν κατόπιν αιτήματος των Ηνωμένων Πολιτειών και υποστηρίζει κάθε αμερικανική θέση σε θέματα ασφάλειας. Οι ΗΠΑ ασκούν μεγάλη επιρροή μέσω της κυβέρνησης και των προγραμμάτων της, ιδίως μέσω του USAID, ενώ παράλληλα διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο σε θέματα ασφάλειας, άμυνας, δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το κύριο επίκεντρο των ΗΠΑ είναι η ενίσχυση του δικαστικού συστήματος προκειμένου να

περιοριστεί η απειλή που δημιουργεί το οργανωμένο έγκλημα και το λαθρεμπόριο ναρκωτικών. Παρακολουθεί επίσης στενά τις πιθανές εξτρεμιστικές ισλαμικές ομάδες στην Αλβανία. Στον οικονομικό τομέα, οι ΗΠΑ ενδιαφέρονται για τον αγωγό φυσικού αερίου και άλλα μεγάλα περιφερειακά έργα. Παρ' όλα αυτά, το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών βρίσκεται σε σχετικά χαμηλό επίπεδο. Τέλος, ο ραδιοφωνικός σταθμός Voice of America έχει σημαντικό αντίκτυπο στο κοινό στην Αλβανία (Glos, 2018, σελ. 10-11).

Πλέον η Αλβανία διατηρεί πολύ στενές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες ιδίως στα βασικά ζητήματα της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της τρομοκρατίας και της ασφάλειας. Οι ΗΠΑ διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στις πολιτικές αποφάσεις της Αλβανίας και όλα τα πολιτικά κόμματα της Αλβανίας ανταγωνίζονται για αμερικανική υποστήριξη. Οι ΗΠΑ ασκούν τεράστια επιρροή στην πολιτική και δημόσια ζωή της χώρας. Θεωρούνται, δε, «υπερασπιστές» των αλβανικών εθνικιστικών συμφερόντων, ιδίως για τους Αλβανούς στο Κοσσυφοπέδιο. Στο έγγραφο για την Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας (2014-2019), οι σχέσεις με τις ΗΠΑ ως στρατηγικός εταίρος θεωρούνται θεμελιώδης παράγοντας για την εδραίωση των διαδικασιών δημοκρατίας, ειρήνης, ανάπτυξης και ολοκλήρωσης της χώρας και της περιοχής. Οι δύο χώρες έχουν υπογράψει 27 συμφωνίες και συνθήκες. Η επίσκεψη του Προέδρου Bush στα Τίρανα το 2007 θεωρήθηκε ως το αποκορύφωμα των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν την ένταξη της Αλβανίας στην ΕΕ, τη δημοκρατική διαδικασία και την ανάπτυξη του κράτους δικαίου (Glos, 2018, σελ. 9). Το 2017 οι ηγέτες των κύριων πολιτικών κομμάτων, ο πρωθυπουργός Έντι Ράμα (Edi Rama), ο ηγέτης της αντιπολίτευσης Lulzim Basha (Δημοκρατικό Κόμμα) και ο πρώην αρχηγός του κόμματος του Σοσιαλιστικού Κινήματος Ενσωμάτωσης Ilir Meta, δαπάνησαν περίπου 1 εκατομμύριο ευρώ σε αμερικανικά «λόμπυ» προκειμένου να αυξήσουν το κύρος τους στην κυβέρνηση Trump, παρά το γεγονός ότι και οι τρεις υποστήριξαν τις προεδρικές εκστρατείες τόσο του Bill Clinton όσο και της Hillary Clinton. Ωστόσο, η Αλβανία καταψήφισε το ψήφισμα για την Ιερουσαλήμ και αυτή ήταν η πρώτη φορά που η Αλβανία ψήφισε επίσημα κατά των ΗΠΑ. Για την πλειονότητα των Αλβανών, αυτή η ψηφοφορία δεν επηρέασε την φιλοαμερικανική στάση της χώρας (Glos, 2018, σελ. 12).

Βόρεια Μακεδονία

Η πρώτη αμερικανική ανάπτυξη στα Βαλκάνια συντελέστηκε στο έδαφος της σύγχρονης Βόρειας Μακεδονίας (τότε ΠΓΔΜ), όταν η πρώτη προληπτική ειρηνευτική

ανάπτυξη του ΟΗΕ (UNPREDEP) πραγματοποιήθηκε στα σύνορα της με την Αλβανία και τη Σερβία το 1993, σε μία προσπάθεια να αποφευχθεί η πιθανή διαρροή συγκρούσεων. Σύμφωνα με ορισμένες αναφορές, αυτή η ανάπτυξη έγινε από την ανώτερη κυβέρνηση Bush, μετά από συμβουλή της αμερικανικής κοινότητας πληροφοριών ότι η πιθανή σύγκρουση θα είχε σχεδόν σίγουρη τη συμμετοχή των συμμάχων των ΗΠΑ, Ελλάδας και Τουρκίας, πιθανότατα σε αντίθετες πλευρές. Στόχος της αποστολής ήταν να χρησιμεύσει ως «τριπλή δύναμη» στα προβληματικά σύνορα της, η οποία, σε περίπτωση επιθετικότητας, θα μπορούσε να επιφέρει μία μεγαλύτερη διεθνή (κατά πάσα πιθανότητα αμερικανική) παρέμβαση. Αυτές οι στρατηγικές εταιρικές σχέσεις και οι εγγυήσεις ασφαλείας της Δύσης επιδιώχθηκαν σθεναρά από την πλειοψηφία των ηγετών της από το 1991 και μετά, καθώς θεωρούνταν καταλύτες για ένταξη στο ΝΑΤΟ και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην ουσία ήταν συμμαχίες που θα παρείχαν τους απόλυτους εξωτερικούς αντισταθμιστικούς μηχανισμούς για τις ανεξέλεγκτες στρατηγικές ευπάθειες της χώρας (Matovski, 2007, σελ. 101).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι ο πιο σημαντικός εταίρος της χώρας από την ανεξαρτησία της το 1991. Από το 2004, οι ΗΠΑ είχαν αναγνωρίσει τη χώρα με το συνταγματικό της όνομα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι αποφασιστικός παράγοντας σε όλες τις πολιτικές διαδικασίες τους και, μαζί με την ΕΕ, ήταν ο κύριος μεσολαβητής κατά τη διάρκεια των μεγάλων κρίσεων (Συμφωνία-Πλαίσιο της Οχρίδας 2001, Συμφωνία Pržino 2015). Οι δύο χώρες έχουν υπογράψει Συμφωνία Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης (PfP SOFA). Ο πρέσβης των ΗΠΑ διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη δημόσια, πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας, ενώ πολιτική και οικονομική επιρροή ασκείται και μέσω του USAID. Ο οργανισμός της αμερικανικής κυβέρνησης για τη διεθνή ανάπτυξη χρηματοδοτεί έργα που σχετίζονται με δημοκρατικούς θεσμούς, την κοινωνία των πολιτών, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τις νομικές μεταρρυθμίσεις και την οικονομική ανάπτυξη - περίπου 4 εκατομμύρια δολάρια ετησίως δαπανούνται για την υποστήριξη Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ). Το USAID υποστηρίζει επίσης μέτρα που αποσκοπούν στην αποκατάσταση της κρατικής ιδιοκτησίας σε θρησκευτικές κοινότητες, καθώς και στον διαθρησκευτικό διάλογο και μέτρα για την προώθηση της αμοιβαίας ανοχής. Οι δύο χώρες συνεργάζονται επίσης στην καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού και της τρομοκρατίας. Από το 1994, το Υπουργείο Εσωτερικών της έχει υπογράψει διάφορα προγράμματα ασφαλείας με τις ΗΠΑ, με τις τελευταίες να χρηματοδοτούν εξοπλισμό για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της προστασίας των συνόρων και για την

κατάρτιση υπαλλήλων στο Υπουργείο Εσωτερικών, τελωνείων, στρατού, υπηρεσιών ασφαλείας. Επιπλέον, οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες δεν διαθέτουν στρατιωτική βάση στην επικράτειά της, έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον να χρησιμοποιήσουν την περιοχή στρατιωτικής εκπαίδευσης Krivolak για τα Μη Επανδρωμένα Αεροχήματα (UAV) (Rey et al., 2018, σελ. 25).

Ο βασικός στρατηγικός στόχος των ΗΠΑ είναι η διασφάλιση της σταθερότητας της ευρύτερης περιοχής και η εξασφάλιση του απαραβίαστου των υφιστάμενων εθνικών συνόρων. Η διεύρυνση του NATO και η πρόληψη της ρωσικής επιρροής είναι προτεραιότητας στην ατζέντα των ΗΠΑ, αν και η σαφήνεια αυτών των πολιτικών στόχων έχει μειωθεί υπό την προεδρία Trump. Οι Ηνωμένες Πολιτείες επενδύουν στη χώρα κυρίως στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας και του καπνού (Johnson Controls, Adient, Visteon, Kemet Electronics, Delphi Electronics, Alliance One και Phillip Morris) (Rey et al., 2018, σελ. 25).

Ένα σημαντικό σημείο που αξίζει να τονιστεί στις σχέσεις των δύο χωρών ως προς την εμπλοκή των ΗΠΑ στην πολιτική κατάσταση της Βόρειας Μακεδονίας είναι η Συνθήκη των Πρεσπών του 2018. Οι ΗΠΑ επιθυμούσαν ήδη εδώ και χρόνια την επίλυση του «μακεδονικού ζητήματος», χωρίς να έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς την ονομασία της χώρας, προκειμένου η χώρα να ενταχθεί στο NATO. Ως εκ τούτου ασκούσαν πίεση στην ίδια, όπως και στην Ελλάδα, και επομένως έδειξαν σαφή υποστήριξη στην επίλυση της διαμάχης που αφορούσε την ονομασία της ΠΓΔΜ. Αυτό θα διασφάλιζε στην Αμερική έλεγχο της επιρροής της Ρωσίας προς την περιοχή της Μεσογείου (Μάζης, 2018α). Αν η Βόρεια Μακεδονία αποκτούσε δίοδο στο Αιγαίο υπό την επιρροή της Ρωσίας, θα μπορούσε να υπονομευθεί η αγγλοσαξωνική ισορροπία ισχύος στη Νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO. Αυτό ήταν κάτι το οποίο οι ΗΠΑ δεν επιθυμούσαν, καθώς υπάρχει αβεβαιότητα ως προς την τουρκική πολιτική απέναντι στην Αμερική, αλλά και τη Ρωσία (Μάζης, 2018β). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τον Μάζη (2017γ): «ολοένα και συνεκτικότερη αλλά και συμπαγέστερη περικύκλωση της Ρωσίας από το NATO και τους συμμάχους του στην περιοχή της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης υλοποιεί σχολαστικώς τα προβλεπόμενα από τη θεωρία του Ανασχετικού Δακτυλίου του Spykman και τη γεωστρατηγική πρόταση του George Kennan, σθεναρού υποστηρικτού του Αμερικανού γεωπολιτικού, όπως και μεταγενέστερο του συνεχιστού του Z. Brzezinsky».

Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Από την ειρηνευτική Συμφωνία του Dayton του 1995 και τη στρατιωτική της επέμβαση στη δεκαετία του 1990, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ειδική ευθύνη για το κράτος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ενδιαφέρονται κυρίως για τη διατήρηση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή και τη μείωση/αποτροπή της εξάπλωσης της ρωσικής επιρροής και του ριζοσπαστικού Ισλάμ. Για να επιτευχθεί αυτό, οι Ηνωμένες Πολιτείες κάνουν χρήση «ήπιας» και μη ισχύος -οι ΗΠΑ διαθέτουν στρατιωτική υποδομή στη χώρα χάρη στη διοίκηση του αρχηγείου του NATO στο Σεράγεβο και ασκούν επίσης έμμεση επιρροή μέσω δανείων του ΔΝΤ. Το USAID είναι ένας από τους κύριους χρηματοδότες της χώρας (Dümmel, 2018, σελ. 14).

Πιο αναλυτικά, οι Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησαν διπλωματικές σχέσεις με τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη το 1992 μετά την ανεξαρτησία τους από τη Γιουγκοσλαβία. Ακολούθησε περίοδος συγκρούσεων μεταξύ Μουσουλμάνων, Κροατών και Σέρβων της Βοσνίας σχετικά με τον έλεγχο της επικράτειας της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας. Ο πόλεμος 1992-1995 στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη έληξε με την κρίσιμη συμμετοχή των Ηνωμένων Πολιτειών στη διαμεσολάβηση της ειρηνευτικής Συμφωνίας του Dayton του 1995. Αφού ηγήθηκαν της διπλωματικής και στρατιωτικής προσπάθειας για τη διασφάλιση των Συμφωνιών του Dayton, οι Ηνωμένες Πολιτείες συνεχίζουν να ηγούνται της προσπάθειας να διασφαλίσουν την εφαρμογή της. Οι Ηνωμένες Πολιτείες διατηρούν τη διοίκηση της έδρας του NATO στο Σεράγεβο. Από τη δεκαετία του 1990, έχει επίσης προσφέρει βοήθεια περίπου δύο δισεκατομμυρίων δολαρίων. Οι τομείς προτεραιότητας περιλαμβάνουν την ανοικοδόμηση, την ανθρωπιστική βοήθεια, την οικονομική ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό του αμυντικού τομέα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν την πλήρη ένταξη της χώρας στους Δυτικούς θεσμούς, απαραίτητη για την ευρύτερη σταθερότητα των Δυτικών Βαλκανίων. Τον Δεκέμβριο του 2018, το NATO κάλεσε τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη να υποβάλει το πρώτο ετήσιο έγγραφο του Εθνικού Προγράμματος, το οποίο σκιαγραφεί τις μεταρρυθμιστικές δεσμεύσεις, βασιζόμενοι στην καθιερωμένη συνεργασία μεταξύ του NATO και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν αυτήν την προσπάθεια (U.S. Department of State, 2019β).

Κοσσυφοπέδιο

Από το 1999, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν στη διάθεσή τους δυνάμεις του Κοσσυφοπεδίου (KFOR) υπό την ηγεσία του ΝΑΤΟ. Η αποστολή αυτή υπήρξε μία από τις σημαντικότερες επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ. Το 2017 αυτή η αποστολή είχε 4.600 στρατιώτες εκ των οποίων περίπου 600 προέρχονταν από τις ΗΠΑ. Όπως και η κυβέρνηση Obama, έτσι και η κυβέρνηση Trump αποδίδει επίσης μεγάλη σημασία στην επίλυση ενός από τα πιο σημαντικά μεταπολεμικά ζητήματα στα Βαλκάνια (Vejvoda, 2017, σελ. 39).

Καθήκον της KFOR είναι η διατήρηση της ασφάλειας και της προστασίας και η διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας για όλους τους πολίτες. Από την έναρξη της EULEX το 2008, οι Ηνωμένες Πολιτείες προσέφεραν επίσης προσωπικό για αυτήν την αποστολή -για πρώτη φορά ως μέρος μίας αποστολής της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ έχει επενδύσει περίπου 2 δισεκατομμύρια δολάρια στο Κοσσυφοπέδιο από το 1999. Η Αμερική δίνει έμφαση ιδιαίτερα στη βελτίωση του κράτους δικαίου και της χρηστής διακυβέρνησης, προσαρμοσμένη στις ανάγκες των πολιτών και στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, που προάγει τη σταθερότητα του Κοσσυφοπεδίου και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωσή του. Επιθυμεί επίσης το Κοσσυφοπέδιο να συμβάλει θετικά στην περιφερειακή σταθερότητα μέσω μίας νόμιμης αναδιάρθρωσης του τομέα της ασφάλειας, μέτρων για την καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού, της προώθησης των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και της ένταξης στις ευρωπαϊκές δομές. Η κυβέρνηση του Κοσσυφοπεδίου και η Millennium Challenge Corporation (MCC) της αμερικανικής κυβέρνησης υπέγραψαν πρόγραμμα 49 εκατομμυρίων δολαρίων για την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης και τη μείωση της φτώχειας στη χώρα (Rey, 2018, σελ. 17). Ο διάλογος μεταξύ Κοσσυφοπεδίου και Σερβίας, που ξεκίνησε το 2010, υποστηρίχθηκε άμεσα από τις ΗΠΑ. Αυτή η στήριξη καθιέρωσε ένα νέο πρότυπο διαιτησίας, στο οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες συνεχίζουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Στόχος της υποστήριξης των ΗΠΑ είναι η σύναψη στρατηγικής εταιρικής σχέσης με το Κοσσυφοπέδιο. Ένα διμερές πρόγραμμα κρατικών εταιρών με την Εθνική Φρουρά της Αϊόβα, μία υποδιαίρεση της Εθνικής Φρουράς των ΗΠΑ, ξεκίνησε το 2011. Ο μακροπρόθεσμος στόχος του προγράμματος είναι μία ευρέως καθιερωμένη συνεργασία μέσω της υποστήριξης για την περιφερειακή ασφάλεια και τη συνεργασία (Rey, 2018, σελ. 18).

Μαυροβούνιο

Οι Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησαν τις διπλωματικές σχέσεις με το Μαυροβούνιο το 1905 μετά την ανεξαρτησία τους το 1878 από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, το Μαυροβούνιο εντάχθηκε στο Βασίλειο των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων, και οι διπλωματικές σχέσεις ΗΠΑ-Μαυροβουνίου έληξαν το 1920. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αποκατέστησαν τις διπλωματικές σχέσεις με το Μαυροβούνιο το 2006 μετά τη διάλυση της Κρατικής Ένωσης Σερβίας - Μαυροβουνίου. Η πολιτική των ΗΠΑ απέναντι στο Μαυροβούνιο είναι διαρθρωμένη για να βοηθήσει τη χώρα να μεταβεί σε μία ευημερούσα, βασιζόμενη στην οικονομία της αγοράς, δημοκρατία, πλήρως ενσωματωμένη σε ευρωπαϊκούς θεσμούς, συμπεριλαμβανομένης της ΕΕ. Το Μαυροβούνιο έχει αποδείξει τη δέσμευσή του στις διεθνείς ειρηνευτικές προσπάθειες του ΝΑΤΟ, συμπεριλαμβανομένου του Αφγανιστάν, της Λετονίας και του Κοσσυφοπεδίου. Η αμερικανική κρατική βοήθεια στο Μαυροβούνιο στοχεύει να βοηθήσει τη χώρα να προχωρήσει στην πορεία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η οποία συνεπάγεται τη βελτίωση της ικανότητάς της να καταπολεμά το οργανωμένο έγκλημα και τη διαφθορά, την ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών και των δημοκρατικών δομών, την ενθάρρυνση της ελεύθερης και ανεξάρτητης δημοσιογραφίας και την προώθηση της σταθερότητας στα Βαλκάνια (U.S. Department of State, 2019).

Έτσι, ο κύριος στόχος της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στο Μαυροβούνιο είναι η διατήρηση της σταθερότητας και η ένταξη της περιοχής στις δομές ασφαλείας του ΝΑΤΟ, ενώ υποστηρίζουν ενεργά την ένταξη της χώρας στην ΕΕ, οι οποίες βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια της διαδικασίας (Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 32).

Σερβία

Όπως προαναφέρθηκε και στην περίπτωση του Μαυροβουνίου, ο κύριος στόχος της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής (και) στη Σερβία είναι η διατήρηση της σταθερότητας και η ένταξη της περιοχής στις δομές ασφαλείας του ΝΑΤΟ, ενώ υποστηρίζουν ενεργά την ένταξη της χώρας στην ΕΕ, οι οποίες (επίσης) βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια της διαδικασίας (Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 32). Οι Ηνωμένες Πολιτείες επιδιώκουν να ενισχύσουν τις σχέσεις τους με τη Σερβία, ενισχύοντας τη συνεργασία με βάση το αμοιβαίο ενδιαφέρον και το σεβασμό. Επιθυμούν η Σερβία να είναι μέρος μίας σταθερής περιοχής των Βαλκανίων υποστηρίζοντας την ένταξη της στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα,

βοηθώντας την ομαλοποίηση των σχέσεων της με το Κοσσυφοπέδιο, την ενίσχυση του κράτους δικαίου, τη συνεργασία σε θέματα ασφάλειας και προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης. Στηρίζουν τις προσπάθειες της Σερβίας για πρόοδο στις ενταξιακές συνομιλίες στην ΕΕ. Η ένταξη της Σερβίας εξαρτάται από σημαντικό κράτος δικαίου και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, καθώς και από την εξομάλυνση των σχέσεων με το Κοσσυφοπέδιο μέσω του διαλόγου, που διευκολύνεται από την ΕΕ και ξεκίνησε το 2011 με ισχυρή υποστήριξη από τις ΗΠΑ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν τις προσπάθειες της Σερβίας και του Κοσσυφοπεδίου να εφαρμόσουν πλήρως τις συμφωνίες διαλόγου που έχουν γίνει μέχρι σήμερα και να βοηθήσουν να κινηθούν και οι δύο πλευρές προς την πλήρη εξομάλυνση. Το 2019, ο Πρόεδρος Trump διόρισε έναν Ειδικό Προεδρικό Απεσταλμένο για τις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις της Σερβίας και του Κοσσυφοπεδίου και ο υπουργός Εξωτερικών όρισε έναν Ειδικό Εκπρόσωπο για τα Δυτικά Βαλκάνια με επίκεντρο την ενθάρρυνση του Κοσσυφοπεδίου και της Σερβίας να επιταχύνουν τις προσπάθειες για την επίτευξη συμφωνίας εξομάλυνσης, ιδανικά επικεντρωμένη στην αμοιβαία αναγνώριση, η οποία θα ωφελήσει τους πολίτες του Κοσσυφοπεδίου και της Σερβίας, θα συμβάλει στην περιφερειακή σταθερότητα και θα επιτρέψει και στις δύο χώρες να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους και να ενσωματωθούν περαιτέρω στη Δύση (U.S. Department of State, 2019α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Η Ρωσία αποτελεί έναν εξωτερικό παράγοντα που εμπλέκεται στα Δυτικά Βαλκάνια ήδη από τον 19^ο αιώνα και έχει αναπτύξει ιστορικές σχέσεις με τα κράτη της περιοχής. Ωστόσο, σήμερα η Ρωσία δεν είναι σε θέση να προσφέρει στα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων πειστικές εναλλακτικές για την ευρωπαϊκή και ευρωατλαντική ολοκλήρωση. Επίσης, οι ροές των άμεσων ξένων επενδύσεων όσον αφορά το μερίδιο της Ρωσίας στο περιφερειακό εξωτερικό εμπόριο (εισαγωγές και εισαγωγές) είναι χαμηλό (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 5). Παράλληλα, αν και η περιοχή εξαρτάται από τη Ρωσία για τον ενεργειακό εφοδιασμό της, ένα σημαντικό μέσο άσκησης επιρροής της Ρωσίας στην περιοχή (Blank, 2013, σελ. 6), αυτή η εξάρτηση εξασθενεί (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 5). Αυτό μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την επιρροή της στην περιοχή και κατά συνέπεια να απειλήσει την ικανότητα επίτευξης των συμφερόντων της. Πράγματι, η Μόσχα συχνά θεωρείται ως ένας σημαντικός παράγοντας αστάθειας στα Δυτικά Βαλκάνια, ένας εξωτερικός δρώντας που στοχεύει να υπονομεύσει την ήδη αδύναμη ανθεκτικότητα της περιοχής έναντι πολιτικών και οικονομικών διαταραχών. Οι απόπειρες της Ρωσίας να αποκτήσει επιρροή θεωρούνται συνεπώς ως πιθανή πηγή μείζονος αντιπαράθεσης μεταξύ της Δύσης και της Μόσχας (Reljić, 2017, σελ. 43).

Η Ρωσία, όμως, συνεχίζει να θεωρεί τα Δυτικά Βαλκάνια ως περιοχή στην οποία μπορεί να επιτύχει σημαντικά αποτελέσματα στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής με σχετικά λίγους πόρους, κυρίως μέσω «ήπιας» ισχύος (για παράδειγμα αξιοποιώντας εναλλακτικά μοντέλα ολοκλήρωσης, όπως η Ευρασιατική Ένωση και ο Οργανισμός Συλλογικής Συνθήκης για την Ασφάλεια (CSTO), με σκοπό να αποδυναμώσει την επιρροή της Δύσης (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 5). Για παράδειγμα, μέσω της χρηματοδότησης στοχεύει να πλήξει τον ευρωσκεπτικισμό των χωρών ως προς την ικανότητα της ΕΕ να ανταποκριθεί στις ανάγκες τους, ενώ μέσω της προπαγάνδας (π.χ. τηλεοπτικών σταθμών) ενισχύει τις συζητήσεις που υπάρχουν στις χώρες όσον αφορά στην αμφισβήτηση της αξίας της ένταξης στην ΕΕ (Blank, 2013, σελ. 3).

Παρ' όλα αυτά, δεν διαφαίνεται να έχει μία σαφή, μακροπρόθεσμη και εποικοδομητική στρατηγική, ενώ παράλληλα η εμπλοκή της συμβάλλει στην περαιτέρω αστάθεια.

Με την επιδέξια χρήση τακτικών, μερικές φορές συγκεκαλυμμένων, η Ρωσία αξιοποιεί κάθε ευκαιρία που διαπιστώνει για να εκμεταλλευτεί την ευθραυστότητα των πολιτικών συστημάτων και των διακυβερνητικών σχέσεων των κρατών της περιοχής προς όφελός της (π.χ. στη βάση της θρησκείας, της παν-σλαβικής φιλίας, των φιλικά διακειμένων στη Μόσχα Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης). Παράλληλα, το αποτυχημένο πραξικόπημα στο Μαυροβούνιο στις 16 Οκτωβρίου 2016 υπογράμμισε το γεγονός ότι η Ρωσία δεν αποφεύγει τις τακτικές της συνωμοσίας και της εκτροπής κυβερνήσεων. Οι στρατηγικές της Ρωσίας, ωστόσο, μπορούν να προκαλέσουν περαιτέρω αστάθεια στην περιοχή (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 5).

Η Ρωσία έχει χρησιμοποιήσει μία ποικιλία μέσων για να ασκήσει επιρροή στην περιοχή, εστιάζοντας τις προσπάθειές της πρωτίστως σε παράγοντες με πολιτιστική/θρησκευτική συγγένεια, συγκεκριμένα τη Σερβία, τη Republika Srpska (την κυρίως Σερβική οντότητα της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης), το Μαυροβούνιο και τη Βόρεια Μακεδονία. Διπλωματικά, εκμεταλλεύτηκε το καθεστώς εξουσίας της στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για να εμποδίσει σημαντικές δυτικές πρωτοβουλίες. Για παράδειγμα, έχει αντιταχθεί στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου, έχει ενθαρρύνει έμμεσα τη ρητορική του Milorad Dodik για την απόσχιση της Republika Srpska, ενώ προσπάθησε να ανατρέψει τις διπλωματικές προσπάθειες της ΕΕ και των ΗΠΑ για την επίλυση της πολιτικής κρίσης στη Βόρεια Μακεδονία μετά την αποκάλυψη του λεγόμενου «Wiretapping Scandal» το 2015 (Bieber & Tzifakis, 2019, σελ. 6), όπου ο πρωθυπουργός Zoran Zaev κατηγορήθηκε για πρόγραμμα μαζικής παρακολούθησης και παρέμβασης στη δικαιοσύνη (Gardner, 2015). Σε πολιτικό επίπεδο, η Ρωσία έχει αναπτύξει στενούς δεσμούς με διάφορα ομοσπονδιακά πολιτικά κόμματα στη Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Republika Srpska και τη Βόρεια Μακεδονία. Αυτή η διακομματική συνεργασία σχετίζεται με την αντίθεση στην επέκταση του ΝΑΤΟ στα Δυτικά Βαλκάνια. Επιπλέον, η Μόσχα φέρεται να εμπλέκεται στην απόπειρα πραξικοπήματος του Μαυροβουνίου και έχει κατηγορηθεί ότι υποκίνησε την εκδήλωση της λαϊκής δυσαρέσκειας με τη Συμφωνία των Πρεσπών στην Ελλάδα και τη Βόρεια Μακεδονία. Στον ενεργειακό τομέα, οι ρωσικές εταιρείες έχουν αποκτήσει δεσπόζουσα θέση στις αγορές της Σερβίας και της Republika Srpska μέσω της αγοράς τοπικών διυλιστηρίων και πρατηρίων βενζίνης, ενώ η ρωσική Gazprom είναι ο κύριος προμηθευτής φυσικού αερίου στις περισσότερες χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Τέλος, οι σταθμοί Russia Today και Sputnik λειτουργούν

υπηρεσίες στη σερβική γλώσσα, διαδίδοντας αντιδυτικές και φιλο-ρωσικές ιδέες, συχνά μέσω της παραπληροφόρησης (Bieber & Tzifakis, 2019, σελ. 6).

Αλβανία

Η Ρωσία προσπαθεί να αποκαταστήσει τις σχέσεις που είχε με την Αλβανία την περίοδο 1948-1961. Προσπαθεί να ελαχιστοποιήσει την επιρροή των ΗΠΑ και αντιτίθεται στην ένταξη της Αλβανίας στην ΕΕ. Προς αυτόν τον σκοπό αξιοποιεί τις ιστορικές της σχέσεις από την κομμουνιστική εποχή και καλλιεργεί επαφές με τη γενιά των Αλβανών που είχαν εκπαιδευτεί στη Σοβιετική Ένωση εκείνη την εποχή. Η Μόσχα επενδύει στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό και έχει αυξήσει αισθητά την παρουσία της στα Μέσα Ενημέρωσης μέσω τακτικών εβδομαδιαίων εκπομπών και οικονομικών συνεισφορών. Ωστόσο, η Ρωσία δεν μπορεί να προσφέρει στην Αλβανία ρεαλιστικές, ελκυστικές εναλλακτικές λύσεις, διότι έχει μικρή επιρροή στην οικονομία και την ενεργειακή πολιτική της χώρας (Glos, 2018, σελ. 11).

Η Ρωσική Ομοσπονδία δεν επηρεάζει τις πολιτικές αποφάσεις στην Αλβανία και η επίσημη συνεργασία είναι ελάχιστη. Δεν υπήρξε ανταλλαγή αντιπροσωπειών υψηλού επιπέδου μεταξύ των δύο χωρών εδώ και χρόνια και η Αλβανία δεν έχει ακόμη υπογράψει τη Συνθήκη Φιλίας και Συνεργασίας με τη Ρωσία. Η εγχώρια επιρροή σε μη πολιτικό επίπεδο αυξάνεται σε σύγκριση με την προηγούμενη δεκαετία, κυρίως μέσω της εκπαίδευσης (π.χ. μαθήματα ρωσικής γλώσσας, τα οποία προσφέρονται δωρεάν από τη Ρωσία). Μέχρι σήμερα, κανένα από τα κύρια πολιτικά κόμματα δεν έχει προβεί σε θετικές δηλώσεις σχετικά με τη Ρωσία. Η έμμεση επιρροή της Ρωσίας στο Κοσσυφοπέδιο, τη Βόρεια Μακεδονία και το Μαυροβούνιο, όπου ζουν Αλβανοί, καθώς και η υποστήριξη της Ρωσίας στη Σερβία, έχει επίσης αντίκτυπο στην κριτική στάση της Αλβανίας απέναντι στη Ρωσία. Στην Αλβανία, η Ρωσία θεωρείται ως ο παραδοσιακός προστάτης των Ορθόδοξων Σλάβων. Επιπλέον, η ρωσική κυβέρνηση έχει επικρίνει την αλβανική πολιτική και τον ρόλο της Αλβανίας στην περιοχή. Η Ρωσία στοχεύει στην αποδυνάμωση του ρόλου της Αλβανίας, κυρίως μέσω του χαρακτηρισμού της χώρας ως δορυφόρου των ΗΠΑ και της ΕΕ. Τέλος, η Ρωσία ήταν πολύ επικριτική για τη θέση της Αλβανίας σχετικά με τις κυρώσεις που επέβαλε η ΕΕ στη Μόσχα το 2015 (Glos, 2018, σελ. 9).

Βόρεια Μακεδονία

Η Βόρεια Μακεδονία είναι μία από τις βαλκανικές χώρες όπου η Ρωσία έχει τη λιγότερη επιρροή, δεδομένου ότι τα δύο κράτη δεν έχουν στρατιωτική συνεργασία, καμία σημαντική συμφωνία όπλων και καμία στρατιωτική ή πολιτική ανταλλαγή πληροφοριών. Επιπλέον, η χώρα διατηρεί ισχυρούς δεσμούς με τις ΗΠΑ και την Τουρκία. Η Ρωσία δεν διαδραμάτισε ενεργό ρόλο στην εσωτερική πολιτική της Βόρειας Μακεδονίας μέχρι το 2015. Κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων της «Πολύχρωμης Επανάστασης» που διοργάνωσε η συμμαχία «I Protest» σε απάντηση αποκαλύψεων σχετικά με σκάνδαλο ενσύρματου δικτύου και υποστηριζόμενη από τη Σοσιαλδημοκρατική Ένωση της Μακεδονίας (!!!) και άλλα κόμματα, όπως το νεοσύστατο κόμμα «Αριστερά», η Μόσχα εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία να κατηγορήσει τη Δύση ότι θέλει να ανατρέψει τη δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση. Έκτοτε, η Ρωσία έχει διαμαρτυρηθεί επανειλημμένα για παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της Βόρειας Μακεδονίας, συμπεριλαμβανομένου σημαντικού αριθμού διπλωματικών ανακοινώσεων σχετικά με την παρέμβαση της Αλβανίας υπό τον πρωθυπουργό Edi Rama στα εσωτερικά τεκταινόμενα της χώρας. Η Ρωσία απορρίπτει κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να εμπνεύσει τον ισχυρό σύμμαχο των ΗΠΑ, την Αλβανία, να επιδιώξει μεγαλύτερη επιρροή στην περιοχή. Ο κύριος στόχος της Ρωσίας είναι η πόλωση του πληθυσμού και η αποδυνάμωση της υποστήριξης για το NATO και την ΕΕ, επισημαίνοντας τα λάθη των δυτικών διπλωματών και τις πολιτικές τους στα Βαλκάνια, ιδίως υποδηλώνοντας ότι η Δύση υποστηρίζει το σχέδιο της «Ευρύτερης» Αλβανίας (Rey et al., 2018, σελ. 26).

Η Ρωσία αναγνώριζε ήδη τη χώρα με το συνταγματικό της όνομα (Rey et al., 2018, σελ. 26). Ωστόσο, κατά τις διαδικασίες για τη Συμφωνία των Πρεσπών υπήρξαν κατηγορίες από τον Zoran Zaev έναντι του Ιβάν Σαββίδη ότι χρηματοδοτεί άτομα που αντιτίθενται στη συγκεκριμένη Συμφωνία (Samokhvalov, 2019, σελ. 194). Αυτό είχε ως συνέπεια να διαταραχθούν οι σχέσεις των δύο χωρών.

Η επιρροή της Ρωσίας στον επιχειρηματικό τομέα είναι μικρή, αλλά ασκεί επιρροή μέσω της θρησκείας. Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία θεωρείται σημαντικός παράγοντας για την εξεύρεση λύσης στο «εκκλησιαστικό ζήτημα» και στην αναγνώριση της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Βόρειας Μακεδονίας. Ωστόσο, η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία είναι πιο κοντά στη θέση της Σερβικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία είναι διατεθειμένη να παραχωρήσει αυτονομία στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Βόρειας Μακεδονίας,

αλλά όχι ανεξαρτησία. Στο τέλος του 2017, η Ορθόδοξη Εκκλησία της Βόρειας Μακεδονίας αποφάσισε να υιοθετήσει την Ορθόδοξη Εκκλησία της Βουλγαρίας ως «Μητρική Εκκλησία», θέτοντάς την σε μία πορεία που διαφοροποιείται από εκείνη της Ρωσικής Ορθοδοξίας. Το στρατηγικό ενδιαφέρον της Ρωσίας είναι να αποτρέψει ή να επιβραδύνει την ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας στο NATO και, εάν η χώρα πρέπει να γίνει μέλος του NATO, τουλάχιστον να διασφαλίσει ότι δεν θα δημιουργηθούν στρατιωτικές βάσεις του NATO στο έδαφος της χώρας. Στις 21 Ιανουαρίου 2018, το νεοσύστατο εθνικιστικό κόμμα της ΠΓΔΜ «Ενωμένοι για τη Μακεδονία» παρουσιάστηκε ως σύμμαχος του κυβερνώντος κόμματος του Προέδρου Putin. Η Ρωσία ενδιαφέρεται να ελέγξει τη νότια πλευρά του αγωγού φυσικού αερίου Turkstream, ο οποίος θα συνδέσει τη χώρα με την αγορά φυσικού αερίου της ΕΕ. Οι ρωσικές επενδύσεις στη χώρα σχετίζονται κυρίως με τη βιομηχανία πετρελαίου και φαρμακευτικών προϊόντων (Lukoil και Protek Group) (Rey et al., 2018, σελ. 26).

Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Η Ρωσία ασκεί επιρροή στην κυβέρνηση και την κοινωνία της χώρας τόσο έμμεσα, μέσω της Republica Srpska (Bieri, 2015, σελ. 2), αλλά και άμεσα, προκειμένου να εμποδίσει την επίτευξη των δυτικών συμφερόντων (Dümmel, 2018, σελ. 15). Αυτή η επιρροή συχνά υπερεκτιμάται στην Ομοσπονδία Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, αλλά και από τον υπόλοιπο κόσμο. Η Ρωσία εκπροσωπείται στον τομέα της ενέργειας και των τραπεζών, ενώ παράλληλα δημιουργεί εξαρτήσεις στον τομέα του ενεργειακού εφοδιασμού και του δανεισμού στη χώρα. Επιπρόσθετα, αντιτίθεται στην ένταξη της χώρας τόσο στην ΕΕ όσο και στο NATO. Τα δύο έθνη έχουν επίσης θρησκευτικούς δεσμούς που έχουν ισχυροποιηθεί κατά τη διάρκεια των αιώνων μέσω της Ορθόδοξης Εκκλησίας και αυτό χρησιμοποιείται από τη Ρωσία ως μέσο επιρροής σε επίπεδο «ήπιας» ισχύος. Η Ρωσία συμβουλεύει την κυβέρνηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και εκπαιδεύει και εξοπλίζει τις αστυνομικές και παραστρατιωτικές της μονάδες. Ρώσοι σύμβουλοι βοήθησαν στη σύνταξη νόμου για τις ΜΚΟ. Το βέτο της Ρωσίας στον ΟΗΕ για αποφάσεις κατά της χώρας, που έλαβε το Συμβούλιο Εφαρμογής Ειρήνης (PIC) και για ισχυρισμούς γενοκτονίας εναντίον των Βοσνίων, εμπόδισε τη χώρα να σημειώσει πρόοδο στο επίπεδο της συμφιλίωσης (Dümmel, 2018, σελ. 15). Ο πρόεδρος της χώρας, Milorad Dodik, θεωρείται σύμμαχος της Μόσχας και φίλος του Putin. Η Μόσχα υποστήριξε έμμεσα την κυβέρνηση της Republika Srpska στο δημοψήφισμα για την Ημέρα της Ανεξαρτησίας τον Σεπτέμβριο του 2015. Η ομάδα Σερβική τιμή (Srbska Čast) προκαλεί αναταραχή και θεωρείται ότι

έχει σχέσεις με τη Ρωσία. Είναι μία ανθρωπιστική οργάνωση, αλλά σε δημόσιες εμφανίσεις έχουν παρουσιάσει εθνικιστικά σύμβολα και στρατιωτικό εξοπλισμό. Εξαιτίας της εγγύτητάς του με το Milorad Dodik εκφράζονται ανησυχίες ότι είναι μία παραστρατιωτική μονάδα που ιδρύθηκε από τον ίδιο τον Dodik, ενώ υπάρχουν στοιχεία ότι μεμονωμένα μέλη της έχουν συνδέσεις με τον ρωσικό στρατό (Dümmel, 2018, σελ. 15).

Κοσσυφοπέδιο

Ως μέλος του ΟΗΕ με δικαίωμα βέτο και με ιστορικό του ενδιαφέρον για τα Βαλκάνια, η Ρωσία είναι σημαντικός παράγοντας μεταξύ των χωρών που αρνούνται να αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου. Η Ρωσία έχει παραδοσιακά στενή φιλία με τη Σερβία και ενδιαφέρεται να διατηρήσει την πολιτική και οικονομική της επιρροή στα Βαλκάνια. Η Ρωσία επιφυλάσσεται ότι η υπογραφή συμφωνίας μεταξύ Κοσσυφοπεδίου και Σερβίας θα επιταχύνει την ένταξη της Σερβίας στην ΕΕ και τελικά θα οδηγήσει τη χώρα πιο κοντά στο ΝΑΤΟ. Κατά συνέπεια, εξέφρασε την αντίθεσή της στη διακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου το 2008 και στην ένταξη της χώρας στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Η Ρωσία δραστηριοποιείται στο ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου από τη δεκαετία του 1990 και εκπροσωπείται από το γραφείο διπλωματικών συνδέσμων της στην Πρίστινα ως μέρος της αποστολής του ΟΗΕ, η οποία ενεργεί ως «υποκατάστημα» της ρωσικής πρεσβείας στο Βελιγράδι. Τα οικονομικά συμφέροντα της Ρωσίας στην περιοχή σχετίζονται με τα γενικότερα οικονομικά συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή. Για παράδειγμα, στη Σύνοδο Κορυφής για τη Βαλκανική Ενεργειακή Συνεργασία στο Ζάγκρεμπ το 2007, ο Πρόεδρος Putin παρουσίασε τα σχέδια της Ρωσίας να προμηθεύσει ρωσικό αέριο μέσω της ΠΓΔΜ στο Κοσσυφοπέδιο, την Αλβανία και τη νότια Σερβία (Rey, 2018, σελ. 18).

Μαυροβούνιο

Το μη επιτυχημένο πραξικόπημα οδήγησε τη Ρωσία να επαναξιολογήσει την πολιτική της στη συγκεκριμένη χώρα (Galeotti, 2018, σελ. 5). Η χρηματοδότηση έργων στην περιοχή και γενικά η παροχή οικονομικής βοήθειας χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό ως εργαλείο άσκησης επιρροής της Ρωσίας, σε συνδυασμό με την «εργαλειοποίηση» της Σερβικής μειονότητας στη χώρα (Bieri, 2015, σελ. 2).

Η Ρωσία στοχεύει στην επιβράδυνση της διαδικασίας ολοκλήρωσης της ΕΕ για το Μαυροβούνιο. Υπό αυτήν την έννοια, η ένταξη του Μαυροβουνίου στο ΝΑΤΟ εκλήφθηκε ως ήττα στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας και οδήγησε σε ισχυρές πολιτικές αντιδράσεις, που κυμαίνονταν από την υποστήριξη πολιτικής ταραχής στο Μαυροβούνιο έως τις οικονομικές κυρώσεις. Κατά συνέπεια, η σχέση του Μαυροβουνίου με τη Ρωσία δεν είναι φιλική, αν και η δυνατότητα της Ρωσίας να ασκήσει οικονομική πίεση στο Μαυροβούνιο παραμένει υψηλή, τόσο μέσω του τουρισμού, όσο και μέσω της αγοράς ακινήτων (το 40% των ακινήτων στις ακτές της Αδριατικής του Μαυροβουνίου ανήκει στη Ρωσία) (Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 33-34).

Σερβία

Η πολιτική επιρροή της Ρωσίας στη Σερβία βασίζεται σε τρεις πυλώνες: (1) η Ρωσία ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (π.χ. η Ρωσία εμπόδισε το Κοσσυφοπέδιο να αναγνωριστεί ως ανεξάρτητο κράτος), (2) ιστορικοί, πολιτιστικοί και πολιτικοί δεσμοί μεταξύ της Ρωσίας και τα κράτη με ορθόδοξη παράδοση, (3) η Ρωσία ως ο κύριος προμηθευτής ενέργειας της περιοχής (η Ρωσία ως επενδυτής και εμπορικός εταίρος) (Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 32). Στόχος της Ρωσίας είναι να αποτρέψει την επέκταση της αμερικανικής επιρροής στα Δυτικά Βαλκάνια (Fatić, 2010, σελ. 441; Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 32). Λόγω της κεντρικής θέσης της Σερβίας και ιδιαίτερα των στενών σχέσεων, η Μόσχα καταβάλλει πολιτικές προσπάθειες για να στηρίξει το ρόλο της ως ο μόνος αξιόπιστος και «προσανατολισμένος στην αξία» εταίρος της Σερβίας (Bieri, 2015, σελ. 2; Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 32).

Στο πλαίσιο αυτό, η Σερβία υποστηρίζεται στο ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου από τη Ρωσία, η οποία έχει δικαίωμα βέτο, καθώς με τον τρόπο αυτό η Ρωσία μειώνει την εξάρτηση της Σερβίας από την Κίνα (Zweers et al., 2020, σελ. 18). Επίσης, χρησιμοποιώντας την προπαγάνδα, η Ρωσία έχει καταφέρει να πείσει τους Σέρβους ότι η οικονομική βοήθεια που παρέχει στην περιοχή είναι μεγαλύτερη της ΕΕ (Galeotti, 2018, σελ. 8).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Η Τουρκία είναι ένας παραδοσιακός εξωτερικός παράγοντας στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, με το ενδιαφέρον της χώρας στην εν λόγω περιοχή να έχει ενισχυθεί εκ νέου τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913, η περιοχή αποτελούσε αναπόσπαστο τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μόνο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκία αποτέλεσε εκ νέου σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα των εξελίξεων στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 7).

Πιο συγκεκριμένα, η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας τη δεκαετία του 1990 δημιούργησε ευνοϊκές συνθήκες για την Τουρκία να αυξήσει την παρουσία της στα Δυτικά Βαλκάνια. Η Τουρκία υποστήριξε άμεσα τους Βόσνιους Μουσουλμάνους και τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου μέσω της συμμετοχής της στις επεμβάσεις του ΝΑΤΟ, επιτρέποντας ταυτόχρονα στην Άγκυρα να δείξει τη σημασία της για τη Συμμαχία κατά την περίοδο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Μετά την άνοδο του κυβερνόντος ΑΚΡ στην εξουσία το 2002, η Τουρκία ενέτεινε τις οικονομικές και διπλωματικές της δραστηριότητες, οι οποίες απευθύνονταν ιδιαίτερα σε μουσουλμανικές κοινότητες στην περιοχή (Ejdus, 2017, σελ. 51).

Πιο αναλυτικά, όταν το ΑΚΡ ανέλαβε την εξουσία, το επίκεντρο της Άγκυρας στράφηκε στους δυτικούς γείτονές της κατά τη διάρκεια της πολιτικής «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες» που διακήρυξε ο πρώην ηγέτης της εξωτερικής πολιτικής Ahmet Davutoğlu. Η πολιτική της Τουρκίας είναι αντικρουόμενη -από τη μία πλευρά υποστηρίζει επίσημα την ευρωατλαντική και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων, ενώ από την άλλη επιδιώκει μία ανεξάρτητη «νεο-οθωμανική» εξωτερική πολιτική με σκοπό τη δημιουργία σφαίρας επιρροής. Η Τουρκία έχει επεκτείνει τις διπλωματικές και οικονομικές της δραστηριότητες σε μη μουσουλμανικές χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, όπως φαίνεται από την υπογραφή της Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου με τη Σερβία. Εκτός από τις οικονομικές δραστηριότητες, οι πόροι της Άγκυρας μεταφέρονται κυρίως σε εμπορικές, τραπεζικές, κατασκευαστικές, τηλεπικοινωνίες και υποδομές ζωτικής σημασίας (π.χ. αεροδρόμια), με πρωταρχική εστίαση στη χρήση

«ήπιας» ισχύος και τους πολιτιστικούς και θρησκευτικούς δεσμούς που έχουν αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια των αιώνων (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 7).

Η Τουρκία έχει επιδείξει ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση των πολιτιστικών, θρησκευτικών, εκπαιδευτικών δεσμών με τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, κυρίως με τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της περιοχής. Η Τουρκική Υπηρεσία Συνεργασίας και Συντονισμού (ΤΙΚΑ) χρηματοδότησε την αποκατάσταση πολλών πολιτιστικών και ιστορικών μνημείων και τζαμιών της Οθωμανικής περιόδου. Το Ίδρυμα Yunus Emre, ένα δημόσιο ίδρυμα που προωθεί την τουρκική γλώσσα και τον πολιτισμό, άνοιξε πολιτιστικά κέντρα σε όλες τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, προσφέροντας μαθήματα που παρακολούθησαν χιλιάδες φοιτητές στην περιοχή. Επιπλέον, το Diyanet της Τουρκίας, η Προεδρία των Θρησκευτικών Υποθέσεων, παρέχει θρησκευτική εκπαίδευση και διευκολύνει τη σύνδεση των μουσουλμανικών κοινοτήτων των Βαλκανίων με την Τουρκία. Εκτός των παραπάνω, οι κρατικές πρωτοβουλίες στους τομείς του πολιτισμού, της θρησκείας και της εκπαίδευσης συμπληρώνονται από παρόμοιες δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από τουρκικές δημοτικές αρχές και ισλαμικά δίκτυα, με μεγαλύτερη επιρροή να έχει το κίνημα Gülen, κάποτε εταίρος του Προέδρου Erdoğan. Τέλος, όσον αφορά την πληροφόρηση, η TRT, ο εθνικός δημόσιος ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός της Τουρκίας και το πρακτορείο ειδήσεων Anadolu με έδρα την Τουρκία, λειτουργούν σε ολόκληρη την περιοχή, μεταδίδοντας περιεχόμενο σε όλες τις τοπικές γλώσσες (Bieber & Tzifakis, 2019, σελ. 6-7).

Ενώ η Μόσχα θεωρεί τον εαυτό της ως προστάτη του σλαβισμού, η Τουρκία έχει τονίσει τον ρόλο της ως προστάτης των Μουσουλμάνων στα Βαλκάνια και έχει καλλιεργήσει ειδικές σχέσεις με τα κυρίως μουσουλμανικά κράτη της Αλβανίας, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και του Κοσσυφοπεδίου, τις μουσουλμανικές κοινότητες στη Βόρεια Μακεδονία, το Μαυροβούνιο, καθώς και τα εθνικά πολιτικά κόμματα των μουσουλμανικών κοινοτήτων. Η Αγκυρα θεωρήθηκε ευθύς εξ αρχής ως πρότυπο μουσουλμανικής δημοκρατίας, ανάπτυξης και κυβέρνησης με δεσμούς με τη Δύση. Ωστόσο, οι πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου 2016 σημαίνει ότι η φήμη της χώρας ως δημοκρατική έχει μειωθεί σε σημαντικό βαθμό. Για πολλά χρόνια, η Δύση θεωρούσε την Τουρκία ως δύναμη σταθεροποίησης, αλλά σήμερα έχει μάλλον καταστεί ανταγωνιστής της Δύσης στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων και οι προθέσεις της δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρες (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 7).

Αλβανία

Στη στρατηγική εθνικής ασφάλειας του 2014 της Αλβανίας, η Τουρκία θεωρείται στρατηγικός εταίρος. Η Τουρκία είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος ξένος επενδυτής της Αλβανίας. Διατηρεί, δε, ιστορικές σχέσεις με την Αλβανία λόγω της οθωμανικής της κληρονομιάς και πάντα προσπαθούσε να αξιοποιήσει στο έπακρο αυτούς τους παραδοσιακούς δεσμούς για την παρουσία της στη χώρα και την επιρροή της στην εξωτερική πολιτική της και τις θρησκευτικές υποθέσεις της. Υποστηρίζει ιδρύματα, έργα και επενδύσεις, ιδίως εκείνα με θρησκευτικό υπόβαθρο, συμπεριλαμβανομένης της κατασκευής του μεγαλύτερου τζαμιού στην Αλβανία και πιο συγκεκριμένα στα Τίρανα. Στον πολιτικό και επιχειρηματικό τομέα, επιδιώκει να ανταγωνιστεί τα ελληνικά και ιταλικά συμφέροντα στη χώρα. Ο Πρόεδρος της Τουρκίας έχει καλλιεργήσει προσωπικές σχέσεις με όλους τους πρωθυπουργούς της Αλβανίας. Η Τουρκία έχει ένα ευρύ φάσμα ιδιωτικών επενδύσεων στην Αλβανία, συμπεριλαμβανομένων τραπεζών και εγκαταστάσεων παραγωγής και υπάρχουν δώδεκα συμφωνίες αδελφοποίησης πόλεων μεταξύ των δύο χωρών. Η Τουρκία επιθυμεί να αυξήσει την πολιτική, οικονομική, θρησκευτική και πολιτιστική της παρουσία στην Αλβανία. Παράλληλα, θεωρεί τον εαυτό της ως υπερασπιστή των Αλβανών ενάντια στον ελληνικό και σλαβικό «κίνδυνο» (Glos, 2018, σελ. 10-11).

Βόρεια Μακεδονία

Η Τουρκία παραδοσιακά υπήρξε ισχυρός εταίρος της σύγχρονης Βόρειας Μακεδονίας, από την ανεξαρτησία της το 1991 και ήταν μία από τις πρώτες χώρες που αναγνώρισαν την ανεξαρτησία της. Οι δύο χώρες συνεργάζονται στενά σε στρατιωτικά και οικονομικά θέματα. Η Τουρκία δεν επενδύει μόνο στον οικονομικό τομέα (επενδύσεις στην κατασκευή κατοικιών και εμπορικών κτιρίων, όπως τα Çevahir Sky City, Limak Holding και Κορ, στον τραπεζικό τομέα, μέσω της Halk Bank και στον ιδιωτικό τομέα υγείας, μέσω της Acibadem Sistina, αλλά και στην κατασκευή του αεροδρομίου, εκτός του εμπορίου), αλλά και στην εκπαίδευση, τον πολιτισμό και τη θρησκεία (αν και δεν έχει σημαντική επιρροή στη μουσουλμανική κοινότητα στη Βόρεια Μακεδονία), προκειμένου να δημιουργήσει μία σφαίρα επιρροής στις πρώην οθωμανικές ελεγχόμενες περιοχές με τούρκικες μειονότητες, κυρίως μέσω του τουρκικού Οργανισμού Συνεργασίας και Συντονισμού (ΤΙΚΑ). Σε πολιτικό επίπεδο, το κόμμα των Αλβανών της Βόρειας Μακεδονίας (το κόμμα BESA) υποστηρίχθηκε από το τουρκικό AKP. Ο στόχος του Ερντογάν ήταν να χρησιμοποιήσει το BESA για να λάβει την υποστήριξη κοινοτήτων που θεωρούνται οχυρά υποστηρικτών του Gülen (Rey et al., 2018, σελ. 27).

Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Η Τουρκία δραστηριοποιείται περισσότερο σε οικονομικό επίπεδο στη χώρα (τράπεζες, αυτοκινητόδρομοι, πρατήρια καυσίμων) από ότι σε πολιτικό, μέσω της Republika Srpska. Κατά τη διάρκεια της «Βοσνιακής Άνοιξης» τον Φεβρουάριο του 2014, όταν απεργίες και μαζικές διαδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν σε 18 πόλεις της χώρας, η Τουρκία ζήτησε αμέσως βοήθεια από το μουσουλμάνο μέλος της προεδρίας. Μετά το αποτυχημένο στρατιωτικό πραξικόπημά τον Ιούλιο του 2016, ο Erdoğan ζήτησε τη βοήθεια συναδέλφων Μουσουλμάνων στα υπουργεία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης για να ερευνήσει τους υποστηρικτές του κινήματος του Gülen στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και να ασκήσει πολιτική πίεση για να τους «απομακρύνουν» από εκπαιδευτικά ιδρύματα. Οι πρόεδροι της Τουρκίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης είναι προσωπικοί φίλοι. Η Τουρκία προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τον πολιτισμό και τη θρησκεία για να ασκήσει επιρροή στην κοινωνία και στον προσανατολισμό του Ισλάμ στη χώρα. Λόγω της άνευ όρων υποστήριξης της Τουρκίας προς την κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και προς τον μουσουλμανικό πληθυσμό κατά τη διάρκεια του πολέμου 1992-1995, οι Μουσουλμάνοι στην κυβέρνηση έχουν λιγότερο κριτική άποψη έναντι της Τουρκίας. Οι Σέρβοι και οι Κροάτες στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στις μητρικές χώρες χρησιμοποιούν την ισχυρή επιρροή της Τουρκίας ως ευκαιρία να προειδοποιήσουν για τον αυξανόμενο εξισλαμισμό της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Η Τουρκία ακολουθεί μία νεο-οθωμανική πολιτική διασφάλισης και αποκατάστασης της πρώην σφαίρας επιρροής της στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Η ενίσχυση του (πολιτικού) Ισλάμ αντιπροσωπεύει μία σημαντική πολιτιστική/θρησκευτική συνιστώσα. Εκτός από την «ήπια» ισχύ (θρησκεία, βιομηχανία ψυχαγωγίας, τηλεόραση), οι οικονομικοί πόροι της Τουρκίας αποτελούν βασικό στοιχείο για την άσκηση της επιρροής της. Επενδύει σε επιχειρήσεις και υποδομές και επιδοτεί σε μεγάλο βαθμό τον τουρισμό στην Τουρκία. Η Τουρκία έχει επίσης στενές σχέσεις με τη Μουσουλμανική Βοσνιακή κοινότητα και αποκτά επιρροή μέσω των στενών δεσμών της με το κόμμα εταίρο του ΕΛΚ και το κυβερνών κόμμα SDA. Η Τουρκία γνωρίζει ότι άλλα ισλαμικά κράτη βρίσκονται στο πλευρό της, αλλά είναι επίσης σε ανταγωνισμό με τα κράτη του Κόλπου, ιδίως στη θρησκευτική περιοχή. Η SDA και ειδικότερα ο Bakir Izetbegović ως πρόεδρος του κόμματος και μέλος της προεδρίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης θεωρούνται σύμμαχοι του AKP και του Προέδρου Erdoğan (Dümmel, 2018, σελ. 16).

Κοσσυφοπέδιο

Οι πολιτικές σχέσεις μεταξύ Κοσσυφοπεδίου και Τουρκίας καθορίζονται από ένα σύνολο γεωπολιτικών, οικονομικών και κοινωνικο-ιστορικών παραγόντων. Τούρκοι πολίτες με καταγωγή από το Κοσσυφοπέδιο και η εθνική μειονότητα των Τούρκων στο Κοσσυφοπέδιο διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Η Τουρκία συμμετείχε ενεργά στην επέμβαση του ΝΑΤΟ και την απελευθέρωση του Κοσσυφοπεδίου το 1999, συμμετείχε στην ανασυγκρότηση μετά τον πόλεμο και προσέφερε την υποστήριξή της σε πολλές διμερείς και πολυμερείς πλατφόρμες. Ήταν μία από τις πρώτες χώρες που αναγνώρισαν την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου στις 18 Φεβρουαρίου 2008. Από τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων μετά το άνοιγμα της πρεσβείας του Κοσσυφοπεδίου στην Άγκυρα, υπήρξαν πολλές επισκέψεις υψηλών αξιωματούχων. Μόνο μεταξύ 2008 και 2016, υπογράφηκαν 44 συμφωνίες και άλλες αποφάσεις για διμερή συνεργασία (Rey, 2018, σελ. 18).

Η Τουρκική Υπηρεσία Συνεργασίας και Συντονισμού (ΤΙΚΑ) δραστηριοποιείται στο Κοσσυφοπέδιο από το 2004. Τον Δεκέμβριο του 2009, το ΚSF υπέγραψε συμφωνία με τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις για μία ευρεία συνεργασία που θα περιλάμβανε την κατάρτιση των δυνάμεων του Κοσσυφοπεδίου σε τουρκικές στρατιωτικές ακαδημίες. Υπάρχει επίσης επαφή και συνεργασία σε άλλους τομείς, όπως ο πολιτισμός, ο αθλητισμός, η εκπαίδευση, η τέχνη. Οι επενδύσεις της Τουρκίας στο Κοσσυφοπέδιο επικρίνονται συχνά από διανοούμενους, πολιτικούς και μέσα ενημέρωσης, οι οποίοι αμφισβητούν τα κίνητρα της Τουρκίας και ανησυχούν για τον πολιτικό και πολιτιστικό προσανατολισμό του Κοσσυφοπεδίου. Το γεγονός ότι η πολιτική της Τουρκίας επηρεάζεται έντονα από θρησκευτικούς παράγοντες αντικατοπτρίζεται στην εξωτερική της πολιτική. Οι βασικοί τομείς της χώρας, δηλαδή η οικονομία και ο πολιτισμός, επηρεάζονται άμεσα από τον Erdoğan και παλαιότερα και από τον πρώην σύμμαχό του Fethullah Gülen. Μετά το πραξικόπημα στην Τουρκία, ο Πρόεδρος Erdoğan κάλεσε τις αρχές του Κοσσυφοπεδίου να αναστείλουν τη λειτουργία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που υποστηρίζονται από τον Gülen, αλλά το αίτημά του απορρίφθηκε (Rey, 2018, σελ. 19).

Μαυροβούνιο

Η άσκηση πολιτικής επιρροής της Τουρκίας στο Μαυροβούνιο βασίζεται ως επί το πλείστον σε μουσουλμανικές κοινότητες (Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 33), αλλά

και στον πολιτιστικό τομέα. Η Τουρκία αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Μαυροβουνίου στις 12 Ιουνίου 2006 και καθιέρωσε διπλωματικές σχέσεις με τη χώρα στις 03 Ιουλίου 2006, στη βάση της σημασίας που αποδίδει στην ειρήνη και τη σταθερότητα στην περιοχή και θεωρεί το Μαυροβούνιο μία φιλική χώρα, με την οποία έχει ένα εξαιρετικό επίπεδο σχέσεων. Η Τουρκία υποστηρίζει σθεναρά τις προσπάθειες του Μαυροβουνίου, του οποίου πρωταρχικός στόχος εξωτερικής πολιτικής είναι η ένταξη στις ευρωπαϊκές δομές. Επιπλέον, σε στενή συνεργασία με την Τουρκία, το Μαυροβούνιο ενεργεί σε περιφερειακές και διεθνείς πλατφόρμες. Οι επισκέψεις υψηλού επιπέδου και οι επαφές μεταξύ των δύο χωρών συνεχίζονται εντατικά και με επιτυχία. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας στις σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Μαυροβουνίου είναι η ύπαρξη Βοσνίων, Μουσουλμάνων και Αλβανών που αποτελούν το 17% του πληθυσμού του Μαυροβουνίου. Η ύπαρξη αυτών των κοινοτήτων του Μαυροβουνίου, είναι ένα άλλο κίνητρο για την Τουρκία στην εντατικοποίηση των διμερών σχέσεων. Από την άλλη πλευρά, οι οικονομικές και εμπορικές σχέσεις Τουρκίας-Μαυροβουνίου δείχνουν σχετικά χαμηλά ποσοστά. Επί του παρόντος, 5 τουρκικές εταιρείες δραστηριοποιούνται ενεργά στο Μαυροβούνιο με περίπου 26 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Η Τουρκία αποδίδει μεγάλη σημασία στις εκπαιδευτικές και πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Από την ίδρυσή του το 2007, το γραφείο ΤΙΚΑ στο Μαυροβούνιο έχει αναλάβει διάφορα κοινωνικά, πολιτιστικά και έργα υποδομής. Το Yunus Emre Turkish Cultural Center άρχισε επίσης να λειτουργεί στην Ποντγκόριτσα το 2014, προσφέροντας τουρκικά μαθήματα και πολιτιστικές δραστηριότητες (Republic of Turkey - Ministry of Foreign Affairs, 2020).

Σερβία

Η Τουρκία βασίζεται σε μουσουλμανικές μειονότητες στη Σερβία για την άσκηση πολιτικής επιρροής (Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 33), καθώς και στην πολιτική του ΤΙΚΑ και τις επενδύσεις. Η Άγκυρα επιθυμεί να πραγματοποιήσει δραστηριότητες που θα συμβάλουν στην ευημερία και σταθερότητα της περιοχής των Βαλκανίων και στην ενίσχυση των σχέσεων και της συνεργασίας με την περιοχή, σε κάθε τομέα, όπως έχει δηλώσει ο ίδιος ο Erdoğan. Η Τουρκία αναγνωρίζει πως η Σερβία κατέχει κεντρική και στρατηγική θέση στα Βαλκάνια και βασίζεται στις ιστορικές και πολιτιστικές σχέσεις με τη χώρα. Ο οργανισμός ΤΙΚΑ έχει εφαρμόσει αναπτυξιακά προγράμματα για την προστασία της κοινής ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και ανάπτυξης των χωρών σε διάφορους τομείς, όπως η υγεία και η γεωργία. Η Τουρκία υποστηρίζει τις προσπάθειες οικονομικής ανάπτυξης της Σερβίας και τη διαδικασία ένταξης στην ΕΕ. Επίσης, ο

Erdoğlan υποστηρίζει τη συνέχιση της διαδικασίας διαλόγου Βελιγραδίου-Πρίστινας για την επίτευξη μόνιμης και συνολικής συμφωνίας για το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου που να ικανοποιεί όλα τα μέρη, καθώς αναγνωρίζει ότι είναι ζωτικής σημασίας για τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα και ειρήνη στα Βαλκάνια. Η Τουρκία υποστηρίζει την επίτευξη μόνιμης και ολοκληρωμένης συμφωνίας που θα βασίζεται στην ελεύθερη βούληση και τη συναίνεση των μερών (Daily Sabah, 2019).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Η Κίνα δεν αποτελεί παραδοσιακά εξωτερικό παράγοντα εμπλοκής και επιρροής στα Δυτικά Βαλκάνια. Αυτός ο προσανατολισμός, όμως, άλλαξε με την ανακοίνωση και την έναρξη της πρωτοβουλίας «One Belt, One Road» (OBOR), της φιλόδοξης διεθνούς επενδυτικής στρατηγικής που παρουσίασε ο Πρόεδρος Xi Jinping τον Σεπτέμβριο του 2013. Στόχος αυτής της πρωτοβουλίας είναι η δημιουργία ενός νέου «Δρόμου Μεταξιού» μεταξύ της Κίνας και των ευρωπαϊκών αγορών της, και η πρωτοβουλία «16+1» (Συνεργασία μεταξύ της Κίνας και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης), η οποία ξεκίνησε το 2012. Τα Δυτικά Βαλκάνια διαδραματίζουν βασικό γεωστρατηγικό ρόλο σε αυτές τις πρωτοβουλίες, καθώς οι Κινέζοι θεωρούν την περιοχή ως «πύλη» προς την αγορά της ΕΕ και ως χερσαία «γέφυρα» μεταξύ του κινεζικού λιμανιού της COSCO στον Πειραιά και της Κεντρικής Ευρώπης (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 6). Πιο συγκεκριμένα, καθώς οι θαλάσσιες μεταφορές παραμένουν ο φθηνότερος τρόπος μεταφοράς εμπορευμάτων από την Άπω Ανατολή στην Ευρώπη, η Κίνα σχεδιάζει να δημιουργήσει μία ταχεία συγκοινωνιακή σύνδεση από το ελληνικό λιμάνι του Πειραιά, το πρώτο σημαντικό ευρωπαϊκό λιμάνι εμπορευματοκιβωτίων για πλοία που εισέρχονται στη Μεσόγειο από τη Διώρυγα του Σουέζ, στις αγορές της ΕΕ μέσω Βαλκανίων. Για αυτόν τον λόγο προωθεί και τον Βαλκανικό Μεταξωτό Δρόμο, την πρωτοβουλία «One Belt, One Road» το 2013. Τα Δυτικά Βαλκάνια θα μπορούσαν επίσης να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ μέσω πιθανών επενδύσεων σε αγωγούς (Sanfey et al., 2016, σελ. 13).

Σε αυτό το πλαίσιο, το Πεκίνο έχει αρχίσει να αυξάνει το διμερές εμπόριο με τις χώρες της περιοχής και επενδύει στην ανάπτυξη των υποδομών μεταφορών και ενέργειας και σε ορισμένες στρατηγικές βιομηχανίες στα Δυτικά Βαλκάνια. Στη Σύνοδο Κορυφής 16+1 που πραγματοποιήθηκε στη Βουδαπέστη τον Νοέμβριο του 2017, το Πεκίνο υποσχέθηκε πρόσθετη οικονομική βοήθεια ύψους 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ για επενδυτικά και αναπτυξιακά έργα στην περιοχή. Ως αποτέλεσμα, λίγες επιφυλάξεις υφίστανται για την Κίνα στα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων, καθώς αποτελούν οικονομικά αδύναμες χώρες της Ευρώπης και επομένως εξαρτώνται από τις ευνοϊκές ευκαιρίες χρηματοδότησης και τις άμεσες επενδύσεις που προσφέρει η Κίνα. Αυτό καταδεικνύεται και

μέσα από το γεγονός ότι, ο όγκος του εμπορίου εξακολουθεί να είναι μικρός, αλλά υπάρχει μία αξιοσημείωτη τάση καθώς οι εξαγωγές της Κίνας προς την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τη Βόρεια Μακεδονία, το Μαυροβούνιο και τη Σερβία υπερδιπλασιάστηκαν μεταξύ 2004 και 2014, ενώ οι εισαγωγές αυξήθηκαν πάνω από επτά φορές την ίδια περίοδο (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 6).

Το Πεκίνο προσπάθησε να υπογράψει συμφωνίες οικονομικής και τεχνικής συνεργασίας με όλες τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, με εξαίρεση το Κοσσυφοπέδιο, του οποίου την ανεξαρτησία αρνείται να αναγνωρίσει. Η Κίνα ενεργεί κυρίως ως επενδυτής στην περιοχή, διαθέτοντας δισεκατομμύρια δολάρια με τη μορφή δανείων χαμηλού επιτοκίου με μεγάλες περιόδους λήξης για την εκτέλεση έργων στους τομείς της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, της εξόρυξης και της βαριάς βιομηχανίας και των υποδομών μεταφορών. Πρωταρχικό ενδιαφέρον της Κίνας εμφανίζεται να είναι η βελτίωση της εσωτερικής συνδεσιμότητας της περιοχής, προκειμένου να διευκολυνθεί η μεταφορά κινεζικών προϊόντων από το ελληνικό λιμάνι του Πειραιά στην Ευρώπη και σε άλλες γραμμές μεταφοράς. Από αυτή την άποψη, το Πεκίνο χρηματοδοτεί διάφορα έργα, όπως την ανοικοδόμηση σιδηροδρόμου Βελιγραδίου-Βουδαπέστης, την κατασκευή του αυτοκινητόδρομου σύνδεση Μαυροβουνίου και Σερβίας (Bar-Boljare), την κατασκευή αυτοκινητόδρομου μεταξύ Αλβανίας και Μαυροβουνίου, καθώς και την κατασκευή αυτοκινητοδρόμων στην Αλβανία, τη Βοσνία και τη Βόρεια Μακεδονία (Bieber & Tzifakis, 2019, σελ. 7).

Η Ευρώπη έχει αμφιλεγόμενη άποψη για τον ρόλο της Κίνας. Από τη μία πλευρά, εναλλακτικές επιλογές χρηματοδότησης, σημαντικές επενδύσεις στα οικονομικά αδύναμα Δυτικά Βαλκάνια και υλοποίηση έργων υποδομής -αν και σε σαφή ανταγωνισμό με τους Ευρωπαίους παράγοντες- παρέχουν ζωτική ώθηση για τον οικονομικό εκσυγχρονισμό, την ανταγωνιστικότητα, την οικονομική ανάπτυξη και τη συνδεσιμότητα στην περιοχή. Επιπλέον, το Πεκίνο φαίνεται να είναι «σταθεροποιητής» και ως εκ τούτου προφανής σύμμαχος της ΕΕ, καθώς η Κίνα υποστηρίζει την ένταξη των κρατών στις ευρωπαϊκές δομές. Επίσης, η μακροπρόθεσμη επένδυσή της στην περιοχή σημαίνει ότι -σε αντίθεση με άλλους εξωτερικούς παράγοντες- η αποσταθεροποίηση στην περιοχή δεν ευνοεί την επίτευξη των οικονομικών και στρατηγικών της συμφερόντων (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 6).

Από την άλλη πλευρά, όμως, υπάρχουν φόβοι τόσο στην ΕΕ, όσο και στις ΗΠΑ, ότι η οικονομική εμπλοκή της Κίνας στην περιοχή μπορεί στο μέλλον να οδηγήσει και στην άσκηση πολιτικής επιρροής. Επομένως, η έλλειψη πληροφοριών, ως προς τους μακροπρόθεσμους στόχους και τις μελλοντικές προθέσεις της Κίνας, προκαλεί αμφιβολία σε άλλους εξωτερικούς παράγοντες. Αυτές οι ανησυχίες εντείνονται καθώς, οι οικονομικές πρακτικές της Κίνας συχνά δεν πληρούν τα ευρωπαϊκά πρότυπα, απειλούν να υπονομεύσουν τους όρους και τις κανονιστικές προδιαγραφές της ΕΕ και να αυξήσουν τη συνολική ευαισθησία της περιοχής στη διαφθορά. Αυτό βρίσκεται σε αντίθεση με τους στόχους της Ευρώπης, δεδομένου ότι η ΕΕ επικεντρώνεται στην προώθηση της δημοκρατίας, της οικονομίας της αγοράς και της χρηστής διακυβέρνησης. Τέλος, η αποδοχή των κινεζικών δανείων για μεγάλα έργα υποδομής, τα οποία παρέχονται κυρίως από την China Exim Bank, απειλεί επίσης να δημιουργήσει οικονομική εξάρτηση και ανισορροπία (Hänsel & Feyerabend, 2018, σελ. 6).

Συνολικά, η συμμετοχή της Κίνας στα Δυτικά Βαλκάνια έχει ιδιαίτερη σημασία τόσο για την οικονομική και πολιτική ανάπτυξης των ίδιων των χωρών, όσο και για την ΕΕ ως ενδιαφερόμενο μέρος στην περιοχή. Το κινεζικό όραμα για τα Βαλκάνια σημαίνει ότι η ΕΕ πρέπει να προβληματιστεί για τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται και χειρίζεται την ενδοκοινοτική και, επιπλέον, ενδοευρωπαϊκή, προοπτική υπό το πρίσμα θεμάτων διαφορετικότητας και αναπτυξιακών αποκλίσεων. Με την υποπεριφερειακή συνεργασία 16+1, η Κίνα κατάφερε να δημιουργήσει μία νέα πλατφόρμα για εντατικοποίηση και επέκταση της συνεργασίας με τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων, παρακάμπτοντας τους παραδοσιακούς ενδιαφερόμενους στην περιοχή, όπως η ΕΕ και οι ΗΠΑ, αλλά και η Ρωσία και η Τουρκία. Η ταχεία ανάπτυξη της νέας πλατφόρμας -αλλά και η σχετική εξοικείωση με τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων και των παραδοσιακών ενδιαφερομένων με την Κίνα- έχει πολώσει την άποψη για την πρωτοβουλία αυτή, καθώς ορισμένοι θεωρούν την Κίνα ως απειλή, ενώ άλλοι ως ευκαιρία. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, η Κίνα είναι ένας πολύπλοκος, πολύπλευρος και συχνά αινιγματικός παράγοντας, του οποίου η γεωπολιτική στρατηγική είναι αρκετά διαφορετική από αυτήν των άλλων ενδιαφερομένων στην περιοχή (Vangelis, 2017, σελ. 57-58).

Αλβανία

Οι διπλωματικοί δεσμοί Κίνας-Αλβανίας ήταν πολύ στενοί κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας

(Zweers et al., 2020, σελ. 17). Η Κίνα επιδιώκει κατά κύριο λόγο μακροπρόθεσμους οικονομικούς στόχους στην Αλβανία. Αυτή η χώρα αντιπροσωπεύει έναν σημαντικό διάδρομο στον νέο «Δρόμο του Μεταξιού» (έργο «One Belt, One Road») και η Κίνα επομένως επικεντρώνει τις επενδύσεις της σε έργα υποδομής. Η Κίνα δεν αντιτίθεται στην ένταξη της Αλβανίας στην ΕΕ, καθώς αυτό σημαίνει σταθερότητα και ολοκλήρωση της αγοράς της χώρας (Glos, 2018, σελ. 11).

Η Κίνα επικεντρώθηκε κυρίως στην αύξηση της οικονομικής της συνεργασίας με την Αλβανία. Μετά το θάνατο του Στάλιν και το τέλος της στενής συνεργασίας μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Αλβανίας, η Αλβανία αναζήτησε έναν νέο σύμμαχο. Κατά την περίοδο 1968-1976, οι σχέσεις Κίνας-Αλβανίας ήταν ιδιαίτερα ισχυρές στον οικονομικό τομέα. Ωστόσο, με το σταδιακό «άνοιγμα» της Κίνας, αυτή η εταιρική σχέση μειώθηκε και έληξε το 1978 με τη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Η συνεργασία μεταξύ Αλβανίας και Κίνας ξεκίνησε εκ νέου το 2001, κυρίως σε επίπεδο υποδομών και οικονομίας. Αυτό συμβαίνει σε μεγάλο βαθμό στο πλαίσιο της συνεργασίας «16+1» που ξεκίνησε η Κίνα και το έργο «One Belt, One Road». Υπήρξαν επισκέψεις υψηλού επιπέδου μεταξύ των δύο χωρών (υπουργοί και αναπληρωτές πρωθυπουργοί). Η Κίνα έχει αναλάβει δύο από τις μεγαλύτερες επενδύσεις στην Αλβανία, και συγκεκριμένα το μοναδικό διεθνές αεροδρόμιο στα Τίρανα και τη μεγαλύτερη εταιρεία πετρελαίου, την Bankers Petroleum. Δραστηριοποιείται επίσης στη βιομηχανία πληροφορικής, ενέργειας και θαλάσσιων μεταφορών. Η αλβανική κυβέρνηση έχει επίσης προσκαλέσει την Κίνα να αναλάβει μερικά από τα μεγαλύτερα έργα υποδομής της χώρας. Όλα τα κύρια πολιτικά κόμματα έχουν θετική στάση απέναντι στην Κίνα. Η πολιτιστική επιρροή της Κίνας επίσης αυξάνεται. Το 2013 ιδρύθηκε το Ινστιτούτο «Κομφούκιος» στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων και το 2017 στο Πανεπιστήμιο Durrës. Αυτά τα ινστιτούτα διαδίδουν την κινεζική γλώσσα και τον πολιτισμό. Συνολικά, η Κίνα θεωρεί την Αλβανία ως απαραίτητο εταίρο της στην Ευρώπη (Glos, 2018, σελ. 10).

Βόρεια Μακεδονία

Τον Φεβρουάριο του 1999, η Κίνα χρησιμοποίησε το δικαίωμα αρνησικυρίας της στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, μία από τις πρώτες φορές που το έκανε, για να ασκήσει βέτο στην προτεινόμενη παράταση της εντολής μίας προληπτικής δύναμης ανάπτυξης του ΟΗΕ στη Βόρεια Μακεδονία (United Nations, 1999). Το γεγονός

ότι η Βόρεια Μακεδονία διατήρησε διπλωματικές σχέσεις με την Ταϊβάν, στην ανεξαρτησία της οποίας αντιτίθεται η Κίνα, ήταν ο (πιθανός) λόγος για τον οποίο η κινεζική κυβέρνηση χρησιμοποίησε το βέτο της. Η Βόρεια Μακεδονία αργότερα κήρυξε την κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας (ΛΔΚ) ως τη μόνη νόμιμη κυβέρνηση της Κίνας και οι σχέσεις αποκαταστάθηκαν (Zweers et al., 2020, σελ. 19). Εκτοτε, η Κίνα διατηρεί καλές διμερείς σχέσεις με τη Βόρεια Μακεδονία και είχε ήδη αναγνωρίσει τη χώρα με το συνταγματικό της όνομα (Rey et al., 2018, σελ. 27). Ωστόσο, δεν υιοθέτησε κάποια συγκεκριμένη στάση απέναντι στη Συμφωνία των Πρεσπών του 2018, αν και καλωσόρισε τη Συμφωνία (Zweers et al., 2020, σελ. 19).

Το Πεκίνο εργάζεται επιμελώς για το έργο «One Belt, One Road» στη Βόρεια Μακεδονία. Με την αποδοχή ενός κινεζικού κρατικού δανείου ύψους 580 εκατομμυρίων ευρώ το 2013, η Βόρεια Μακεδονία άρχισε να επενδύει σε έργα υποδομής, όπως η κατασκευή των αυτοκινητοδρόμων Skorje-Štip (ευρύτερη Ανατολική Μακεδονία) και Kičevo-Ohrid (ευρύτερη Δυτική Μακεδονία). Από τότε που ανέλαβε το λιμάνι του Πειραιά, η Κίνα υποστηρίζει την ανοικοδόμηση της σιδηροδρομικής γραμμής που συνδέει την Αθήνα (Ελλάδα), τα Σκόπια (Βόρεια Μακεδονία) και το Βελιγράδι (Σερβία) με τη Βουδαπέστη (Ουγγαρία). Η Κίνα δεν έχει ιδρύσει ούτε έχει αναλάβει εταιρεία στη Βόρεια Μακεδονία για να λειτουργήσει ως κόμβος. Στον εκπαιδευτικό και πολιτιστικό τομέα, η Κίνα έχει παρουσία χάρη στο Ινστιτούτο «Κομφούκιου» στα Σκόπια, ενώ υπάρχουν και διμερείς εμπορικές σχέσεις (Rey et al., 2018, σελ. 27-28).

Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Μέχρι το 2012, η Κίνα δεν είχε διαδραματίσει ιδιαίτερο ρόλο στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Αν και η Κίνα επεκτείνει τον όγκο των συναλλαγών της με τις χώρες των Βαλκανίων ως μέρος της προαναφερθείσας πρωτοβουλίας «One Belt, One Road», η εν λόγω χώρα δεν αποτελεί αξιοσημείωτο εταίρο σε αυτό το πεδίο. Ωστόσο, η Κίνα επενδύει ολοένα και περισσότερο στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από σταθμούς παραγωγής ενέργειας με καύση άνθρακα και με βάση αυτό μπορεί να υποθεθεί ότι στοχεύει να δημιουργήσει σκόπιμα σχετική εξάρτηση της χώρας από τη Ρωσία (Dümmel, 2018, σελ. 15).

Οι σχέσεις μεταξύ Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και Κίνας έχουν ισχυροποιηθεί από το 2012, όταν η Βοσνία-Ερζεγοβίνη προσχώρησε στην πρωτοβουλία Συνεργασία μεταξύ της Κίνας και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (πρωτοβουλία «16+1»). Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη είναι μία από τις χώρες που επωφελήθηκαν περισσότερο από τη θέσπιση της πρωτοβουλίας αυτής. Μετά το 17^ο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας το 2007 και τη έκκληση του τότε Κινέζου Προέδρου Hu Jintao να δώσει η Κίνα μεγαλύτερη προσοχή στην «ήπια» ισχύ και να προωθήσει τον πολιτισμό, η κινεζική ηγεσία έχει επενδύσει σημαντικούς πόρους και προσπάθειες για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων στη συγκεκριμένη χώρα. Ο Σύλλογος «Φιλίας Βοσνίας-Κίνας» προωθεί τον κινεζικό πολιτισμό, την παράδοση και τη γλώσσα. Πρόσφατα, ο κρατικός ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός BHRT συμφώνησε να προβάλλει τη σειρά «Charming Beijing» και τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του Πεκίνου «Beijing 2022». Επιπλέον, τον Ιούνιο του 2019, η κυβέρνηση της Republika Srpska ενέκρινε πρόταση να διδάξει τα κινεζικά ως ξένη γλώσσα στα σχολεία. Προηγουμένως, η κινεζική γλώσσα εισήχθη μέσω προαιρετικής διδασκαλίας το 2017. Μετά την έγκριση αυτής της πρότασης, το Ινστιτούτο «Κομφούκιος» από το Πεκίνο, υποσχέθηκε να παρέχει εκπαιδευτικό προσωπικό (Hirkić, 2019)

Κοσσυφοπέδιο

Κατά τη διάρκεια των πολέμων που ακολούθησαν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας τη δεκαετία του 1990, η Κίνα παρέμεινε ουσιαστικά ουδέτερη και υποστήριξε τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Σήμερα, το Πεκίνο διατηρεί διπλωματικές σχέσεις με όλες τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων εκτός από το Κοσσυφοπέδιο. Η Κίνα απέρριψε τη δήλωση ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου το 2008 και μάλιστα άσκησε έφεση στην απόφαση της Πρίστινας στο Διεθνές Δικαστήριο. Η θέση του Πεκίνου βασίζεται στον φόβο ότι η αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου μπορεί να θεωρηθεί προηγούμενο για τη δική του ευαίσθητη εγχώρια κατάσταση, ιδίως τις προβληματικές περιοχές του Θιβέτ και της Xinjiang (Rey, 2018, σελ. 20), αλλά και σε μία ενδεχόμενη ανεξαρτησία της Ταϊβάν (Zweers et al., 2020, σελ. 18). Η σχέση μεταξύ Κίνας και Κοσσοβού απορρέει από τη στήριξη της χώρας στη Σερβία. Από την άποψη της κινεζικής κυβέρνησης, η μονομερής διακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου έρχεται σε σύγκρουση με την αρχή της Κίνας για την εδαφική ακεραιότητα. Αυτή η προσέγγιση πηγάζει από ανησυχίες σχετικά με την πολιτική σταθερότητα σε αυτόνομες περιοχές (Zweers et al., 2020, σελ. 18).

Επίσης, η Κίνα χρησιμοποίησε κατά καιρούς την επιρροή της για να εμποδίσει τη συμμετοχή του Κοσσυφοπεδίου σε διεθνείς οργανισμούς. Το 2015, για παράδειγμα, η Κίνα ψήφισε κατά της απόφασης για ένταξη της χώρας στην Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Πολιτιστική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO) (Zweers et al., 2020, σελ. 18). Το 2017, το Κοσσυφοπέδιο απέσυρε την αίτησή του για την ένταξή του στην Interpol, καθώς το συνέδριο διοργανώθηκε στην Κίνα, με την αιτιολογία της έλλειψης διεθνούς υποστήριξης αλλά και της έλλειψης φιλικού περιβάλλοντος (Isufi, 2017; Zweers et al., 2020, σελ. 18).

Μαυροβούνιο

Η Κίνα ασκεί πολιτική στο Μαυροβούνιο μέσω της οικονομίας και πιο συγκεκριμένα μέσω επενδύσεων. Η Κίνα κατέχει το 25% του δημοσίου χρέους της χώρας (Grgic, 2020). Το Μαυροβούνιο ξεκίνησε την κατασκευή της εθνικής οδού που συνδέει το λιμάνι του Μπαρ με τα σύνορα με τη Σερβία. Το έργο απορρίφθηκε από τα δυτικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ως ανέφικτο και σχεδόν εγκαταλείφθηκε λόγω έλλειψης χρηματοδότησης. Ωστόσο, η Τράπεζα Εξαγωγών-Εισαγωγών της Κίνας (CHEXIM) προσέφερε τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους, ενώ η κυβέρνηση του Μαυροβουνίου αποδέχθηκε ισχυρές κρατικές εγγυήσεις και έδωσε το έργο στην κινεζική κατασκευαστική εταιρεία CRBC. Υπάρχει η πεποίθηση πως μέσω των επενδύσεων η Κίνα προσπαθεί να προσελκύσει το Μαυροβούνιο και να μειώσει τον ευρωπαϊκό του προσανατολισμό (Grgic, 2019, σελ. 42; Grgic, 2020).

Σερβία

Η Κίνα εκτιμάται ιδιαίτερα στη Σερβία, καθώς υποστήριξε τη θέση της Δημοκρατίας της Σερβίας έναντι του Κοσσυφοπεδίου και της ίδιας της Σερβίας, κατά τη διάρκεια των βομβιστικών επιδρομών του 1999. Κατά τη διάρκεια του πολέμου 1998-1999 του Κοσσυφοπεδίου, η Κίνα υποστήριξε τη Σερβία ως προς το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου και αντιτάχθηκε στη στρατιωτική επέμβαση του ΝΑΤΟ. Η Κίνα δεν αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου και δεν υποστήριξε την εφαρμογή του ψηφίσματος 1244, η οποία έθεσε τις βάσεις για τον ρόλο του Κοσσυφοπεδίου διεθνώς (Zweers et al., 2020, σελ. 17; Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 32-33), αν και δέχτηκε τελικά το ανωτέρω ψήφισμα ως νομική βάση για την επίλυση της διαμάχης Πρίστινας-Βελιγραδίου (Xuequan, 2019). Ωστόσο, μέχρι στιγμής, η Κίνα δεν έχει ακολουθήσει κάτι παρόμοιο

με τις διαπραγματεύσεις υπό την ηγεσία της ΕΕ και απέφυγε να εξετάσει τον διμερή διάλογο μεταξύ των δύο χωρών των Βαλκανίων σε επίπεδο διαφορετικό από ότι μέσω του ΟΗΕ. (Zweers et al., 2020, σελ. 18).

Το 2009, ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Σερβίας, Boris Tadic, και ο πρώην Πρόεδρος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, Hu Jintao, υπέγραψαν συμφωνία για στρατηγική εταιρική σχέση μεταξύ των δύο χωρών. Ο Υπουργός Οικονομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Mladan Dinkic, υπέγραψε συμφωνία οικονομικής και τεχνικής συνεργασίας σε έργα υποδομής (γέφυρα και θερμοηλεκτρικό σταθμό) μεταξύ της Δημοκρατίας της Σερβίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. Επίσης το ίδιο έτος ο Boris Tadic χαρακτήρισε την Κίνα ως τον τέταρτο πυλώνα της εξωτερικής πολιτικής της Σερβίας, και το 2013, οι πρόεδροι Tomislav Nikolic και Xi Jinping υπέγραψαν κοινή δήλωση για την εμβάθυνση της στρατηγικής εταιρικής σχέσης των δύο χωρών. Το 2014 η Σερβία προσκλήθηκε στις Συνόδους Κορυφής «16+1» του 2015 στο Βελιγράδι (η Κίνα και οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης) με την υποστήριξη της Κίνας, όπου οι δύο χώρες συμφώνησαν για επενδύσεις της Κίνας στη χώρα. Το 2017, η ίδρυση γραφείου και Εθνικού Συμβουλίου Συνεργασίας με την Κίνα και τη Ρωσία στη Σερβία υπό την ηγεσία του πρώην προέδρου Tomislav Nikolic ήταν ένα σαφές μήνυμα για την αυξανόμενη επιρροή της Κίνας στη Σερβία. Οι Κινέζοι συγκαταλέγονται επίσης στις 31 αναγνωρισμένες μειονότητες στη Σερβία, αν και δεν είναι μέλη του Εθνικού Συμβουλίου Μειονοτήτων (Beckmann-Dierkes, 2018, σελ. 32-33).

Συνολικά, η Σερβία αποτελεί τον πρωταρχικό διπλωματικό εταίρο της Κίνας στην περιοχή. Η Σερβία είναι η μόνη χώρα των Δυτικών Βαλκανίων που επισκέφθηκε ο Xi Jinping ως πρόεδρος της Κίνας τον Ιούνιο του 2016. Η επίθεση στην κινεζική πρεσβεία στο Βελιγράδι από βομβιστικές αεροπορικές επιθέσεις του ΝΑΤΟ κατά τη διάρκεια αυτού του πολέμου, οδήγησαν σε περαιτέρω σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών (Zweers et al., 2020, σελ. 17).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το 2014, με την επέτειο των 100 ετών από την έναρξη του Α΄ΠΠ, αποτέλεσε ένα έτος όπου διαπιστώθηκαν οι σημαντικές διαφορές μεταξύ ορισμένων δυτικών και βαλκανικών κρατών. Στη Δύση υπήρχε ο ισχυρισμός ότι ένας Σέρβος τρομοκράτης που πυροβόλησε τον Αυστριακό Αρχιδούκα στο Σεράγεβο ήταν η αφορμή του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Στα Βαλκάνια υπήρχε ο ισχυρισμός ότι ο Franz Ferdinand ήταν ο εκπρόσωπος της εισβάλλουσας Αυστρο-Ουγγρικής Αυτοκρατορίας που καταλάμβανε αυτή τη ζώνη της Ευρώπης και ότι ο Gavrilo Princip, μέλος της ομάδας «Young Bosnia» (Mlada Bosna), ενήργησε με στόχο την απελευθέρωση. Αντιφάσεις υπάρχουν και μεταξύ των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, και συγκεκριμένα, για τη Βοσνία ο Gavrilo Princip ήταν τρομοκράτης, ενώ για τη Σερβία εθνικός ήρωας. Στη Γιουγκοσλαβία την εποχή του Tito «Η Νέα Βοσνία» θεωρήθηκε επαναστατική οργάνωση. Από το 1990, η επίθεση του Σεράγεβο άρχισε να ερμηνεύεται σύμφωνα με τον εθνικό προσανατολισμό της Σερβίας και της Βοσνίας (Djermanović, 2014, σελ. 69-70). Τα παραπάνω καταδεικνύουν τις ιδεολογικές διαφορές και τον ανταγωνισμό που υπάρχουν αφενός μεταξύ των Βαλκανικών κρατών και αφετέρου μεταξύ των Δυτικών Βαλκανίων και της Δύσης (Ευρώπη - Αμερική). Οι διαφορές αυτές έχουν τις ρίζες τους τόσο στην ιστορία τους και τη γεωγραφία τους, όσο και στην επιρροή ξένων παραγόντων στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων διαχρονικά, με τις σφαίρες επιρροής που έχουν διαμορφώσει.

Μέσα από την προηγηθείσα ανάλυση εξάγονται ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα για την υφιστάμενη κατάσταση στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων όσον αφορά στην επίδραση του ξένου παραγόντα και πώς αυτή η επιρροή διαφοροποιείται, τόσο μεταξύ των διεθνών δρώντων, όσο και διαχρονικά.

Ξεκινώντας με την ΕΕ, διαπιστώθηκε πως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όπου στα Δυτικά Βαλκάνια υπήρξε έντονη πολιτική αστάθεια και αναταραχή μεταξύ των κρατών, δεν είχε ούτε την εμπειρία, ούτε τη στρατιωτική ικανότητα να συμβάλει στην αποκατάσταση της ειρήνης και στην επίτευξη της πολιτικής σταθερότητας, κάτι το οποίο άλλαξε από το τέλος της δεκαετίας του 1990, στην αρχή με στρατιωτικές συμμετοχές και από τα μέσα της επόμενης δεκαετίας μέσω της πολιτικής της ενταξιακής διαπραγματεύσεως.

Η ΕΕ επηρεάζει τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων μέσω της προοπτικής της ένταξης, η οποία αντιπροσωπεύει την κύρια διαδικασία για την εδραίωση της δημοκρατίας και παρέχει το νομικό πρότυπο για λειτουργικές πολιτείες που διέπονται από το κράτος δικαίου. Ωστόσο, η ΕΕ δεν κατάφερε μέχρι στιγμής να οδηγήσει προς αυτήν την κατεύθυνση. Ουσιαστικά, τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων παρουσιάζονται ως ένα νέο είδος «ομαλότητας», ικανό να ενσωματώσει τις δημοκρατικές επίσημες διαδικασίες καθώς και, εν μέρει, τη ρητορική της δημοκρατίας, διατηρώντας παράλληλα έναν «μη δημοκρατικό» πυρήνα. Η πολιτική της ΕΕ στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων αντιπροσωπεύει μία μεταβατική πολιτική, χωρίς σαφή τελικό στόχο, μία ζώνη ανάμεσα στη δημοκρατία και τον αυταρχισμό, την οικονομία της αγοράς και του κράτους, τον καπιταλισμό και τον σοσιαλισμό (Kmezić & Bieber, 2017, σελ. 5-6).

Η σωστή λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών παραμένει σημαντική πρόκληση σε πολλές χώρες. Ο κεντρικός ρόλος που διαδραματίζουν τα εθνικά κοινοβούλια όσον αφορά τη διαφύλαξη της δημοκρατίας δεν έχει ενσωματωθεί στην πολιτική κουλτούρα. Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος συχνά υπονομεύεται από ανεπαρκή κυβερνητική αναφορά, αδύναμες δομές κοινοβουλευτικών επιτροπών και υπερβολική χρήση επειγόντων κοινοβουλευτικών διαδικασιών. Υπάρχουν επομένως σημαντικές ελλείψεις, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των εκλογών και της πολιτικής παρέμβασης στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, με σημαντικό αντίκτυπο στην ακεραιότητα της εκλογικής διαδικασίας (European Union, 2016, σελ. 40). Ως αποτέλεσμα, μάλλον η πολιτική της ΕΕ από το 2000 και έπειτα, που βασίζεται στη διαδικασία διεύρυνσης, δεν κατόρθωσε να οδηγήσει σε δημοκρατικό μετασχηματισμό και πολιτική σταθερότητα στην περιοχή. Υπάρχει αυξανόμενη αναγνώριση εκ μέρους ορισμένων κρατών-μελών ότι οι τρέχουσες πολιτικές, που επικεντρώνονται στη διαδικασία προσχώρησης, δεν θα εκπληρώσουν την υπόσχεση για δημοκρατικό μετασχηματισμό, ούτε θα διασφαλίσουν πράγματι την περιφερειακή σταθερότητα.

Ως αποτέλεσμα, η διαδικασία ένταξης δεν έχει αξιοποιήσει τη μετασχηματιστική της δυναμική, ιδίως όσον αφορά τον εκδημοκρατισμό. Τώρα παρουσιάζεται να υφίσταται περισσότερη κατανόηση του γεγονότος ότι η ΕΕ, εκτός από την «εργαλειοθήκη» της για τη διεύρυνση, χρειάζεται στρατηγική πολιτικής δέσμευσης με την περιοχή, προκειμένου να υποστηρίξει τη διαρκή μεταρρύθμιση σε τοπικό επίπεδο. Ουσιαστικά, απαιτείται αναδιαμόρφωση ολόκληρης της προσέγγισης της ΕΕ. Παράλληλα, όμως, εκφράζονται

αμφιβολίες ως προς την πραγματική πρόθεση διεύρυνσης της ΕΕ προς τις χώρες αυτές. Υπό αυτό το πρίσμα, μένει να αποδειχθεί αν η ΕΕ χρησιμοποιεί αυτήν τη στρατηγική προκειμένου να διατηρεί την ειρήνη και την πολιτική σταθερότητα στην περιοχή.

Οι ΗΠΑ, ενώ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 επέλεξαν τη στρατιωτική επέμβαση, προκειμένου να καταστήσουν εμφανή την παρουσία τους στην περιοχή και να επιβάλουν ειρήνη και πολιτική σταθερότητα, στη συνέχεια ακολούθησαν μία πιο ήπια πολιτική. Η πολιτική αυτή βασίζεται στη δημιουργία οικονομικών δεσμών με τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων, αλλά και τη συμμετοχή τους στο ΝΑΤΟ. Σε αυτό το πλαίσιο, η πολιτική των ΗΠΑ συγκλίνει με την πολιτική της ΕΕ. Οι ΗΠΑ δρουν περισσότερο ως υποστηρικτής των αποφάσεων της ΕΕ στην περιοχή.

Λόγω του φόβου της αστάθειας και της αδυναμίας διατύπωσης εναλλακτικών πολιτικών στη διαδικασία ένταξης, μάλλον η ΕΕ και οι ΗΠΑ ενήργησαν σε μεγάλο βαθμό ως υποστηρικτές του status quo. Ενώ οι ΗΠΑ και η ΕΕ έχουν επικρίνει την παρακμή της δημοκρατίας και την πολιτική αστάθεια στην περιοχή, δεν έχουν προσφέρει ουσιαστικά λύσεις σε αυτές τις προκλήσεις. Αυτό θα απαιτούσε μία νέα προσέγγιση που επιβεβαιώνει τον ρόλο της ΕΕ ως κανονιστικός και μεταμορφωτικός παράγοντας, με τη συνεργασία και την υποστήριξη των ΗΠΑ (Bieber, 2017, σελ. 69).

Ωστόσο, η πολιτική αυτή από μέρους της ΕΕ έχει δώσει την ευκαιρία στη Ρωσία και την Τουρκία να αυξήσουν την πολιτική τους επιρροή στην περιοχή. Η Ρωσία μέσω της προπαγάνδας σε Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, της «παν-σλαβικής» έκκλησης, της οικονομίας, της ενεργειακής εξάρτησης, αλλά και εργαλείων «ήπιας» ισχύος (πολιτισμός, εκπαίδευση, θρησκεία), προσπαθεί να αυξήσει την πολιτική της επιρροή στην περιοχή. Η αυξανόμενη αποφασιστικότητα της Ρωσίας στα Δυτικά Βαλκάνια, σε μία προσπάθεια να ανακόψει την επέκταση του ΝΑΤΟ αλλά και της ΕΕ, αποτελεί απειλή για τα συμφέροντα της ΕΕ και αυτός είναι και ο λόγος που η ΕΕ έχει πλέον επανεκτιμήσει τη στάση της στη συγκεκριμένη περιοχή, κάτι το οποίο δεν φαίνεται να συμβαίνει με τις ΗΠΑ. Η Τουρκία μέσω των τουρκικών μειονοτήτων, του θρησκευτικού αισθήματος, αλλά και εργαλείων «ήπιας» ισχύος (πολιτισμός, εκπαίδευση) διαμέσου του οργανισμού ΤΙΚΑ, επίσης προσπαθεί να αυξήσει την παρουσία της και την επιρροή της στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων.

Εκτός της Ρωσίας και της Τουρκίας, η μειωμένη παρουσία των ΗΠΑ στην περιοχή και η αδυναμία της ΕΕ να διασφαλίσει πολιτική σταθερότητα, έδωσαν την ευκαιρία σε έναν νέο παράγοντα να εμφανιστεί στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων -την Κίνα. Η Κίνα προσπαθεί να εδραιώσει την παρουσία της στην περιοχή και να ασκήσει επιρροή μέσω της οικονομίας (χρηματοδότηση μεγάλων υποδομών), και λιγότερο μέσω του πολιτισμού και πιο συγκεκριμένα του Ινστιτούτου «Κομφούκιος».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η προηγηθείσα ανάλυση κατέδειξε πόσο δύσκολη είναι η επίτευξη μίας κατάστασης πολιτικής σταθερότητας στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων, η δημιουργία κράτους δικαίου και ο πλήρης εκδημοκρατισμός των κρατών της περιοχής. Η υφιστάμενη «εύθραυστη» ισορροπία διατηρείται προς το παρόν μέσω της ευρω-ατλαντικής προοπτικής, των επενδύσεων και της χρήσης εργαλείων «ήπιας» ισχύος. Λόγω της σημαντικής γεωστρατηγικής και γεωπολιτικής θέσης των Δυτικών Βαλκανίων, ολοένα και περισσότερες χώρες διεκδικούν μερίδιο στην άσκηση επιρροής, για την επίτευξη συγκεκριμένων συμφερόντων. Η σύγκρουση αυτών των συμφερόντων, όμως, ενδέχεται να οδηγήσει σε περαιτέρω πολιτική αστάθεια στην περιοχή, τροφοδοτούμενη από τις ήδη τεταμένες σχέσεις μεταξύ των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στη βάση της ιστορίας και της εθνικής τους συνείδησης (που οδηγεί σε εθνικιστικά ιδεολογήματα), της έλλειψης δημοκρατικών θεσμών, αλλά και της παρακαταθήκης των παρελθουσών πολιτικών των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή.

Αυτό το οποίο χρειάζεται είναι μία πλήρη αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης στα Δυτικά Βαλκάνια και μία διεθνής θέληση για συνεργασία, προκειμένου να βρεθούν λύσεις που θα οδηγήσουν στην επίτευξη πολιτικής σταθερότητας στην περιοχή. Αναγνωρίζεται η δυσκολία αυτού του εγχειρήματος, τόσο λόγω της ιστορίας της περιοχής, όσο και λόγω των συνεχών γεωπολιτικών ανακατατάξεων και των μεταβαλλόμενων συνασπισμών μεταξύ χωρών, που μεταβάλλουν παράλληλα και τον προσανατολισμό και την προσοχή των εξωτερικών παραγόντων προς την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. Ωστόσο, η επίτευξη πολιτικής σταθερότητας δεν μπορεί να επιτευχθεί αποτελεσματικά μόνο μέσω της παρέμβασης πολιτικών παραγόντων, όπως καταδείχθηκε από την προηγηθείσα ανάλυση. Χρειάζεται μάλλον και η θέληση των ιδίων των κρατών που απαρτίζουν την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων ώστε να εργαστούν προς αυτήν την κατεύθυνση. Επομένως, το ζήτημα που πραγματεύθηκε η παρούσα εργασία θα συνεχίσει να αποτελεί ένα ενδιαφέρον ζήτημα προς μελέτη και στο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Δρίβας, Α. (2018). *Γεωπολιτικό σκάκι στα Βαλκάνια: Η ευρωπαϊκή παγίδα για τις ΗΠΑ στα Σκόπια και η Ελλάδα*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://hellasjournal.com/2018/08/geopolitiko-skaki-gia-quot-diethneis-metr-quot-sta-valkania-i-eyropaiki-pagida-gia-tis-ipa-sta-skopia-kai-o-rolis-tis-elladas/>

Μάζης, Ι. (2018α). *Το αθέατο γεωπολιτικό παίγνιο σε Βαλκάνια και Ανατολική Μεσόγειο*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://slpress.gr/diethni/to-atheato-gewpolitiko-paignio-se-valkania-kai-anatoliki-mesogeio/>

Μάζης, Ι. (2018β). *Ποιοι στηρίζουν τα Σκόπια και γιατί*. [Online]. 2018β. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://slpress.gr/idees/poioi-sthrizoun-ta-skopia-kai-giati/>

Μάζης, Ι. (2018γ). *Γερμανική υπονόμευση με «ανακάλυψη» εθνοτήτων στα Βαλκάνια*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://slpress.gr/idees/germaniki-yponomefsi-me-anakalypsi-ethnotiton-sta-valkania/>

Μάζης, Ι. (2018δ). *Γιατί «Κεντροβαλκανική Δημοκρατία»*. [Online]. 2018ε. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://slpress.gr/ethnika/giati-kentrovalkaniki-dimokratia/>

Υπουργείο Εξωτερικών (2019). *Συμφωνία των Πρεσπών - Απαντήσεις σε συχνά ερωτήματα πολιτών*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.mfa.gr/epikairoτητα/diloseis-omilies/sumphonia-ton-prespon-apanteseis-se-sukhnes-erotemata-politon.html>

Babić, M., & Wojnicki, J. (2012). The Political Reconstruction of the Western Balkans. Challenges for the European Union. Στο: E. Kuźelewska, & D. Kloza (Eds.), *The Challenges of Modern Democracy and European Integration* (σελ. 177-196). Warszawa-Białystok.

Baczynska, G., & Emmott, R. (2018). *EU puts off Balkan membership talks as France demands reforms*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.reuters.com/article/us-eu-balkans/eu-puts-off-balkan-membership-talks-as-france-demands-reforms-idUSKBN1JM14M>

Bajrami, A. (2018). *In Search of Consensus: What is Kosovo's Red Line?* Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <http://www.legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2018/02/Policy-Analysis-In-Search-of-Consensus-What-is-Kosovos-Red-Line.pdf>

Beckmann-Dierkes, N. (2018). Serbia and Montenegro. Στο: *The influence of external actors in the Western Balkans. A map of geopolitical players* (σελ. 32-38). Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung.

Belloni, R. (2009). *European integration and the Western Balkans: lessons, prospects and obstacles*. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 11(3), 313-331.

Bieber, F. (2017). Too much resilience? Getting used to crises. Στο: S. Lange, Z. Nechev, & F. Trauner (Eds.), *Resilience in the Western Balkans* (σελ. 65-70). Paris: European Union Institute for Security Studies.

Bieber, F. (2010). The party system of Montenegro. Στο: V. Stojarová, & P. Emerson (Eds.), *Party Politics in the Western Balkans* (σελ. 119-130). Oxon: Routledge.

Bieber, F., & Tzifakis, N. (2019). *The Western Balkans as a Geopolitical Chessboard? Myths, Realities and Policy Options*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: http://biepage.eu/wp-content/uploads/2019/08/The_Western_Balkans_as_a_Geopolitical_Chessboard.pdf

Bieri, M. (2015). *The Western Balkans Between Europe and Russia*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse170-EN.pdf>

Blank, S. (2013). *Russian Policy in the Western Balkans*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2012/11/Blank.pdf>

Bochsler, D. (2010). The party system of Serbia. Στο: V. Stojarová, & P. Emerson (Eds.), *Party Politics in the Western Balkans* (σελ. 99-118). Oxon: Routledge.

Ćemalović, B. (2016). Bosnia and Herzegovina. Στο: Bobić, M. (Ed.), *Advocacy Strategy for the EU Integration of the Western Balkans - Guidelines* (σελ. 35-56). Belgrade: European Movement in Serbia.

Daily Sabah (2019). *Turkey's relationship with Serbia at its best level, Erdoğan says*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/10/07/turkeys-relationship-with-serbia-at-its-best-level-Erdogan-says>

Djermanović, T. (2014). *Western Balkans: Does the Past Determine the Future? Pictures of South Slav Reality*. *Quaderns de la Mediterrània*, 20-21, 67-74.

Ejdus, F. (2017). The impact of Turkey and the Gulf States. Στο: S. Lange, Z. Nechev, & F. Trauner (Eds.), *Resilience in the Western Balkans* (σελ. 51-56). Paris: EU Institute for Security Studies.

Encyclopaedia Britannica (χ.χ.). *Warsaw Pact*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.britannica.com/event/Warsaw-Pact>

European Bank for Reconstruction and Development (2018). *The Western Balkans in transition: diagnosing the constraints on the path to a sustainable market economy*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.ebrd.com/documents/eapa/western-balkans-summit-2018-diagnostic-paper.pdf>.

European Council (2018). *Sofia declaration of the EU-Western Balkans summit*, 17 May 2018. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/05/17/sofia-declaration-of-the-eu-western-balkans-summit>

European Council (2018α). *Enlargement and stabilisation and association process*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.consilium.europa.eu/media/35863/st10555-en18.pdf>

European Commission (2019). *The EU accession process of the Western Balkans*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/neighborhood/files/eu-accession-process-western-balkans.pdf>

European Union (2016). *EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2016*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/annual-report-on-human-rights-and-democracy-in-the-world-2016_0.pdf

Fatić, A. (2010). *A Strategy Based on Doubt: Russia Courts Southeast Europe*. *Contemporary Security Policy*. 31(3), 441-464.

Fouéré, E. (2019). *The EU's re-engagement with the Western Balkans: A new chapter long overdue*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2019/01/PB2019_01_EF_WesternBalkans.pdf

Galeotti, M. (2018). *Do the western Balkans face a coming Russian storm?* Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://ecfr.eu/publication/do_the_western_balkans_face_a_coming_russian_storm

Gardner, A. (2015). *Wire-tapping scandal hits Macedonia*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.politico.eu/article/wire-tapping-scandal-hits-macedonia/>

Gazdag, F., Póti, L., Takács, J., & Tálás, P. (2007). *Assessment of the Security of the Western Balkans and a Comparative Analysis of the Threat Perception in the Countries of the Region*. Στο: I. Gyarmati, & D. Stančić (Eds.), *Study on the Assessment of Regional Security Threats and Challenges in the Western Balkans* (σελ. 9-56). Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

Grgic, M. (2020). *Will Montenegro's New Government Bring a New China Strategy?* Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://thediplomat.com/2020/09/will-montenegros-new-government-bring-a-new-china-strategy/>

Grgić, M. (2019). *Chinese infrastructural investments in the Balkans: political implications of the highway project in Montenegro*. *Territory, Politics, Governance*, 7(1), 42-60.

Gyarmati, I. (2007). Study on the Assessment of Regional Security Threats and Challenges in the Western Balkans. Στο: I. Gyarmati, & D. Stančić (Eds.), *Study on the Assessment of Regional Security Threats and Challenges in the Western Balkans* (σελ. 1-8). Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

Glos, W. (2018). Albania. Στο: *The influence of external actors in the Western Balkans. A map of geopolitical players* (σελ. 9-13). Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung.

Gray, A. (2018). *Macron pours cold water on Balkan EU membership hopes*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-pours-cold-water-balkans-eu-membership-enlargement/>

Hall, N. (2018). *Britain's role in the Balkans – why Boris Johnson is about to turn pro-EU*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://theconversation.com/britains-role-in-the-balkans-why-boris-johnson-is-about-to-turn-pro-eu-93408>

Hänsel, L., & Feyerabend, F. C. (2018). Introduction: The role of external actors in the Western Balkans. Στο: *The influence of external actors in the Western Balkans. A map of geopolitical players* (σελ. 4-8). Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung.

Hirkić, M. (2019). *China in the Balkans – Part 1: Bosnia and Herzegovina*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.fomoso.org/en/mosopedia/background-knowledge/china-in-the-balkans-part-1-bosnia-and-herzegovina/>

History (χ.χ.). *The Warsaw Pact is formed*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.history.com/this-day-in-history/the-warsaw-pact-is-formed>

Izufi, P. (2017). *Kosovo Abandons Bid to Join Interpol This Year*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://balkaninsight.com/2017/09/21/kosovo-abandons-bid-to-join-interpol-this-year-09-21-2017/>

Kmezić, M. (2020). *Recalibrating the EU's Approach to the Western Balkans*. *European View*, 19(1), 54-61.

Kmezić, M., & Bieber, F. (2017). *The Crisis of Democracy in the Western Balkans. An Anatomy of Stabilitocracy and the Limits of EU Democracy Promotion*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <http://biepag.eu/wp-content/uploads/2019/03/TheCrisisofdemocracy.pdf>

Kütük, D. (2020). *What is Boris Johnson's plan for the Western Balkans?* Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.dailysabah.com/op-ed/2020/01/02/what-is-boris-johnsons-plan-for-the-western-balkans>

Llubani, M. (2016). Albania. Στο: Bobić, M. (Ed.), *Advocacy Strategy for the EU Integration of the Western Balkans - Guidelines* (σελ. 23-34). Belgrade: European Movement in Serbia.

Matovski, A. (2007). View from Macedonia - Study on the Assessment of Regional Security Threats and Challenges in the Western Balkans. Στο: I. Gyarmati, & D. Stančić (Eds.), *Study on the Assessment of Regional Security Threats and Challenges in the Western Balkans* (σελ. 99-114). Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

Minić, J., & Đukanović, D. (2016). Serbia. Στο: Bobić, M. (Ed.), *Advocacy Strategy for the EU Integration of the Western Balkans - Guidelines* (σελ. 67-91). Belgrade: European Movement in Serbia.

Palinkasev, O. (2007). View from Bosnia and Herzegovina - Study on the Assessment of Regional Security Threats and Challenges in the Western Balkans. Στο: I. Gyarmati, & D. Stančić (Eds.), *Study on the Assessment of Regional Security Threats and Challenges in the Western Balkans* (σελ. 71-85). Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

Radulović, M., & Brnović, M. (2016). Montenegro. Στο: Bobić, M. (Ed.), *Advocacy Strategy for the EU Integration of the Western Balkans - Guidelines* (σελ. 57-66). Belgrade: European Movement in Serbia.

Regional Cooperation Council (2018). *Concept of the Western Balkans: Crossroads of Civilisations. Regional Umbrella Identity Development*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: [https://www.rcc.int/download/docs/Annex%20III_Western%20Balkans%20Crossroads%20of%20Civilisations%20-%20Summary_Clean%20\(3\).pdf/d600c5d725751bdf395b93fe56a9958d.pdf](https://www.rcc.int/download/docs/Annex%20III_Western%20Balkans%20Crossroads%20of%20Civilisations%20-%20Summary_Clean%20(3).pdf/d600c5d725751bdf395b93fe56a9958d.pdf).

Reljić, D. (2017). The impact of Russia. Στο: S. Lange, Z. Nechev, & F. Traumer (Eds.), *Resilience in the Western Balkans* (σελ. 43-50). Paris: EU Institute for Security Studies.

Republic of Turkey-Ministry of Foreign Affairs (2020). *Relations between Turkey and Montenegro*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-montenegro%20.en.mfa>

Rey, J. D. (2018). Kosovo. Στο: *The influence of external actors in the Western Balkans. A map of geopolitical players* (σελ. 17-20). Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung.

Rey, J. D., Ilievski, Z., Aleksoski, S., & Pašoski, D. (2018). Macedonia. Στο: *The influence of external actors in the Western Balkans. A map of geopolitical players* (σελ. 25-28). Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung.

Samokhvalov, V. (2019). Russia in the Balkans: Great Power Politics and Local Response. *Insight Turkey*, 21(2), 189-210.

Sanfey, P., Milatović, J., & Krešić, A. (2016). *How the Western Balkans can catch up*. European Bank for Reconstruction. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.ebrd.com/news/2016/how-the-western-balkans-can-catch-up.html>

Šedo, J. (2010). The party system of Bosnia and Herzegovina. Στο: V. Stojarová, & P. Emerson (Eds.), *Party Politics in the Western Balkans* (σελ. 85-98). Oxon: Routledge.

Šedo, J. (2010α). The party system of Macedonia. Στο: V. Stojarová, & P. Emerson (Eds.), *Party Politics in the Western Balkans* (σελ. 167-179). Oxon: Routledge.

Stojarová, V. (2010). The party system of Kosovo. Στο: V. Stojarová, & P. Emerson (Eds.), *Party Politics in the Western Balkans* (σελ. 151-166). Oxon: Routledge.

Stojarová, V. (2010α). The party system of Albania. Στο: V. Stojarová, & P. Emerson (Eds.), *Party Politics in the Western Balkans* (σελ. 180-189). Oxon: Routledge.

Tanner, M. (2019). *UK's Shrinking Role in Balkans Will Vanish Under Johnson*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://balkaninsight.com/2019/07/26/uks-shrinking-role-in-balkans-will-vanish-under-johnson/>

Tregoures, L. (2018). *Macron's European Ambition Begins in the Balkans*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://balkaninsight.com/2018/07/05/macron-s-european-ambition-begins-in-the-balkans-07-04-2018/>

United Nations (1999). *Security Council fails to extend mandate of United Nations Preventive Deployment Force in Former Yugoslav Republic of Macedonia*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.un.org/press/en/1999/19990225.sc6648.html>

U.S. Department of State (2019). *U.S. Relations with Montenegro*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-montenegro/>

U.S. Department of State (2019α). *U.S. Relations with Serbia*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-serbia/>

U.S. Department of State (2019β). *U.S. Relations with Bosnia and Herzegovina*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-bosnia-and-herzegovina/>

U.S. Department of State (2019γ). *U.S. Relations with Albania*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-albania/>

Vangeli, A. (2017). The impact of China. Στο: S. Lange, Z. Nechev, & F. Traumer (Eds.), *Resilience in the Western Balkans* (σελ. 57-64). Paris: EU Institute for Security Studies.

Vejvoda, I. (2017). The impact of the United States. Στο: S. Lange, Z. Nechev, & F. Traumer (Eds.), *Resilience in the Western Balkans* (σελ. 37-42). Paris: EU Institute for Security Studies.

Vogel, T. (2018). *Out of Focus: the EU's Relations with the Western Balkans*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://eu.boell.org/sites/default/files/uploads/2018/10/eu_and_western_balkans.pdf

Xuequan, M. (2019). *China supports settlement of Kosovo issue through dialogue: envoy*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: http://www.xinhuanet.com/english/2019-06/11/c_138132033.htm

Zamfir, I. (2018). *Democracy support in EU external policy. European Parliamentary Research Service Briefing*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614717/EPRS_BRI\(2018\)614717_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614717/EPRS_BRI(2018)614717_EN.pdf)

Zöpel, C. (2018). *The future of 20 million people in the six Western Balkan states. a key question for Europe's geopolitical future*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: http://www.feps-europe.eu/attachments/publications/2018-03%20zoepel_the%20future%20of%20the%20western%20balkan%20states.pdf

Zweers, W. (2019). *Between effective engagement and damaging politicization. Prospects for a credible EU enlargement policy to the Western Balkans*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2019-05/PB_Western_Balkans_May19.pdf

Zweers, W., Shopov, V., van der Putten, F.-P., Petkova, M., & Lemstra, M. (2020). *China and the EU in the Western Balkans. A zero-sum game?* Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-08/china-and-the-eu-in-the-western-balkans.pdf>

«Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές, δε, που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.»